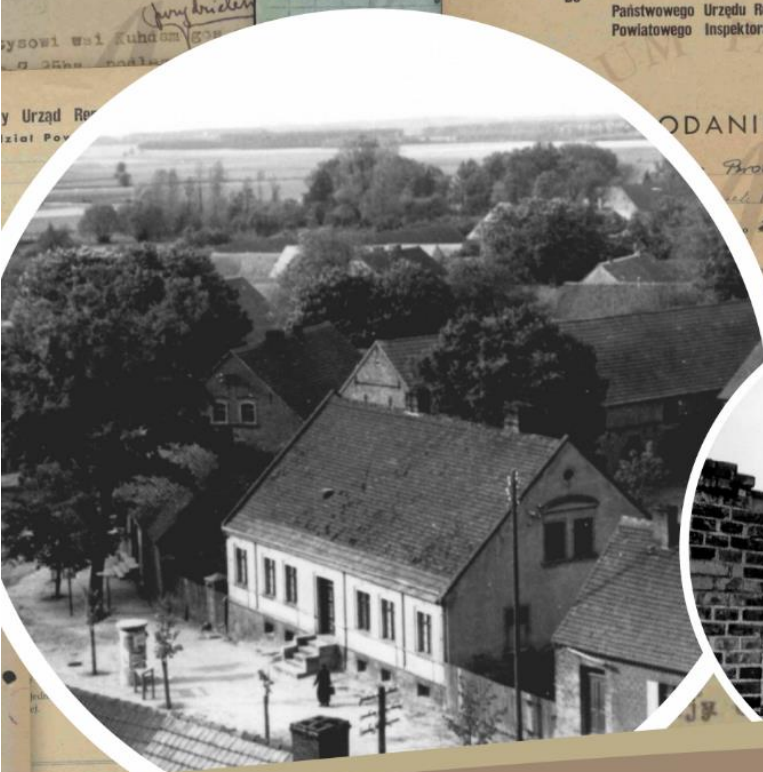

Różańsko Śladami przeszłości

Marek Karolczak

www.nasze.rozansko.pl

Marek Karolczak

RÓŻAŃSKO
ŚLADAMI PRZESZŁOŚCI

Różańsko – Myślibórz 2015

Zdjęcia i dokumenty pochodzą ze zbiorów: Muzeum Pojezierza Myśliborskiego, serwisu internetowego fotopolska.pl oraz ze zbiorów: Stanisławy Darmograj, Czesława Gontara, Aliny Mroczek, Józefy Smolarek, Marka Brzezińskiego, Macieja Patynowskiego, Katarzyny Bień-Wiśniewskiej, Marka Karolczaka, a także z kroniki parafialnej i kroniki szkolnej.

Tłumaczenie tekstów niemieckich:
Marek Karolczak

Wydawca:
Polska Fundacja Społeczeństwa Przedsiębiorczego

Autor:
Marek Karolczak

Publikacja opracowana w ramach projektu „Centrum Aktywności Lokalnej w Różańsku” dofinansowanego ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich oraz Gminy Dębno.

Publikacja bezpłatna

ISBN 978-83-932375-3-1

Wydanie I

Wszelkie prawa zastrzeżone

Publikacja jest dostępna w wersji elektronicznej na stronie internetowej www.nasze.rozansko.pl (zakładka: O Różańsku, Monografia).

Byłym i obecnym mieszkańcom Różańska, pracę tę poświęcam.

Autor

Podziękowania

Pragnę podziękować panu Maciejowi Patynowskiemu – pomysłodawcy projektu, oraz wszystkim mieszkańcom Różańska, którzy przyczynili się do powstania tej książki.

Szczególnie pragnę podziękować paniom: Stanisławie Darmograj, Helenie Kałuża, Jadwidze Kokieł, Alicji Mroczek, Józefie Smolarek, oraz panom Józefowi Nejmanowi i Kazimierzowi Smolikowi za ich wspomnienia.

Ponadto dziękuję paniom: Bogusławie Karwackiej, Czesławie Maksymczak, Janinie Ostry, oraz panom: Czesławowi Gontarowi, Andrzejowi Lewandowskiemu, Zbigniewowi Maksymczakowi, Stanisławowi Smolikowi i ks. prob. Krzysztofowi Łada.

Za pomoc i cenne informacje.

Autor

Zamiast wstępu

„Ubogi jest ten, kto nie zna i nie miłuje ziemi, na której się urodził i żyje. Podobny jest do drzewa bez korzeni. Skąd może czerpać soki potrzebne do życia? W jaki sposób będzie owocować? Jak może on nakarmić swoje dzieci pozytywnymi uczuciami do własnej ziemi, jeśli sam ich nie zna?”

J. Engiel, M. Podlasiecka, Zeszyt Edukacji Regionalnej, Warszawa 2000, s. 5

„Człowiek ze swojej natury potrzebuje zakorzenienia. A zakorzenia się on nie tylko w określonym czasie, ale także w konkretnej przestrzeni. Nikt przecież nie przychodzi znikąd. Ileż to razy człowiek podaje w ciągu swojego życia wciąż na nowo, przy różnych okazjach czas i miejsce swojego urodzenia. Tym najbardziej naturalnym miejscem zakorzenienia każdego z nas jest nasza mała ojczyzna czy to rodzinnej wioski, gminy, czy też miasteczka lub dzielnicy w dużej aglomeracji miejskiej. To z tych małych ojczyzn, czy raczej ojcowizn składa się wielka Ojczyzna – Polska, wspólnota kontynentalna czy wreszcie wspólnota globalna. To właśnie przez tę małą ojczyznę wchodzimy we wspólnoty większe, to ona stanowi dla człowieka niejako „start życiowy”. Wykorzeniony ze swego naturalnego, rodzinnego środowiska człowiek nie jest w stanie w pełni zaangażować się we wspólnotę szerszą, będzie uboższy już na starcie w porównaniu z innymi. Nie będzie w stanie ubogacić sobą i swymi korzeniami środowiska, w które wchodzi.”

ks. dr hab. Marian Duda, Miłość do „małej ojczyzny” w myśli i przykładzie życia Jana Pawła II (fragment wstępu)

1. Położenie i ogólna charakterystyka Różańska

Różańsko – położenie geograficzne: 52° 50' 57" szerokości geograficznej północnej, 14° 47' 01" długości geograficznej wschodniej.

Regionalizacja fizyczno-geograficzna: Podprovincia: Pojezierze Południowobałtyckie (1.924.314-316), Makroregion: Pojezierze Zachodniopomorskie (314.4), Mezoregion: Pojezierze Myśliborskie (314.41), Makroregion: Pojezierze Południowopomorskie (314.6-7), Mezoregion: Równina Gorzowska (314.61).¹

Duża wieś sołecka, położona w północnej części gminy Dębno, w powiecie myśliborskim, w województwie zachodniopomorskim. Do wsi należą osady: Grzybno, Junczewo, Sulisław, Piotunek. Położona jest około 15 km na północ od Dębna i około 12 km na południe od Myśliborza. Na południe od Różańska przepływa *Olchowy Rów*, dopływ *Młynnika*. Na północny-zachód między Różańskiem a Junczewem znajdują się łąki o nazwie *Kobyłe Łąki*.

Wieś o zabudowie ulicowej z owalnicą, bez wyraźnego centrum. Składa się z dwóch części: starej z kościołem i nowej przy byłej stacji kolejowej.

Przez wioskę przechodzą drogi lokalne do Dyszna, Warnic, Chłopowa, Ostrowca, Dolska i do drogi krajowej nr 23 Myślibórz-Dębno, drogi powiatowe: DP nr 2146Z Warnice – Różańsko – Dolsk, DP nr 2130Z Dyszna – Różańsko, DP nr 2126Z Chłopowo – Różańsko.²

Na wsi działają: Nadleśnictwo, Szkoła Podstawowa, Biblioteka ze świetlicą wiejską, Ochotnicza Straż Pożarna, Biuro Parafialne, działają: Urząd Pocztowy (naczelnicy: Władysław Szlachcic, Stanisława Marcinków, Anna Maśłowska; listonosze: Mieczysław Marzec, Mieczysław Smolarek, Kazimierz Wróbel, Henryk Patynowski, Wiesława Bondarek, Józef Wajda), Ośrodek Zdrowia (lekarze: p. Gospodarczyk - felczer, Antoni Ziemiński, Anna Krauze, Teresa Pieniawska, Kramarczyk i Kaczmarczyk).

2. Nazwa miejscowości

Edward Rymar w swoim opracowaniu pt. „Dawne i współczesne (polskie) nazwy miejscowości powiatu myśliborskiego w granicach z lat 1945–1948”[w] *„Przegląd Zachodniopomorski T. XIX (XLVIII) R. 2004, Z. 3, s. 130*, podaje następujące informacje:

Wieś Rosnowe (1248?), Rosenthal 1337, 1393, Rosenthal 1944. W 1337 r. część wsi należała do rodu Schönebeck, nazwa związana z dużą ilością róż.

„*Dolina z pięknymi różami*”- tak określa nazwę autor opracowania *„Rosenthal, Kreis Soldin in der Neumark”* Hans – Joachim Jahnke³. Inne określenie pochodzenia nazwy według Niemców: wieś zawdzięcza nazwę „*dzikim różom, które dawniej bogato porastały dolinę*.”⁴ W dokumentach Państwowego Urzędu Repatriacyjnego z lat 1945 – 1947, występują następujące nazwy: Rosenthal (1945), oraz Różanka. Mieszkanka Różańska, pani Stanisława Darmograj wspomina, że gdy jechała transportem ze Stargardu Szczecińskiego to Rosjanie używali nazwy – „Różaniec”. Ostateczna oficjalna nazwa urzędowa *Różańsko* została

¹ Według „Geografii Fizycznej Polski” (Kondracki 1998) i „Geografii Polski- Mezoregiony fizyczno-geograficzne” (Kondracki 1994),

² <http://www.powiatmysliborski.pl/strony/menu/68.dhtml>

³ Hans – Joachim Jahnke, *Rosenthal... Bovenden* – Lengler 2002, s. 18

⁴ Słownik gorzowski 322, red. Jerzy Zysnarski [w] „*Ziemia Gorzowska*” nr 16/21.04.1994 r.

zatwierdzona Rozporządzeniem Ministrów: Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych z dnia 15 marca 1947 r. *O przywróceniu i ustaleniu nazw miejscowości.*⁵

Herby Rosenthal i rodu Schoenebeck, który był właścicielem Różańska

Miejscowości, które wchodziły w skład gminy, a następnie gromady Różańsko i zmieniały nazwy to:

- *Hermannswalde* – Grzybowo (1946 – 1949) – Grzybno
- *Hammer* – Ruda – Buszów
- *Knack* – Przyłuszczka (do 1949) – Przyłuszczka
- *Kuhdamm* – Zalesie – Pszczelnik
- *Ringenwalde* – Deszno Krasieńskie - Dyszno

3. Najdawniejsze dzieje – archeologia

Najwcześniejsze osadnictwo na terenie Różańska potwierdzone zostało przez znaleziska sztyletu i toporka, wykonanych z krzemienia, jak również grotów strzał z epoki kamienia. Pierwsze badania archeologiczne przeprowadzono w 1926 r. na tzw. „*Upptall*” na „*Heiliger Berg*”, 2,5 km na południowy – zachód od kościoła w Różańsku. Natrafiono na wał obronny i cmentarzysko oraz jeden grób kamienny - skrzyniowy datowany na wczesną epokę żelaza. Znaleziska te pochodzą z okresu między ok. 150 p.n.e. do 600 n.e., głównie jednak z II w. n.e. Są to liczne miejsca pochówku, jak również grób tzw. Księżniczki zachodnio-burgundzkiej. W jej grobie znaleziono m.in.: złoty brelok, gliniane paciorki ozdobne, żółte szklane paciorki, koralki z białego i niebieskiego szkła, jeden wisiorek z brązu, części obicia i części akcesoriów drewnianej skrzyni, gliniane wrzeciono, obicie rogu do picia, nóż itd. Z cmentarzyska wydobyto wiele fragmentów naczyń glinianych i okrągłe naczynie gliniane.

⁵ „Monitor Polski”, 15.03.1947, nr 37, s. 11

Kolejne badania przeprowadzono w 1930 r. Przebadano siedem stanowisk położonych w odległości od 1,3 do 2,6 km na pn. – zach. od wsi, osady słowiańskiej i wału obronnego datowanych na IX – XIV w. W tym samym roku na polu znaleziono brązowy odważnik słowiański. Większość znalezisk przechowywana była w Märkischen Museum Berlin, Museum für Vor- und Frühgeschichte Berlin.

W maju 1971 r. Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska Pracowni Konserwacji Zabytków w Szczecinie przeprowadziła badania powierzchniowe na północny-zachód od Różańska (na terenie przeprowadzonych badań w 1931 r.). W wyniku tych badań w odległości od 750 m do 2250 m od wioski zlokalizowano 8 stanowisk, na których odkryto kilkadziesiąt fragmentów naczyń glinianych, resztki polepy, grupy przepalonych kamieni oraz fragment przęślika glinianego. Znajdźiska są datowane na okres wczesno-średniowieczny X – XII w., oraz późnośredniowieczny XIV – XV w. i świadczą o istnieniu osady wczesno-średniowiecznej oraz kontynuacji osadnictwa w XIV – XV w. Badania były prowadzone pod kierownictwem E. Cnotliwego i opisane w jego sprawozdaniu w „*Materiałach Zachodnio – Pomorskich*” T. XVII, 1971.

W 1999 r. Pracownicy Nadleśnictwa Różańsko zgłosili do Muzeum Pojezierza Myśliborskiego znaleziska fragmentów naczyń glinianych, które odkryto w czasie prac przy dołowaniu sadzonek. Muzeum przeprowadziło badania archeologiczne w sezonach 2001 – 2002, 2006 oraz 2009 pod kierownictwem archeolog p. Magdaleny Szymczyk. W trakcie badań odkryto cmentarzysko popielnicowe kultury łużyckiej, grupy górzyckiej, datowane na V w. p.n.e. Wszystkie zabytki zgromadzone są w Muzeum w Myśliborzu, a najcenniejsze wyeksponowano w sali archeologicznej.

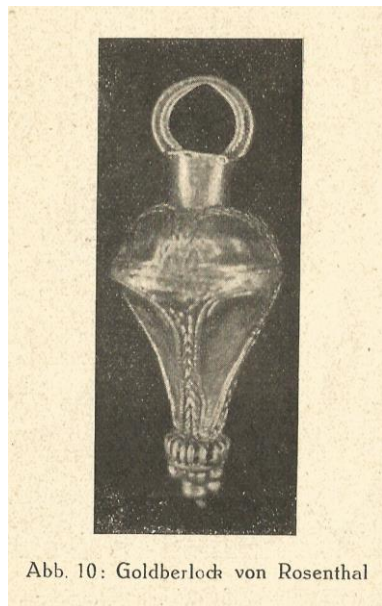

Abb. 10: Goldberlock von Rosenthal

Złoty brelok księżniczki zachodnio-burgundzkiej (II w. n.e.)

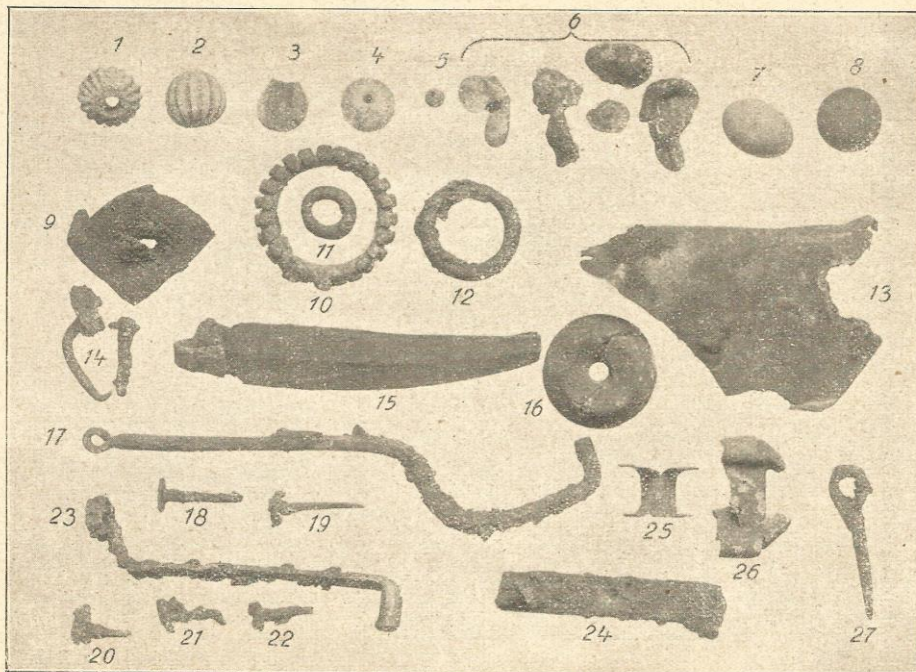

Abb. 9: Inhalt eines westburgundischen Fürstinnengrabes des 2. Jahrhunderts n. Chr. von Rosenthal

Zabytki archeologiczne z Róžańska (II w. n.e.)

W 2005 r. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gorzowie Wlkp. wydała Zeszyty Naukowe nr 2 „Nowa Marchia – prowincja zapomniana – wspólne korzenie”. W zeszycie tym ukazał się artykuł Armina Volkmana *Średniowieczne osadnictwo w Nowej Marchii na podstawie polskich i niemieckich badań archeologicznych*. W artykule tym autor tak charakteryzuje znaczenie badań w Róžańsku: „Innym ciekawym rdzeniem osadniczym jest obszar wokół Róžańska (Rosenthal). Daje się tu rozpoznać łańcuch szeregu drobnych osad od czasów środkowo- do późnosłowiańskich, układających się wzdłuż północno – zachodniego brzegu wyschniętego jeziora. Interesująca jest etapowość osad od północy (najstarsze) na południe (najmłodsze). Kierunek ten pokrywa się także z etapami wysychania samego jeziora. W ramach optymalizacji klimatu w dojrzałym średniowieczu, prawdopodobnie jedynie w południowej najgłębszej partii akwenu utrzymywała się otwarta tafla wody. Doszło tam, najpóźniej w 1248 roku, do lokalizacji średniowiecznej osady wiejskiej.”

W 2007 r. opublikowano artykuły sekcji historii wczesnosłowiańskiej 5. Niemieckiego Kongresu Archeologicznego, który odbył się w dniach 4 - 7 kwietnia 2005 r. we Frankfurcie nad Odrą. W publikacji Felixa Biermanna i Thomasa Kerstinga znajduje się opracowanie Armina Volkmana z Calau pod tytułem: *Spuren frühmittelalterlichen Handels und der Schifffahrt im unteren Warthegebiet*. Beier&Beran Archäologische Fachliteratur Langenweissbach 2007, co można przełożyć na „Ślady wczesnośredniowiecznego handlu i żeglugi na terenie Dolnej Warty”. W opracowaniu tym, autor wielokrotnie powołuje się na

4. Osadnictwo średniowieczne

W 1337 r. – Różańsko figuruje w księdze ziemskiej margrabiego brandenburskiego Ludwika Starszego pod nazwą Rosental (w ziemi golenickiej): "*Rosental LXVII, dos IIII, Hasso de ylstet pro seruicio XII, Heine Schonenbeck habet seruicium, pactus X solidos, due taberne*" - wieś liczy 67 łanów, wolne od ciężarów podatkowych są 4 łany parafialne (proboszcz) (dos), lennikiem zobowiązanym do służby konnej był Hasso von Wedel posiadający 12 łanów oraz Heine von Schönebeck, pakt (pactus) płacony rycerstwu przez chłopów wynosi 10 szylingów (solidos), we wsi są dwie karczmy (2. karczmarzy).

Fragment mapy z 1837 r. przedstawiającej tereny Nowej Marchii z 1337 r. z zaznaczoną nazwą *Rosental*

⁶ Z. Wielgosz, *Pogranicze wielkopolsko – zachodniopomorskie we wczesnym średniowieczu*, Poznań 2006, s. 132 - 133

Rok 1454 książę elektor Fryderyk II „Żelazny” Hohenzollern potwierdził nadanie na stałe kolegiacie myśliborskiej ostatniej ¼ część Różańska wraz z uprzednio zakupionymi 3/4 przez Mikołaja von Damnitz'a od Zakonu Krzyżackiego. Kolegiata myśliborska otrzymała darowiznę dożywotnio.

5. Różańsko w świetle dokumentów

Informacje dotyczące własności, gospodarki i zajęć mieszkańców Różańska od XIV do połowy XIX w. oparto na czterech dostępnych w internecie opracowaniach dokumentów: Pierwszym dokumentem pisanym dotyczącym Różańska jest wspomniana Księga Ziemska - *Kataster Nowomarchijski Ludwika Starszego* zawierająca rejestr wsi leżących na obszarze Nowej Marchii, sporządzony dla celów podatkowych w 1337 r. na polecenie margrabiego Ludwika Starszego. Rejestr ziemski margrabiego Ludwika Starszego z 1337 r. zawiera między innymi:

Rejestr wsi leżących w *terra Transoderana* (od początku XV w. zwanej Nową Marchią), podzielonej na ziemie, z podaniem ogólnej liczby łąn oraz wyszczególnieniem łąn należących do plebanii (tzw. *dos*) i kościołów, liczbę zobowiązanych do konnej służby wojennej, mieszkających we wsi rycerzy wraz z liczbą posiadanych łąnów, wysokość czynszu dzierżawnego (*pactus*) i ewentualnie istniejące karczmy i młyny wraz z danymi na temat pana lennego. W tej części wymieniona jest ziemia (*terra*): golenicka (*Schiltberghe*), do której należało Różańsko.⁷

Kolejnym źródłem pisanym jest tzw. „Klasyfikacja 1718/19”, sporządzona na polecenie króla Fryderyka Wilhelma I. Opracowana została przez Paula Schwarza. Zawiera nazwiska mieszkańców Różańska, oraz informacje o ich zajęciach. Schwartz Paul: *Die Klassifikation von 1718/19. Ein Beitrag zur Familien- und Wirtschaftsgeschichte der neumärkischen Landgemeinden*, I. Teil, Abschnitt "Kreis Königsberg" (S.13–72)⁸

Trzecim dokumentem jest dzieło Bratring'a, F. W. A.: *Statistisch-topographische Beschreibung der gesammten Mark Brandenburg. Bd. 1-2. Für Statistiker, Geschäftsmänner, besonders für Kameralisten*. Berlin: Maurer 1804-05 Bd. 1. Die allgemeine Einleitung zur Kurmark, die Altmark und Prignitz Bd. 2. Die Mittelmark und Uckermark. Jest to szczegółowe opracowanie dotyczące Marchii Brandenburskiej, a w tym Nowej Marchii w układzie według powiatów. Zawiera szczegółowy opis powiatów i statystykę miejscowości. W tym informacje o Różańsku dotyczące mieszkańców i gospodarki.⁹

Kolejnym opracowaniem jest praca Heinrich'a Berghaus'a, *Landbuch der Mark Brandenburg und des Markgraftums Niederlausitz 3 Band*. Brandenburg 1856. t. 3,¹⁰ W opracowaniu tym autor przedstawia w tomie 3., charakterystykę i dane statystyczne powiatów Nowej Marchii oraz opis majątków. Na stronach 427 – 451 przedstawiony został powiat myśliborski, a na stronie 451 opis Różańska.

⁷ http://encyklopedia.eduteka.pl/wiki/Kataster_Nowomarchijski_Ludwika_Starszego

⁸ http://wiki-de.genealogy.net/Neumark/Klassifikation_1718-19/Kreis_Königsberg.

⁹ <http://reader.digital-sammlungen.de/resolve/display/bsb10000739.html> s. 134

¹⁰ https://books.google.de/books?hl=pl&id=ygg_AAAAcAAJ&q=Rosenthal#v=snippet&q=Rosenthal&f=false

6. Dzieje nowożytnie

Już w 1608 r. Różańsko należało do panującego, którym był elektor Jan Zygmunt i jego urzędu domeny „*Tham*” w Dębnie.

24.04.1621, o godz. 11.00 w Różańsku spłonęło 25. budynków. 1630 listopad – grudzień, żołnierze cesarscy splądrowali Różańsko

W 1718 r. Różańsko posiadało 90 łąnów realnych, wieś zamieszkiwali: sołtys lenny (posiadał 4 łąny), 22 chłopów (uprawiali 2 i 2/3 łąna), 22 zagrodników, leśniczy królewski, młynarz, kościelny (uprawiali po 1. łąnie), pasterz (2. łąny). We wsi były 2. karczmy, w jednej szykowano 100 beczek piwa, w drugiej, której właścicielem był młynarz, szykowano 24 beczki. Było też 2. płócienników i 2. krawców. Uprawiana ziemia nie była najlepsza. W 1714 r. zapisano: „*Złe grunty orne, łąki i pastwiska dobre*”. Struktura zasiewów w 1718 r. przedstawiała się następująco: 72% żyto i 20% jęczmień, owies, groch i gryka po ok. 2%. Pogłowie zwierząt na łąnach chłopskich: 2. konie, 4. woły, 7. krów, 6. owiec, 6. świń, 6 gęsi. 1718 – „Grunty orne podzielone są na trzy pola - „trójpółówka”. W XVIII w. z gruntów wsi wydzielono folwark *Neurosenthal* (Sulisław), który w 1808 r. należał do koniuszego von Drosedow.

W 1774 r. istniała szkoła, w której uczyło się 81 dzieci.

W 1809 r. wieś i wolny majątek (posiadłość dziedziczna zwolniona z powinności lennych, pańszczyzny i innych ciężarów. Właściciela nazywano *Freibauer*), jeden właściciel lennego majątku ziemskiego, połączonego z urzędem sołtysa. 22 chłopów, 29 zagrodników i chałupników (posiadający niewielki dom), 15. komorników (wolny robotnik rolny zatrudniony w majątku ziemskim, wynajmujący mieszkanie), stelmach – kołodziej, kowal, wiatrak. Różańsko liczyło 40. domów (dymów), a zamieszkiwało je 471 osób. Urząd pocztowy znajdował się w Myśliborzu. Sołectwo lenne w 1845 r. należało do majątku w Dolsku.

W 1850 r. Różańsko liczyło 20. zagród chłopskich i kilka zagrodniczych. Grunty wsi liczyły 8 210 mórg, a zaludnienie zbliżało się do 900 „dusz”? „*Grunty wsi tworzą dużą równinę złożoną z łąk i moczarów. Gleba to mieszanina piasku i gliny, daje dobre plony żyta.*” W 1850 r. Różańsko jako majątek lenny wraz z folwarkiem *Linde* należało do majątku w Dolsku, którego właścicielem był von Treskow. Powierzchnia ogólna majątku wynosiła 10 735,149 mórg magdeburskich¹¹, w tym: pola: 2 372,172 morgi, łąki: 818,172 morgi, lasy: 6 317,166 mórg.

1912 r. utworzono straż pożarną, komendant Paul Karger (1937).

¹¹ W Prusach (1816 – 1869) morga magdeburska = 180 Quadrat Ruthen = 0,255322 ha

Zachowany na cmentarzu w Różańsku fragment grobowca rodzinnego (*Familiengruft*).
Obecnie znajduje się tu lapidarium pamięci mieszkańców Różańska

W 1914 r. wieś liczyła 23 gospodarstwa. Przed 1914 r. jako pierwsza w powiecie posiadała prąd elektryczny. Według „Księgi adresowej powiatu myśliborskiego z 1925 r.” mieszkańcy Różańska wykonywali następujące zawody: 42 rolników, 2. młynarzy, 1. ogrodnik, piekarz, 1. rzeźnik, 1. kontroler mięsa, 1. eksporter mięsa, 1. handlarz śledziami, 1. handlarz drobiem, jajkami i masłem, 1. handlarz ziemniakami, 3 sklepy towarów kolonialnych, 3. oberżystów, 2 krawców, 3 kowali, 2 kołodziejów, zdun, szewc, murarz, siodlarz, stolarz, 2. fryzjerów, starszy łowczy, akuszerka, lekarz medycyny, wójt - naczelnik, agent pocztowy, drogomistrz, pastor, 2. nauczycieli, woźny sądowy, a w roku 1929–34, 22. największe gospodarstwa miały powierzchnię od 33 do 62 ha. W najbogatszych gospodarstwach hodowano od 5 do 7 koni, 12 – 26 sztuk bydła w tym 4 – 8 krów, 5 – 19 świń, 2 – 23 szt. owiec. Ogrodnicy, weterynarz. W 1939 r. było 209 gospodarstw domowych

Gruntły wsi w 1929 r. liczyły 2400 ha, naczelnikiem gminy był Fritz Hübner (posiadał 38. hektarowe gospodarstwo), sołtysiem Karl Klinke (posiadał 47 ha), 1937 Fritz Hübner był sołtysiem natomiast Karl Klinke urzędnikiem stanu cywilnego. Młyn motorowy, urząd pocztowy i centrala telefoniczna, 2 listonoszy.

Dom p. Klinke, byłego naczelnika gminy (zdjęcie sprzed 1945 r.)

Gospoda „Przy Lipie” u Meißner’a (zdjęcie sprzed 1945 r.)

Pocztą i sklep p. Gohlke (zdjęcie sprzed 1945 r.)

7. Proces czarownicy z Różańska

Największe nasilenie procesów o czary w Europie miało miejsce pomiędzy XV a XVII w. Ich liczba wzrosła zwłaszcza w okresie reformacji i kontrreformacji, a okres największych prześladowań to lata 1570-1630. Polowania na czarownice trwały od końca XIV wieku do połowy XVIII. Ich rozkwit nastąpił w połowie XV w. Najbardziej znaną kobietą uznaną za czarownicę i straconą na Pomorzu Zachodnim była Sydonia von Borck (1545 / 1548 - 19 sierpnia 1620, w Szczecinie) – szlachcianka pomorskiego rodu, ścięta i spalona na stosie jako czarownica. Również podobna historia wydarzyła się z mieszkanką Różańska.

*Z kryminalnej historii powiatu myśliborskiego. Procesy czarownic w powiecie myśliborskim.*¹²

W dniu 9 lipca 1599 roku, żona Krügera z Trzciny (obecnie gmina Nowogródek Pomorski) i jej córka, która wyszła za mąż w Karsku, podejrzane jako czarownice, zostały spalone na stosie. Gorszy los spotkał żonę Märzdorffa z Różańska, która przed spaleniem musiała znosić straszliwe męki. Oto relacja przebiegu wydarzeń:

¹² <http://neumark.genealogy.net/soldin/ortesold.htm> Źródło: Heimatbuch des Heimatkr. Soldin / 2. Wydanie 1984 / Eigenverlag 3040 Soltau. Tłumaczenie: Marek Karolczak

Bracia Jürgen i Tewes Küricke z Różańska koło Myśliborza, zeznali przed sądem, że po Bartolomäi 1551 r. (św. Bartłomieju, 24.08), Kersten żona Märzdorffa z Różańska, siostra żony Freybecka ze Strzelc Krajeńskich, zaproszona została do Strzelc Krajeńskich, gdzie przebywała na służbie u swojej siostry Freybecker, przez około trzy tygodnie, jednocześnie będąc na jej utrzymaniu. W tym czasie doszło w Strzelcach Krajeńskich do zatargu pomiędzy radą miasta, a mieszczańinem Freybecker, rada nie czuła się odpowiedzialna za straty przez niego poniesione. Natomiast margrabia Jan Kostrzyński do którego zwrócono się o decyzję, uznał że jego interwencja nie jest konieczna. Z tego powodu Freybecker postanowił spalić miasto. Freybecker sam przyznał, że za namową swojej żony, aby pomścić cierpienia, ustalił z braćmi Jürgen i Tewes z Różańska k. Myśliborza, aby gdy przyjdzie lato spalić miasto (Strzelce Krajeńskie).

Żona Märzdorffa chłopa z Różańska, jak już wspomniano siostra Freybecker, została aresztowana i przewieziona do Strzelc Krajeńskich. Zmuszony torturami przyznał jeszcze, że to ona przygotowała wywar z ziół z następujących składników: macierzanka tymianek, jaskółcze ziele, mięta zielona, hyzop lekarski, kąkol, biała ruta, ruta zwyczajna, piołun, szaflwia, ocet i wermuth. Był on przeznaczony dla burmistrza Strzelc Krajeńskich i po zażyciu miał spowodować u niego drgawki „drzenie jak liści osiki”, a następnie śmierć.

Cała czwórka została za czary, podpalenie i morderstwa skazana na spalenie na stosie. Ponadto, żona Freybeckera podejrzana była o to, że przez wiele lat była „Mistrzem Magii”.

Jak koszmarnie i straszne były to tortury, możemy się przekonać z protokołu przesłuchania w trakcie procesu Enneke Fürstenaes, jaki pozostawił sędzia śledczy dr Gogriavus.

Wezwał on oskarżoną do dobrowolnego przyznania się do winy, wydając na piśmie polecenie skazania na tortury. Jego polecenie obwiniona przekazała katowi, który zaprowadził ją do sali tortur, gdzie została obnażona, przywiązana i przesłuchiwana. Mimo to ciągle pozostawała przy swoim, zaprzeczając. Następnie oskarżonej zgnieciono oba duże palce u stóp i oba kciuki¹³ i powieszono ją na drągu wsuniętym pod ramiona. Chociaż oskarżona wytrzymała 50 minut tej męczarni, nie przyznała się, lecz zawołała: „jestem nie winna! O Jezu, bądź razem z moim cierpieniem i wspieraj mnie! Nic nie zrobiłam. Gdybym coś zrobiła, chętnie bym się przyznała. Panie sędzio, pozwalacie skazać mnie niewinną”. Mimo zastosowania „hiszpańskich butów”¹⁴, oskarżona, poddana ponownie różnym razom i najostrzejszym zastosowaniem zgniatacza kciuków - nie uroniła łzy, nie zmieniła koloru twarzy i nie opadła z sił. Następnie oskarżona jest podciągana do góry i bita skórzanym biczem wokół bioder aż do krwi¹⁵.

¹³ Zgniatacz kciuków – narzędzie tortur, składające się z dwóch żelaznych płyt połączonych śrubami. Nierówna powierzchnia płyt wbijała się w ciało i łamała kości w miarę dokręcania śrub. Prowadzący tortury miał możliwość kontrolowania siły zacisku oraz tempa dociskania, przez co mógł potęgować cierpienie u karanego. W celu zwiększenia bólu dodatkowo uderzano w płyty. Narzędzie to występowało w dwóch odmianach: zgniatacza pojedynczego (zaciskającego wyłącznie palce u rąk) oraz zgniatacza podwójnego, który zaciskał jednocześnie palce u rąk i u nóg. https://pl.wikipedia.org/wiki/Zgniatacz_kciuków

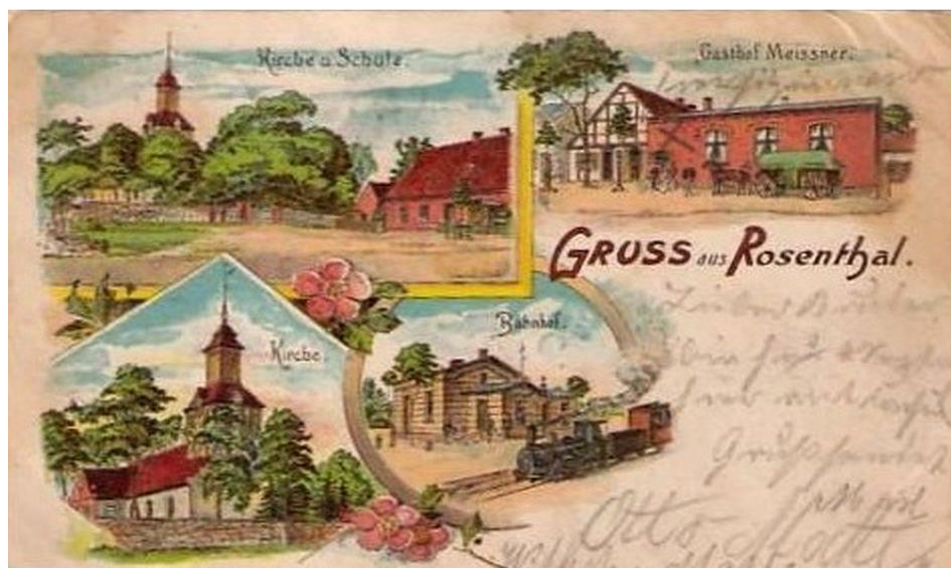
¹⁴ Hiszpańskie buty – narzędzie tortur w formie imadła zamkniętego w drewnianym lub metalowym pudełku. Kiedy dokręcano śrubę, miażdżyła stopę. „Buty” mogły też zawierać kolce. Popularność zdobyły dzięki prostocie, niewymagającej większych kwalifikacji kata. W innej wersji tortury polegały na wkładaniu nogi ofiary do metalowego buta (najczęściej coś na wzór pantofla) i podgrzewaniu go. https://pl.wikipedia.org/wiki/Hiszpańskie_buty

¹⁵ Chłosta, biczowanie (łac. *flagellum* – bicz) – rodzaj tortury (stosowanej też w charakterze kary), polegającej na wielokrotnym uderzaniu osoby torturowanej w plecy (ewentualnie inne części ciała, np. niepokornego niewolnika, rzekomej czarownicy – w twarz, czy w stopy – *falaka/bastinado*) przy pomocy bicia, kańczuga, rzemienia, bata lub innego narzędzia. Chłostę wykonywał kat bądź inna osoba (np. na okrętach), jako że jej przeprowadzenie nie wymagało szczególnych umiejętności. Chłostę wykonywano pod pręgierzem lub po unieruchomieniu osoby torturowanej w inny sposób (np. przez przywiązanie do

Dalsze męczarnie są tak straszne, że nie będą tutaj więcej cytowane. Tak więc powiat myśliborski był także świadkiem tych strasznych procesów czarownic.

8. Różańsko na przełomie XIX i XX w.

1912 r. założono straż pożarną, przed 1914 r. doprowadzona została energia elektryczna, która prawdopodobnie była wytwarzana przez generator zainstalowany w tartaku. 1939 r. 2400 ha, 209 gospodarstw domowych, do 1945 r.: urząd pocztowy, filia Powiatowej Kasy Oszczędności, 2 listonoszy, młyn motorowy, 2 kowali, mechanik, 3 krawców, 2 stelmachów, stolarz, siodlarz, 3 szewców, 2 malarzy, zdun, 2 fryzjerów, fotograf, weterynarz, 3 gospody z salami, 3 sklepy spożywcze, 1 mięsny, 2 sklepy z rowerami, piekarz, 2 handlarzy, 3 kolejarzy, 2 ogrodników, 2 nauczycieli, 1930 r. lekarz – dr Kapp, 1930 r. łowczy – Schröder, akuszerka, przed 1939 r. pracowali polscy robotnicy rolni (brygady liczyły ok. 30 osób). W czasie wojny po 1941 r. pracowali jeńcy radzieccy, których w 1945 r. było ok. 20.

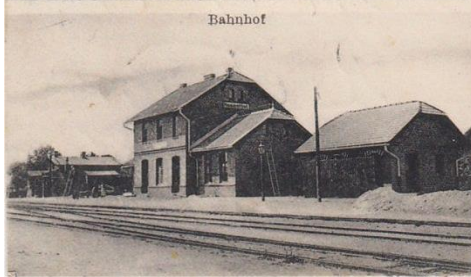

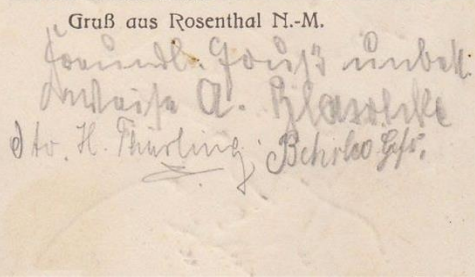
Gasthof von Helterhof

Dorfstrasse

Bahnhof

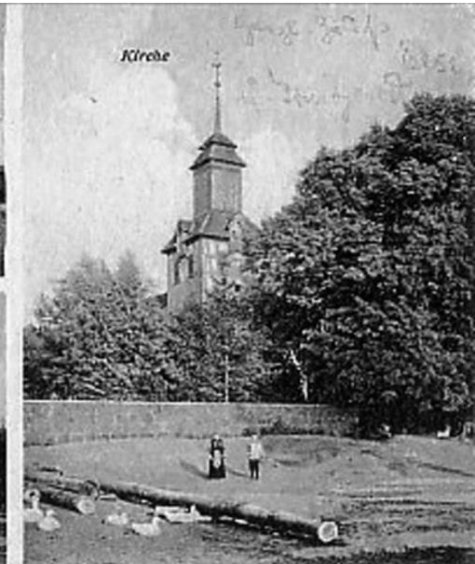

Gruß aus Rosenthal N.-M.

*Freundliche Grüße an alle
Anwaise A. Klammer
H. H. Thieling, Behrke & Co.*

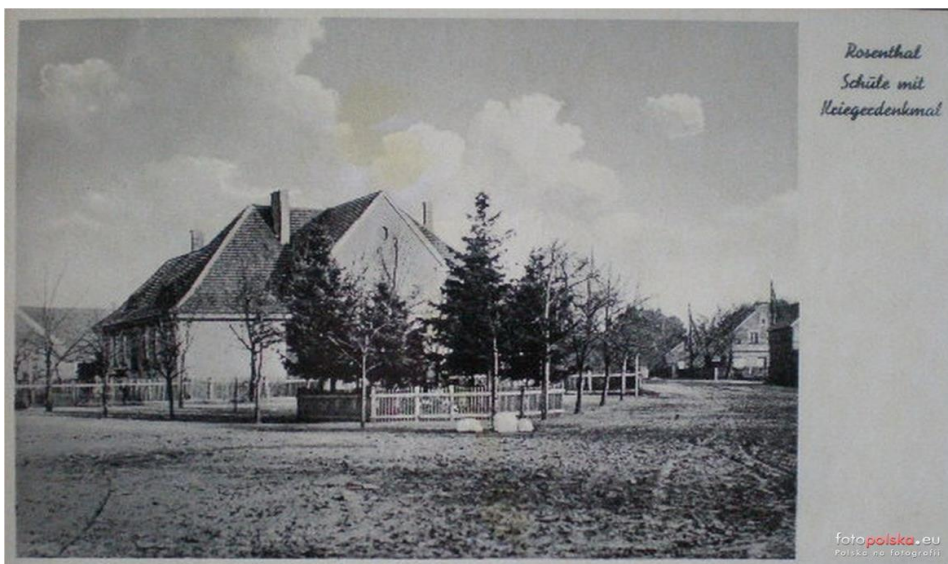
Gruß aus Rosenthal i. d. Neumark
Bahnhof

Kirche

Gasthof

Widokówki z Różańska z lat 1905-1935

9. Rok 1945

31.01. (oficjalnie podawana data 3.02.1945) wkroczenie jednostek 2 Armii Pancernej 1 Frontu Białoruskiego.

W styczniu 1945 r. przyjechał na urlop, powołany 1.01.1943 na proboszcza do Rosenthal/Różańska pastor Johannes Taube, który po wkroczeniu Rosjan w lutym 1945 r. został przez nich zastrzelony.

W lutym 1945 r. oddziały radzieckie zajęły plebanię, a w kościele urządzono skład zboża. Po przybyciu w następnych miesiącach polskich osadników, rozpoczęli oni porządkowanie kościoła. Na plebanii utworzono posterunek milicji obywatelskiej (MO), w którym służbę pełniło 8. milicjantów. Milicjanci spalili wszystkie dokumenty parafii ewangelickiej.

Według opracowania *Rosenthal...* po wkroczeniu Rosjan 31. Stycznia 1945, w pierwszych dniach lutego obok kościoła wykopano zbiorowy grób i pogrzebano zebrane bezimienne ofiary, żołnierzy i cywilów. O zbiorowej mogile tak pisze Helmut Korthals: „mój ojciec około połowy lutego 1945 – kiedy już odtajało, poprosił ówczesnego rosyjskiego komendanta o pozwolenie pogrzebania zmarłych. Otrzymał dokument i przydzieloną furmankę z białą flagą oraz mężczyzn ze wsi. Ja i inni chłopcy byliśmy naturalnie także przy tym. Zebraliśmy ok. 30 zwłok, lotników - załogę zestrzelonego samolotu niemieckiego, żołnierzy i także cywilów. Czy Gohlke i inni mieszkańcy Różańska także po tym czasie zginęli nie wiem. W każdym razie ojciec zabrał ofiarom dokumenty, a żołnierzom także przetamaną potowę znaku rozpoznawczego ("nieśmiertelnik"). Dokumentacja pozostała prawdopodobnie u ówczesnego komendanta rosyjskiego. Ja na pewno jej nie widziałem”¹⁶.

¹⁶ *Rosenthal...* s. 20

Po wkroczeniu do Różańska żołnierze radzieccy prawdopodobnie rozbili oddział miejscowego Volkssturmu¹⁷, zginęło (lub zostało rozstrzelanych) 32 żołnierzy, których pochowano na terenie przykościelnym. 22 - 23.02.2014 r. przy południowej ścianie kościoła przeprowadzono prace ekshumacyjne w których uczestniczyli działacze grupy poszukiwawczo – badawczej „Pomorze 1945”¹⁸, oraz ochotnicy z niemieckiego *Der Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.* (Niemiecki Społeczny Związek Opieki nad Grobami Żołnierskimi) i przedstawiciele IPN Szczecin.

Według potwierdzonej przez świadka naocznego informacji archiwalnej, na terenie przykościelnym pochowano około 20 żołnierzy niemieckich, którzy mieli zginąć podczas ostrzału lazaretu polowego przez radzieckie czołgi. Wskazania okazały się na tyle dokładne, że już po około 30 minutach natrafiono na zbiorowy grób. Okazało się, że liczba pochowanych w nim ciał jest znacznie wyższa, niż podana wcześniej. Ostatecznie ekshumowano szczątki 32 żołnierzy, w tym wielu starszych mężczyzn wcielonych do Volkssturmu. Według wstępnych oględzin, wielu poległo w walce i tylko niewiele faktów może potwierdzić legendę o zniszczonym lazarecie. Przy poległych znaleziono jedynie trzy znaki tożsamości.¹⁹

¹⁷ Volkssturm (pol. *Szturm narodowy*) – formacja o charakterze pospolitego ruszenia, użyta przez Niemców w ostatniej fazie II wojny światowej. Została powołana do życia dekretem podpisanym przez Adolfa Hitlera 25 września 1944 roku

¹⁸ Grupa „Pomorze 1945” jest nieformalną organizacją poszukiwawczo-badawczą. Stanowią ją członkowie Szczecińskiej Grupy Archeologii Militarnej „Pomorze” oraz specjaliści z Zakładu Medycyny Sądowej Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie. Zespół pod nadzorem specjalistów i właściwych urzędów wykonuje rozpoznania, gromadzi niezbędną dokumentację i oficjalne zezwolenia, ekshumuje mogiły. Następnie identyfikuje poległych żołnierzy, określa czas i okoliczności śmierci, przeprowadza badania naukowe i przekazuje szczątki do pochowania właściwym organizacjom lub służbom. <http://pomorze1945.com/?co=50&lang=PL>

¹⁹ <http://pomorze1945.com/?co=458&lang=PL#tresc>

Prace ekshumacyjne w Różańsku, 2014

Po wkroczeniu Rosjan zasady organizacji komendantur określał rozkaz z datą 15.04.1945 r., który został rozplakatowany w formie ogłoszeń w języku rosyjskim i niemieckim, podpisany przez dowódcę 1 Frontu Białoruskiego marszałka G. Żukowa i gen. Tielegina i Malinina. Postanowienia tego rozkazu były następujące:

„Byłe niemieckie obszary Prowincji Brandenburgia i Pomorze, które do czasu zajęcia przez oddziały frontowe, znajdują się blisko frontu, są terytorium wojennym. Na terenach prowincji zajętych przez Armię Czerwoną, całą administrację w miastach i okręgach sprawują komendantury wojenne przez komendantów wojennych, Spośród mieszkańców miast i wsi komendanci wojenni wyznaczą burmistrzów, a w małych miastach i wsiach starszych albo wójtów, którzy będą odpowiadać przed komendanturami wojennymi za ścisłe wykonywanie wszystkich rozkazów i zarządzeń.”²⁰

31.01.1945 – 4.05.1945 władza w rękach Komendantów Wojennych Armii Radzieckiej.
14.03.1945 r. utworzenie III okręgu administracyjnego Pomorze Zachodnie.

W czasie przygotowań do Operacji Berlińskiej w kwietniu 1945 r. przez stację w Różańsku przejeżdżały wielkie transporty wojskowe. 8 sierpnia 1945 roku Stefan Kosior przedstawił jako inspektor obwodów (tak nazywano powiaty na terenach Ziem Zachodnich) sprawozdanie z inspekcji obwodu Myślibórz przeprowadzonej w dniach 24 - 27 lipca 1945 roku. W informacji na temat komunikacji kolejowej napisał: „Linie kolejowe łączące

²⁰ Z dziejów Ziemi Myśliborskiej, red. s. 71

Myślibórz z Kostrzyniem, Starogrodem (Stargardem Szczecińskim), Gorzowem i Choszczem znajdują się w ręku wojsk radzieckich. Polskich kolejarzy jeszcze nie ma. Po wspomnianych liniach kursują jedynie transporty wojskowe i to bardzo rzadko, co kilka dni”.

W październiku 1945 roku dowództwo radzieckie przekazało PKP linię Myślibórz – Dębno - Kostrzyn.

Do Różańska PKP skierowały kolejarzy, którzy mieli zadanie obsadzenia stacji. Byli to: Stanisław Dancewicz – zawiadowca stacji (14.09.1945 r.), Władysław Lewandowski – dyżurny ruchu (14.09.1945 r.), Jan Greta – zwrotniczy (21.09.1945 r.), Jan Pniewski (27.09.1945 r.), Michał Kuś – konduktor (16.10.1945 r.), Antoni Dancewicz (11.04.1946 r.).²¹

W dniu 28. 05. 1945 r. dokonano pierwszego (nieformalnego) podziału administracyjnego powiatu na 8. gmin wiejskich zbiorczych i 3. miasta. Utworzono zarządy gmin organizowane przez wójta mianowanego przez Pełnomocnika Rządu. W skład zarządu wchodził również zastępca wójta (podwójci) oraz sekretarz (później jeszcze 2 członków). Pierwszy Zarząd Gminy Różańsko w 1945 r. stanowili: wójt Mikołaj Tymoszczyk powołany w 1945 r., Józef Dziewulak 1945, sekretarz: Stanisław Pałka 1945, Stanisław Wójcik 1945.²²

Liczba ludności gminy Różańsko pod koniec 1945 r. (stan na 20.12.1945 r.) przedstawiała się następująco: Polacy 494, Niemcy 831, Razem. 1325.²³ Ludność polska: mężczyźni: do 14 lat: 66, od 15 – 60 lat: 144, pow. 60 lat: 6. kobiety: do 14 lat: 80, od 15 – 60 lat: 190, pow. 60 lat: 8.

Ludność niemiecka: mężczyźni do 14 lat: 118, 15 – 60 lat: 135, pow. 60. lat: 15. kobiety do 14 lat: 142, 15 – 60 lat: 400, pow. 60 lat: 21.

10. „Sybiracy” z Różańska

Znaczna część osadników polskich w czasie II wojny światowej, została deportowana przez NKWD²⁴ do obozów pracy tzw. „łagrow” na wschodzie Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich ZSRR. Umownie nazwano ich „Sybirakami”, chociaż deportowani byli w różne rejony ZSRR. Również część osadników w Różańsku doświadczyła tej tragedii.

W 2009 r. ukazało się w Dębnie opracowanie *Ocaleni od zapomnienia* w którym przedstawiono między innymi losy „Sybiraków” z Różańska.

Miejsca deportacji mieszkańców Różańska w 1940 r.:

- Kraj Ałtajski, rejon Krajużskino,
- Obwód Archangielski, rejon winogradowski,
- Obwód Irkucki, rejon tajszecki,
- Kazachska Socjalistyczna Republika Radziecka (od 1991 r. Republika Kazachstanu), rejon semipałatyński (obecnie Semej),
- Kraj Krasnojarski, rejon milusiński, rejon abański.

²¹ Na podstawie protokołów przekazania repatriantowi – przesiedleńcowi gospodarstwa w posiadanie przez Państwowy Urząd Repatriacyjny. APS

²² *Kronika powiatu myśliborskiego 1945 – 1965*, s. 264

²³ Wszystkie dane na podstawie *Kroniki powiatu myśliborskiego...*, s. 19, tab. IV, s. 21, tab. VI, s. 26, tab. VIII

²⁴ NKWD ZSRR (ros. НКВД СССР), Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych ZSRR (ros. Народный комиссариат внутренних дел СССР, trb. *Narodnyj komissariat wnutriennich del SSSR*,) – centralny organ państwowy (ministerstwo) wchodzący w skład Rady Komisarzy Ludowych – rządu ZSRR, istniejący pod tą nazwą w latach 1917-1946. Był odpowiednikiem Gestapo w Niemczech hitlerowskich.

Dolińska Kornelia, po pierwszym mężu Leśkowicz, po drugim mężu Buczek, ur. 10.06.1911, Burkanów, zm. 19.11.1997 Różańsko,
 Córka **Leśkowicz Stanisława**, po mężu Lipka, ur. 20.03.1938, Złotniki,
 Córka **Leśkowicz Adela**, po mężu Tomaszewska, ur. 20.05.1935, zm. 30.08.2004,
 Deportowane 10.02.1940 z Burkanowa, pow. Podhajce, woj. tarnopolskie, do rejonu Daurisk, Krasnojarski Kraj 1940 – 1942, następnie Kołchoz „Krasnyj Barnaulec”, rejon Minusinsk, Krasnojarski Kraj 1942 – IV 1946²⁵,
Jacura Bogdan ur. 10.06.1929, Burkanów,
 Siostra **Jacura Anna** po mężu Jędrzejewska, ur. 10.05.1932, Burkanów,
 Deportowani 10.02.1940 z Burkanowa, do Kołchozu „Krasnyj Barnaulec”, rejon Minusinsk, Krasnojarski Kraj 1942 – V 1946²⁶,
Maculewicz Wiktoria z domu Kotowicz, ur. 20.07.1942 Prudzaszki, zm. I 2009 Różańsko,
 Deportowana z Prudzaszek, pow. Dżisna, woj. wileńskie, do Uczastok 28, rejon Krajużskino, Ałtajski Kraj 1941 – VI 1946²⁷,
Mroczek Stanisław, ur. 29.02.1936 Igołomia, pow. Miechów, woj. kieleckie,
 Siostra **Mroczek Irena** po mężu Wawrzyniak, ur. 20.12.1922 Igołomia, zm. 06.03.2009 Różańsko, deportowani 10.02.1940 z Nowosiółki Kościółkowej, pow. Zaleszczyki, woj. stanisławowskie, do Sowchozu Gorodok, rejon Aban, Krasnojarski Kraj 1940 – 1942, następnie Sielewanicha, rejon Minusinski, Krasnojarski Kraj 1942 – IV 1946²⁸,
Pietrewicz Józef ur. 19.03.1939 Perstuń, zm. 23.02.2009 Różańsko,
 Matka **Pietrewicz Zofia**, z domu Akucewicz ur. 1897, zm. Różańsko, deportowani 10.02.1940 z Perstunia pow. Augustów, woj. białostockie, do posiołka Kwitok, rejon Tajszet, obłast’ Irkuck 1940 – 1942, następnie Sowchoz Owcewod, rejon Minusinski, Krasnojarski Kraj 1942 – IV 1946²⁹,
Romanowska Eugenia ur. 27.10.1928 Kołomyja, deportowana 13.04.1940 z Kołomyi, woj. stanisławowskie, do m. Zaton Swinbaza, rejon Semipałatyńsk, Kazachstan 1940 – V 1946³⁰ (obecnie mieszka w Ostrowcu),
Smolik Kazimierz ur. 20.01.1929, Smolarka, deportowany 10.02.1940 ze Smolarki, pow. Prużana(y)? woj. poleskie, do Szubunia rejon Winogrady, obłast” Archangielsk 1940 – 1044, następnie Sowchoz Industrialnyj, rejon szewczenskij, obłast’ Charkow 1944 – VI 1946³¹.

11. Różańsko w granicach Polski, osadnictwo.

Rok 1945 r. zapoczątkował brzemienne w skutki zmiany polityczne i narodowościowe na ziemiach zachodnich Polski, zwanych wówczas Ziemią Odzyskaną. Akcję osiedleńczą organizował utworzony w tym celu Państwowy Urząd Repatriacyjny. Obok PUR w akcji osiedleńczej brały udział Polski Związek Zachodni, Urząd Ziemi, Wydział Osiedleńczy.

Również do Różańska zaczęła napływać ludność polska, a jednocześnie rozpoczął się

²⁵ *Ocaleni od zapomnienia*, red. Dębno 2009, s. 46

²⁶ *Ibid.*, s. 54

²⁷ *Ibid.*, s. 75

²⁸ *Ibid.*, s. 80

²⁹ *Ibid.*, s. 86

³⁰ *Ibid.*, s. 94

³¹ *Ibid.*, s. 100

proces przesiedlania ludności niemieckiej za Odrę. Niniejsza tabela obrazuje ten proces, który przebiegał w latach 1945 - 1947.

Lp.	Własność niemiecka	Własność polska	Data dokumentu PUR	Pow. gosp. w ha	Miejsce pochodzenia	Obecna przynależność administracyjna i państwowa	Uwagi
1.		Albina, Zefiryn, Baranowicz	27.01. 1947	15,00	Dobowicze, gm. Juraciszki, pow. wołyński, woj. nowogrodzkie	Białoruś	
2.		Janina Baranowicz		5,00	"	"	
3.	Karl Matte	Stanisław Frącz Maria Patynowska	1.02.1946	19,73	Dziebaltów, gm. Końskie, pow. konecki, woj. kieleckie	woj. świętokrzyskie	
4.	Hermann Kuckel	Władysław Lewandowski	14.09.1945	0,38	Mińsk Mazowiecki, woj. warszawskie	woj. mazowieckie.	Dyżurny Ruchu Delegowany Przez PKP
5.	Agnes Matte	Jan Brandebura	13.11.1946	24,27	Zadąbrow, gm. Ostrów Warcki, pow. turecki, woj. poznańskie	Zadąbrow – Wiatraczyska, gm. Warta, pow. sieradzki, woj. łódzkie	
6.	Neuendorf	Michał Gawlas		10,25	Warszawa		Wójt gminy 1945
7.		Helena Nowak		15,59	Drewno, gm. Gąsawa, pow. żniński, woj. poznańskie	woj. kujawsko - pomorskie	
8.	Karl Bleese	Zofia Wójcik, Leon Nowak	10.05.1946 20.02.1946	3,65	Drewno, j.w.	"	
9.	Bernhard? Behrend Julius?	Piotr Darmograj		3,85,	Złotniki, gm. Złotniki, pow. podhajecki, woj. tarnopolskie	Ukraina	
10.	Walter Pälke	Michał Darmograj	9.05.1946		Złotniki, j.w.	"	
11.	Karl Blanke?	Piotr Kmity	1.12.1945	0,13,	Łuniniec, pow. piński, woj. poleskie	Białoruś	
12.	Karl Hannemann	Aleksander Biedrzycki	8.05.1946		Milno, gm. Załóżce, pow. zborowski, woj. tarnopolskie	Ukraina.	
13.	"	Aniela Marcinków			Milno, j.w.	"	
14.	Karl Hannemann	Ginkiewicz Józefa	11.12.1945	Nr 4	Rostoki, gm. Poczajów Nowy, pow. krzemieniecki, woj. wołyńskie	Ukraina	
15.	Karl Klinke	Rafał Buziak, Stanisław Buziak	30.11.1945	30, nr 131	Biechowo, gm. Miłosław, pow. wrzesiński, woj. poznańskie	woj. wielkopolskie	
16.	Hermann Wegener	Władysław Górski	13.12.1945	Nr 103	Pasikonie, pow. sochaczewski. woj. warszawskie	woj. mazowieckie	
17.	Herbert Klatte	Bazyli Jacura	15.11.1946	24,155	Uhrynów?, pow. podhajecki, woj. tarnopolskie	Ukraina	„Na Sybirze”
18.	Herbert Klake	Stanisław Smolarek	13.12.1945	18,40	Strachanów (Strachocice), gm. Dobra, pow. Turek, woj. poznańskie	woj. wielkopolskie	
19.	"	Grzegorz Gontar	27.02.1946	15,00	Złotniki, pow.	Ukraina	

					podhajecki, woj. tarnopolskie		
20.	„	Wawrzyniec Sobieracki	17.06.1946	15,00			
21.	Voigt Kätte	Józef Kędzia	11.12.1945	20,63	Zaspy, gm. Jeziorsko, pow. turecki, woj. poznańskie	woj. wielkopolskie	
22.	„	Wawrzyniec Wróbel	11.12.1945	20,00			
23.		Wiktoria Wawrzyniak	11.12.1945	20,00	Zadąbrow, gm. Ostrów Warcki, pow. turecki, woj. poznańskie	woj. wielkopolskie	
24.		Stanisław Musel		20,00	Grozów (Brodów?), gm. Chorów, pow. zdołbunowski, woj. wołyńskie	Ukraina	
25.	Hermann Buchholz	Władysław Kostecki	9.05.1946		Krzywcze, gm. Krzywcze, pow. borszczowski, woj. tarnopolskie	Ukraina	
26.	Hermann Buchholz	Maria Różankowska			Krzywcze Dolne, gm. Krzywcze, pow. borszczowski, woj. tarnopolskie	„	
27.	Otto?	Stanisław Chojnacki	24.09.1945	7,37	Sompolno, pow. kolski, woj. poznańskie	pow. koniński, woj. wielkopolskie.	młynarz
28.	Sahr Paul	Jan Pniewski	27.09.1945	1,50	Gródek, pow. radzyński woj. lubelskie		Kolejarz, delegowany przez PKP
29.		Majątek sołectwa gm. Różanka		55,00		Różańsko	
30.	Hans?	Julian Zając	15.09.1945	2,50	Falisz, gm. Bratkowice, pow. stryjski, woj. stanisławowskie	Ukraina	
31.	Otto Hermann	Jan Łysiak	15.09.1945	1,33	Konin, woj. poznańskie	woj. wielkopolskie	
32.		Wincenty Chojnacki		0,25	Gaj, gm. Gosławice, pow. koniński, woj. poznańskie	woj. wielkopolskie.	kupiec
33.		Ćmiel (Chmiel) Michał		0,50	Glińsko, gm. Wola Wysocka, pow. żółkiewski, woj. łwowskie	Ukraina	
34.	Willi (Wilhelm) Hannemann?	Michał Kuś	16.10.1945	0,50	Skole, gm. Skole, pow. stryjski, woj. stanisławowskie	Ukraina	Kolejarz, konduktor
35.	Marta Schmidt, Willi Rogge	Jan Greta	21.09.1945	0,78	Łódź, ul. Przędzalniana 28		Kolejarz, delegowany przez PKP, zwrotniczy
36.	Otto Wegener	Józef Drobnicki	21.02.1946	0,11	Trembowla, gm. Trembowla, pow. trembowelski, woj. tarnopolskie	Ukraina	Urzędnik gminny, ZUS
37.	Kroll Wilhelm	Janina Jakuszevska	21.09.1945	0,13	Bór, pow. Równe, woj. wołyńskie	Prawdopodobnie chodzi o wieś Bór, gm. Nowomalin, pow. zdołbunowski, woj. wołyńskie	
38.	Friedrich Steinke?	Mikołaj Timoszyk	21.09.1945	0,66	Samojłowicze, gm. Sielec, pow.	Białoruś.	Urzędnik gminny

					prużański, woj. poleskie		
39.	Elize Günter?	Kazimierz Piłka	19.09.1945	0,13	Ożarów k. Warszawy	Obecnie Ożarów Mazowiecki, pow. warszawski – zachodni, woj. mazowieckie.	Szeregowiec MO, hutnik
40.		Józef Dziewulak		0,25	Włochy k. Warszawy	dzielnica Warszawy	
41.	Wanda Buchholtz	Stanisław Dancewicz	14.09.1945	6,00	Monasterzyska, pow. buczański, woj. tarnopolskie	Ukraina.	Zawiadowca stacji Różańsko
42.	Wilhelm (Wili) Glace?	Ludwik Kowalski		31,00	Rumin, gm. Rumin, pow. koniński, woj. poznański	woj. wielkopolskie	
43.	Hermann Wegener	Piotr Romaniuk	25.10.1946	16,36	Siennica Królewska Mała, gm. Różana, pow. krasnostawski, woj. lubelskie		
44.	Wilhelm Buchholz	Piotr Kaspro	20.09.1945	17,00	Chlebowice Wielkie, pow. bóbrecki, woj. łwowskie	Ukraina	
45.	Wilhelm Buchholz	Julian Frączak, Lucjan Frączak	20.09.1945	17,00	Komorowo k. Warszawy, gm. Kampinówka, pow. sochaczewski, woj. warszawskie	gm. Michałowice, pow. pruszkowski, woj. mazowieckie	
46.	Hermann Wegener	Janina Rybicka	20.09.1945	17,00	Gm. Szymanów, pow. sochaczewski, woj. warszawskie		
47.	Karl Klinke	Zygmunt Marzęski	14.05.1946	0,10	Warszawa		
48.	Karl Klinke	Anna Romaniuk	20.09.1945	16,00	Borówka, gm. Derażne, pow. kostopolski, woj. wołyńskie	Ukraina	
49.	Karl Klinke	Franciszek Stramski	20.09.1945	16,00	Olchówka, gm. Derażne, pow. kostopolski, woj. wołyńskie	„	
50.	Karl Klinke	Antoni Romaniuk	20.09.1945	18,00	Borówka, gm. Derażne, pow. kostopolski, woj. wołyńskie	Ukraina.	Żołnierz 1 AWP, „ranny na Odrze 14.04.45”
51.	Ernst Wegener	Helena Warcholińska	4.02.1946	7,28	Dziebałtów, gm. Końskie, pow. konecki, woj. kieleckie	Dziebałtów Nowy i Stary, woj. świętokrzyskie	
52.	Ernst Wegener	Stefania Szcześniak	4.02.1946	7,28	„	„	
53.	Hermann Wache	Feliks Sekret	19.09.1945	8,75	Konin, ul. Kolejowa 14, woj. poznański	woj. wielkopolskie	
54.	Hermann Wache	Stefan Ferenc	19.09.1945	8,75	Nieświń, gm. Końskie, pow. konecki, woj. łódzkie	woj. świętokrzyskie.	elektromonter
55.	Wilhelm Freimuth	Katarzyna Sokołowska	19.09.1945	16,25	Eljaszówka - Laszówka, gm. Nowomalina, pow. zdołbunowski, woj. wołyńskie	Ukraina	
56.	Wilhelm	Józefa	19.09.1945	16,25	Daniówka, gm.	„	

	Freimuth	Przewłocka			Nowomalin, pow. zdołbunowski, woj. wołyńskie		
57.		Władysław Michalak		20,00	Rumin, gm. Stare Miasto pow. koniński, woj. poznańskie	woj. wielkopolskie	
58.		Antoni Moskwa		24,00	Złotniki, gm. Złotniki, pow. podhajecki, woj. tarnopolskie	Ukraina	
59.		Aleksander Krzemiński		32,50	Grabowiec, gm. Łązy, pow. sochaczewski, woj. warszawskie	woj. mazowieckie	
60.		Katarzyna Wajda		24,00	Zagórze, gm. Założce, pow. Zborowski, woj. tarnopolskie	Ukraina	
61.		Franciszek Korski		21,00	Siczenko, gm. pow. Wąbrzeźno, woj. pomorskie	woj. kujawsko - pomorskie	
62.		Józef Bułgajewski		20,00	Dobryń, gm. Włodzimierzec, pow. sarnieński, woj. wołyńskie	Ukraina	
63.		Władysława Bułgajewska	13.09.1945	20,00	"	"	
64.		Jan Wajda		26,00	Zagórze, gm. Założce, pow. Zborowski, woj. tarnopolskie	"	
65.		Franciszka Nejman		31,00	Walerjanówka, gm. Rożyszcze, pow. łucki, woj. wołyńskie	"	
66.		Antonina Dargiewicz		31,00	"	"	
67.		Michał Gontara		19,00	Złotniki, gm. Złotniki, pow. podhajecki, woj. tarnopolskie	"	
68.		Michalina Darmograj	13.09.1945	19,00	"	"	
69.		Jan, Józef Krumholz		19,00	"	"	
70.	Wilhelm Glase	Leon Matiuszko		23,75	Baranowicze, gm. Baranowicze, pow. baranowicki, woj. nowogródzkie	Białoruś	
71.	Erich Neuendorf	Helena Nowak	13.03.1946	17,84	Drewno, gm. Gąsawa, pow. żniński, woj. poznańskie	woj. kujawsko - pomorskie	
72.		Szczepan Lewicz		20,00	Łązy Leśne, pow. sochaczewski, woj. warszawskie	Gm. Kampinos. pow. warszawski zachodni, woj. mazowieckie	
73.	Paul Knospe, Hermann Lieske	Antoni Dancewicz	11.04.1946	1,82	Monasterzyska, pow. buczacki, woj. tarnopolskie	Ukraina	kolejarz
74.		Jan Zygmunt Skulski	16.11.1945	6,12	Krynica, gm. Kowiesy, pow. Sokółów Podlaski, woj. lubelskie	woj. mazowieckie	
75.		Leontyna Wróblewska		50,00	Daniłówka, gm. Nowomalin., pow. zdołbunowski, woj.	Ukraina	

					wołyńskie		
76.	Paul Gohlke?	Helena Stępień	26.04.1947	1,25	Warszawa, ul. Nowe Miasto 15		
77.	Otto Wache	Aleksander Marzec	20.01.1947	3,00	Walerjówka, gm. Rożyszcze, pow. łucki, woj. wołyńskie	Ukraina	
78.	Marie Glase?	Marian Darmograj	21.01.1947	15,00	Złotniki, gm. Złotniki, pow. podhajecki, woj. tarnopolskie	"	
79.		Czesław Stępień	19.09.1945	0,25	Warszawa, ul. Nowe Miasto 15/8		Urzędnik Poczt i Telegrafów, KZ Mathausen, Komendant MO Gm. Różańsko
80.		Władysław Chodakowski		10,00	Wydumka, gm., pow. rówieński, woj. wołyńskie	Ukraina	
81.	Karl Dee	Janina Niewęłowska	24.05.1946	0,74	Stara Kuźnica, gm. Gowarczów, pow. konecki, woj. kieleckie	woj. świętokrzyskie	
82.	Hermann Wegener	Marian Matkowski	10.09.1946	17,08	Burkanów, gm. Złotniki, pow. podhajecki, woj. tarnopolskie	Ukraina.	„Sybir w Rosji”
83.	Hermann Wegener	Grzegorz Gontar	10.09.1946	17,08	Złotniki, gm. Złotniki, pow. podhajecki, woj. tarnopolskie	"	
84.	Wilhelm Schulz	Wacław Czemko	10.09.1946	10,90	Wołożyn, gm. Wołożyn, pow. wołyński, woj. nowogródzkie	Białoruś	
85.		Kazimierz Czemko	16.04.1946	11,47	"	"	
86.	Wilhelm Schulz	Jan Kokieli	10.04.1946	10,67	Kamionka, pow. baranowski, woj. nowogródzkie	Białoruś. Może chodzić o dwie miejscowości: w gm. Ostrów i w gm. Lachowicze	
87.	Frieda Krause?	Jan Kunicki	10.09.1946	12,20	Włodzimierzec, gm. Włodzimierzec, pow. warneński, woj. wołyńskie	Ukraina	
88.	Emil Mettner?	Piotr Turowski	26.04.1946	19,00	Huta Stepańska, ? Cieszyn, pow. zamojski ?	Huta Stepańska gm. Stepań pow. kostopolski woj. wołyńskie	
89.	Fritz Müller?	Adam Pokład	19.04.1946	10,15	Litwa, gm. Rubieżewicz, pow. stołpecki, woj. nowogródzkie	Białoruś	Antoni Nawrocki zrzekł się gospodarstwa na korzyść Adama Pokłada, przydzielonego 16.11.45
90.	Fritz Zahn	Józef Dziewulak	16.07.1946	3,71	Warszawa		Wyższa Szkoła Inżynierii Wojskowej
91.		Maria Mrozewicz	16.07.1946	1,42	Piotrków Trybunalski, woj. łódzkie		
92.	Erich	Teofil Chomicki	15.12.1945	7,54	Stepań, gm. Stepań,	Ukraina,	leśniczy

	Neuendorf				pow. kostopolski, woj. wołyńskie		
93.	Agnes Matte	Jan Kielek	25.05.1946	23,49	Radogoszcz, pow. łódzki, woj. łódzkie	osiedle Łodzi	

Źródło:

http://www.szczecin.ap.gov.pl/iCmsModuleArchPublic/showDocuments?nrp=65&nrzesp=334&seria=3&search_engine=true&search=r%C3%B3%C5%BCa%C5%84sko&date_from=&date_to

Tabela została opracowana na podstawie dokumentów z lat 1945 – 1947 zgromadzonych w Archiwum Państwowym w Szczecinie:

1. Protokoły przekazania osadnikowi wojskowemu gospodarstwa w posiadanie przez Państwowy Urząd Repatriacyjny.
2. Protokoły przekazania repatriantowi – przesiedleńcowi gospodarstwa w posiadanie przez Państwowy Urząd Repatriacyjny.
3. Wnioski o przydzielenie obiektu. PUR Oddział Powiatowy w Myśliborzu.
4. Podania do Państwowego Urzędu Repatriacyjnego, Powiatowego Inspektora Osadnictwa w Myśliborzu.
5. Arkusze Ewidencyjne.
6. Zobowiązania.

Na podstawie zachowanych dokumentów można w przybliżeniu określić pochodzenie osadników w Różańsku.

Pochodzenie osadników w Różańsku z lat 1945 -1947

Województwo w 1939 r.	Liczba osadników – właścicieli gospodarstw	Liczba rodzin w pow. myśliborskim 1945 - 1949
białostockie	-	16
kieleckie	4	89
lubelskie	3	259
łódzkie	4	425
warszawskie	8	308
Miasto Stołeczne Warszawa	5	10
nowogrodzkie	7	80
poleskie	2	70
wołyńskie	18	199
wileńskie	-	145
krakowskie	-	28
lwowskie	2	87
stanisławowskie	2	86
tarnopolskie	20	333
poznańskie	14	583
pomorskie	1	13
śląskie	-	4
gospodarstwo gminy	1	-
nie ustalono	2	15
razem	93	

Źródło do trzeciej kolumny: *Z dziejów Ziemi Myśliborskiej* pod red. K. Golczewskiego, tab. 22, s.128. W tabeli podano pochodzenie osadników według województw z 1966 r.

12. Przynależność państwowa i podziały administracyjne

Burzliwe przemiany dziejowe, jakie dotknęły ziemię myśliborską, spowodowały, że Różańsko i jego okolice mają bardzo bogatą i ciekawą historię polityczną. Poniżej przedstawiono próbę określenia przynależności terytorialnej omawianych okolic, na podstawie dostępnych opracowań. Zawiera ona nazwy terytoriów, ziem, plemion, państw i jednostek administracyjnych, oraz imiona władców wraz z datami przynależności:

Ślady osadnictwa z epoki kamiennej

VI – V w. p.n.e. Kultura łużycka, grupa górzyczna VI okres epoki brązu, oraz epoka żelaza
Halsztat C, D.,

VIII – XII w. osadnictwo słowiańskie, Opole Kinickie,

ok. 960 – 992, zdobycze Mieszka I, późniejsza kasztelania cedyńska,

992 – 1025 Bolesław Chrobry,

1121 – 1181 Pomorze Zachodnie w granicach państwa Bolesława Krzywoustego,

1238 ks. wielkopolski Władysław Odonic,

1260 Kasztelania cedyńska wraz z Myśliborzem w granicach Brandenburgii,

Panujący margrabiowie z dynastii Asuańskiej:

1220 – 1266 Jan I, 1220 – 1267 Otto III, 1266 – 1309 Otto IV

1308 – 1319 Waldemar,

1319 – 1320 Henryk,

Panujący margrabiowie i elektorzy z dynastii Wittelsbachów:

1324 – 1351 Ludwik,

1337 ziemia golenicka, (*Terra Schiltberghe*), w Nowej Marchii,

1351 – 1365 Ludwik Rzymianin,

1365 – 1373 Otto,

Panujący elektorzy z dynastii Luksemburgów:

1373 -1378 Karol IV i synowie,

1378 – 1381 Jan Zgorzelecki,

1381 – 1388 Zygmunt Luksemburski,

1388 – 1396 Jan Zgorzelecki,

1396 – 1402 Zygmunt Luksemburski,

1402 – 1454/55 – pod panowaniem Zakonu Krzyżackiego,

Panowanie elektorów z dynastii Hohenzollernów:

1454 – 1470 Fryderyk II,

1470 – 1488 Albrecht Achilles,

1488 – 1499 Jan Cicero,

1499 – 1535 Joachim I Nestor,

1535 – 1571 – za rządów Jana z Kostrzyna (*Johann von Brandenburg-Küstrin*) w granicach

Nowej Marchii niezależnego państwa w granicach Świętego Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego,

1571 – 1598 Jan Jerzy, elektor brandenburski,

1598 – 1608 Joachim Fryderyk, elektor brandenburski,

Unia personalna z Księstwem Pruskim

1608 – 1619 Jan Zygmunt, elektor brandenburski (Książę pruski od 1618). Od 1608 – wieś sołtysia, należy do domeny w Tham (Dębno),

1619 – 1640 Jerzy Wilhelm, elektor brandenburski,

1631 – 1650 okupacja szwedzka w czasie wojny 30. Letniej,

1640 – 1688 Fryderyk Wilhelm, elektor brandenburski, „Wielki Elektor”,

1688 – 1713 Fryderyk III, od 1701 jako Fryderyk I, elektor brandenburski, od 1701 król w Prusach,

1701 Królestwo Prus,

1713 – 1740 Fryderyk Wilhelm I, „*der Soldatenkönig*”, król w Prusach,

1740 – 1786 Fryderyk II Wielki, król w Prusach, od 1772 król Prus,

1786 – 1797 Fryderyk Wilhelm II, król Prus,

1797 – 1840 Fryderyk Wilhelm III, król Prus,

1806 – 1814 okupacja francuska,

1808 r. przeniesienie siedziby rejencji do Myśliborza, a Kamery do Chojny (w 1813 r. obie siedziby przeniesiono do Frankfurtu nad Odrą),

1807 r. utworzono departament kostrzyński dla Nowej Marchii, komendant wojskowy gen. brygady *Menard*, administracja: intendent *Sabatier*, komisarz wojenny w Kostrzynie *Dufrein*,

1815 r. przeniesienie siedziby władz Nowej Marchii z Kostrzyna do Frankfurtu n.O.,

Utworzenie rejencji frankfurckiej, 8.07.1815 r. *Bezirk der Regierung in der Neumark und*

Lausitz zu Frankfurt, Marchia Brandenburska, rejencja Frankfurt n/O, powiat chojeński,

1816 -18, pow. myśliborski 1818 -1945, 1816 przyłączono z powiatu Chojna do powiatu Myślibórz: Buszów, Chłopowo, Chłopówek, Czerników, Dalsze, Dolsk, Dyszno, Golczew, Golenice, Iłowo, Kierzków, Krężelin, Krusze, Kruszwin, Mystki, Nawrocko, Ostrowiec, Pniów, Pszczelnik, Roścín, Rów, **Różańsko**, Wierzbica,

1840 – 1861 Fryderyk Wilhelm IV, król Prus,

1861 – 1888 Wilhelm I, król Prus od 1871 r. cesarz Niemiec,

1888 r. Fryderyk III, cesarz Niemiec,

1888 – 1918 Wilhelm II, *Deutscher Kaiser*, cesarz Niemiec,

1.07.1867 r. *Norddeutscher Bund*, Związek Północnoniemiecki.

1.01.1871 r. *Deutsches Reich*, Rzesza Niemiecka,

1919 – 1933 *Weimarer Republik*, Republika Waimarska,

30.01.1933 – 31.01.1945 *Drittes Reich (od 1938 Großdeutschland)*, III Rzesza Niemiecka, Wielkie Niemcy,

21.03.1939 r. *Mark Brandenburg*, Marchia Brandenburska,

do 1945 r. samodzielna gmina wiejska, do której należały: *Ruhleben* (Radzicz), *Rosenthalerfeld* (Piołunek), *Hermannswalde* (Grzybno), *Hagen* (Junczewo), *Neu Rosenthal* (Suliśław),

3.02.1945 wkroczenie jednostek 2 Armii Pancerniej 1 Frontu Białoruskiego. Władzę na terenach zajętych przez wojska radzieckie sprawowały tzw. Komendantury wojenne,

31.01.1945 – 4.05.1945 Władza w rękach Komendantów Wojennych Armii Radzieckiej,

14.03.1945 r. Utworzenie III okręgu administracyjnego Pomorze Zachodnie,

1945 – 1952 gmina wiejska Różańsko (13 gromad),

28.06.1946 r. Utworzenie województwa szczecińskiego. Zastąpienie nazwy „obwód” nazwą

„powiat”,

28.06.1946 gmina jako jednostka administracyjna powiatu myśliborskiego – weszła w skład nowo utworzonego woj. szczecińskiego,

22.07.1952 r. Polska Rzeczpospolita Ludowa,

1.07.1952 gmina składała się z 8 gromad: Buszów, Dolsk, Dyszno, Gryżyno, Mystki, Ostrowiec, Pszczelnik i **Róžańsko**,

29.09.1954 gmina zniesiona wraz z reformą wprowadzającą gromady w miejsce gmin,

1954 – 1972 gromada, siedziba Gromadzkiej Rady Narodowej,

1959 r. zniesiono gromadę Dolsk i włączono miejscowości: Turze, Skrodno, Dolsk, Śniegoszewo, Buszów do gromady **Róžańsko**, a Mystki i Gajewo do gromady Ściechów,

1.01.1973 utworzono gminy wiejskie i miejsko – wiejskie:

Barlinek, Golenice, Myślibórz, Nowogródek Pom., Pełczyce, **Róžańsko**, Staw.

1.01.1975 r. Utworzenie województwa gorzowskiego, likwidacja powiatów,

15.01.1976 roku gmina została zniesiona, a jej obszar włączony do gmin Dębno, Lubiszyn i Myślibórz,

31.12.1989 r. Rzeczpospolita Polska,

1.07.1990 utworzono Urząd Rejonowy w Myśliborzu. Obejmował tereny 5 gmin i 3 miast.

Barlinek, Boleszkowice, Dębno, Myślibórz, Nowogródek Pomorski,

1.01.1999 r. Utworzenie powiatu myśliborskiego i województwa zachodniopomorskiego,

W dniach 7 i 8 czerwca 2003 roku odbyło się referendum ogólnokrajowe w sprawie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i ratyfikacji traktatu ateńskiego, tzw. *referendum europejskie* bądź *akcesyjne*.

Polacy odpowiadali na następujące pytanie:

Czy wyraża Pani / Pan zgodę na przystąpienie Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej?

A oto jak głosowali mieszkańcy Róžańska:

Wyniki referendum unijnego w Róžańsku, nr obwodu 11³²:

- liczba uprawnionych do udziału w referendum: 688,
- liczba wydanych kart do głosowania: 356,
- % biorących udział w głosowaniu: 51,74,
- TAK: 274, NIE: 80, głosy ważne: 354.

SOŁECTWO

1608 wspomniane sołectwo lenne, 1718 sołtys posiadał 4 łany, 1808 potwierdzone sołectwo lenne, 1845 sołectwo lenne należało do majątku w Dolsku, 1910 – 1934 burmistrz, naczelnik urzędu, urzędnik stanu cywilnego – Karl Klinke, następca – Karl Zillmann, następnie do 1945 Fritz Hübner, urzędnik stanu cywilnego Otto Kriening.

Sołtysi po wojnie: Kazimierz Gontar, Władysław Kieszek, Henryk Centkiewicz, Stanisława Wajda, Kazimierz Smolik 1972 – 1997?, Mieczysław Wajda 1998 – 2001?, Barbara Sobczak 2002 – 2005?, Jolanta Wolska 2006?, Andrzej Lewandowski 2007 –

³² *Mercuriusz Dębowski* nr 6/33 2003 s. 7

Rada Sołecka, wybór 18.03.2003, sołtys Barbara Sobczak, członkowie: Halina Jędrzejewska, Barbara Sobczak, Kazimierz Smolik, Barbara Jakubiak, Jolanta Łojko.

Rada Sołecka, wybór 10.02.2015, sołtys Andrzej Lewandowski, członkowie: Wiesław Sypko, Anna Misiejuk, Zdzisław Kwaśniak, Janusz Baranowicz.

13. Władze administracyjne w latach 1946 – 1976

Gmina wiejska Różańsko została utworzona decyzją referatu samorządowego przy urzędzie Pełnomocnika Rządu RP na obwód Myślibórz w okresie między 1.09. a 8.10. 1945 r. i składała się z 13 gromad. Został powołany zarząd gminny, oraz wójt i podwójci. Wydane zostały instrukcje i okólniki dotyczące gospodarki samorządowej. Udzielono subwencji na wypłacenie zaliczek na pobory. Pobory zasadnicze zostały wypłacone do 31.08.1945 r. Gmina dysponowała gotówką, na pobory na wrzesień. W wyjątkowych wypadkach za dodatek na dożywienie pracownicy otrzymywali określoną ilość spirytusu jako wymiennika na artykuły spożywcze.

W latach 1946 – 1950 istniał dualizm władzy i administracji terenowej. Powołano gminną Radę Narodową, która wyłaniała prezydium. Rada posiadała uprawnienia uchwałodawcze. Obok Rady Narodowej istniał organ wykonawczy, którym był Zarząd Gminy z wójtem na czele.

W 1950 r. przeprowadzono reformę administracji polegającą na zniesieniu dualizmu władzy. Na podstawie ustawy z dnia 20.03.1950 r. Jedynym i jednolitym organem władzy stały się Rady Narodowe, a organem wykonawczym prezydium rady z przewodniczącym na czele.

Zarząd Gminy 1946: wójt Kazimierz Nowak 1946, Michał Gawlas 1946.

Prezydium Gminnej Rady Narodowej w Różańsku 1946 – 1950

Przewodniczący: Teofil Chomicki powołany 10.12.1946 r. Tadeusz Jezierski 1948, Sekretarz: Stanisław Pałka 1945, Stanisław Wójcik 1945, Bronisław Szczepaniak 15.01.1950.³³

Prezydium GRN 1950 – 1954³⁴

Przewodniczący Prezydium GRN: Józefa Sekret (ZSL), powołana 15.01.1950, wybór 13.01.1951, Roman Szymański, 27.06.1950, zastępca przewodniczącego Roman Szymański (PZPR), wybór 13.01.1951, Mieczysław Lachowicz 31.05.1952.

Sekretarz Prezydium GRN: Bronisław Szczepaniak (PZPR), powołany 27.06.1950, Józef Lepsza 14.03.1953, Stanisław Sokołowski 22.12.1954

Skład Rady Narodowej (stan na 12.01.1951)³⁵ Liczba członków rady: 25, w tym 6 kobiet. Radni według zawodów: robotnicy: 2, rolnicy indywidualni: 14, członkowie Rolniczych Zespołów Spółdzielczych: 4, urzędnicy: 3, nauczyciele: 1, inni: 1. Przynależność partyjna: Polska Zjednoczona Partia Robotnicza: 15, Zjednoczone Stronnictwo Ludowe: 9, Stronnictwo Demokratyczne: brak, bezpartyjni: 1.

³³ Kronika powiatu myśliborskiego... s. 264

³⁴ Ibid., s. 271

³⁵ Ibid., s. 121

5.07.1954 r. Powiatowa Rada Narodowa w Myśliborzu podjęła uchwałę w sprawie utworzenia gromad w powiecie myśliborskim w miejsce dotychczasowych gmin.³⁶

Wojewódzka Rada Narodowa w Szczecinie 5.10.1954 r. podjęła uchwałę utworzenia 20 gromad z dniem 1.01.1955 r. w tym gromady Różańsko, uchwała nr V/47/54 (Dz. Urz. WRN w Szczecinie z 1954 r. nr 15, poz. 67).

Dotychczasowa gmina: Różańsko, liczba ludności: 2 504, liczba gromad: 8.

Nazwa nowej gromady:

1. Dolsk, liczba ludności: 750, powierzchnia: 4 540 ha, w tym użytki rolne: 1 983 ha., ilość wsi: 4, gospodarstwa indywidualne: 71, Spółdzielnie Produkcyjne: 3

2. Różańsko, l. ludności: 1 773, pow. 8 095 ha, w tym użytki rolne: 3 993 ha, ilość wsi: 5, gospodarstwa ind.: 102, Państwowe Gospodarstwa Rolne: 4, Spółdzielnie Produkcyjne: 4.³⁷

5.12.1954 r. wybory do Rad Narodowych, wybrano 18 radnych Gromadzkiej Rady Narodowej³⁸

Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej³⁹

Przewodniczący prezydium GRN: Józef Lepsza powołany 21.12.1954, Mieczysław Lachowicz, Szczepan Nowak 30.06.1956, Roman Szymański 28.04.1959, Szczepan Nowak 12.04.1965. Sekretarz Gromadzki: Stanisław Sokołowski 21.12.1954

28.08.1959 Uchwała Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie w sprawie zniesienia z dniem 31.12.1959 r. gromady Dolsk. Do gromady Różańsko włączono miejscowości: Turze, Skrodno, Dolsk, Śniegoszewo, Buszów. Do gromady Ściechów włączono miejscowości: Mystki i Gajewo.⁴⁰

Gromada Różańsko (stan na 31.12.1961 r.)⁴¹

Liczba ludności: 2 334, pow. 9 818,87 ha, w tym użytki rolne: 4 588, 87 ha, ilość sołectw: 7, ilość gospodarstw ind.: 391, PGR 2.

Kolejna reforma administracji nastąpiła w 29.11.1972 r. kiedy Sejm PRL uchwalił ustawę o utworzeniu gmin.⁴² Na jej podstawie z dniem 1.01.1973 r. utworzona została Gmina Różańsko i Gminna Rada Narodowa, która była organem władzy państwowej i podstawowym organem samorządu terytorialnego. Jednoosobowym organem administracji państwowej i organem wykonawczym rady był naczelnik gminy. Gmina dzieliła się na sołectwa, które miały prawo wyboru kandydatów na radnych GRN.

Uchwała Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie Nr XV/116/72, z dnia 7.12.1972 r. o utworzeniu Gminy Różańsko z dniem 1 stycznia 1973 r.⁴³

Utworzona gmina liczyła 2 244 mieszkańców, w tym 1 123 kobiety. Powierzchnia 11 710 ha,

³⁶ Ibid., s. 162

³⁷ Ibid., s. 164

³⁸ Ibid., s. 175

³⁹ Ibid., s. 276

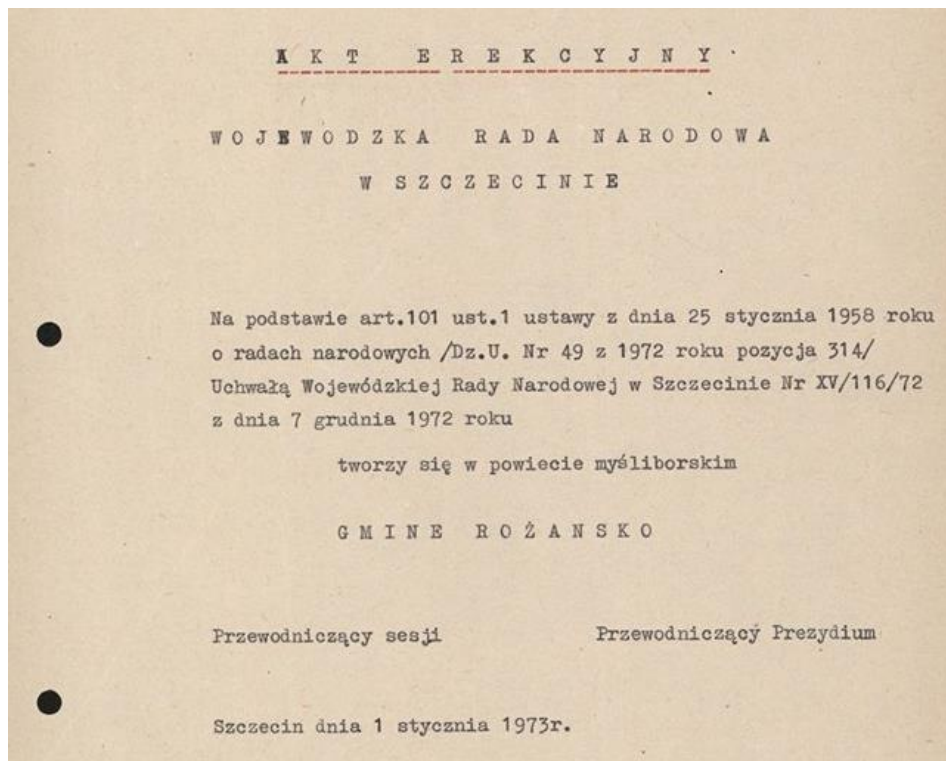
⁴⁰ Ibid., s. 168

⁴¹ Ibid., s. 171

⁴² Ustawa z dnia 29 listopada 1972 r. o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych. Dz.U. 1972 nr 49 poz. 312

⁴³ Wszystkie dane na podstawie: *Kronika gminy Różańsko*, Archiwum Państwowe w Szczecinie. Oddział w Gorzowie Wlkp. Zespół: UG i GRN Różańsko, sygn. 1.

użytki rolne 4 096 ha, w tym: grunty Państwowego Funduszu Ziemi 501 ha, Państwowe Gospodarstwo Rolne w Chłopowie 995 ha, 402 indywidualne gospodarstwa rolne o pow. 2 825 ha.

Akt erekcyjny założenia gminy Różańsko, 1 stycznia 1973 r.

W skład gminy wchodziło 7. sołectw:

Buszów, sołtys Zygmunt Szczygieł, Dolsk, sołtys Mieczysław Kwieciński, Dyszno, sołtys Henryk Ogrodziński, Krężelin, sołtys Witold Baranowicz, Ostrowiec, sołtys Jan Szemlij, Pszczelnik, sołtys Stanisław Dąbrowski, Różańsko, sołtys Kazimierz Smolarek.

Szkoły: Różańsko, 8. oddziałów, 188 uczniów, Dolsk, 8 oddziałów, 132 uczniów, Pszczelnik, 2 oddziały, 9 uczniów, Dyszno, 4 oddziały, 72 uczniów, Chłopowo, 2 oddziały, 31 uczniów.

W momencie utworzenia gminy, w Różańsku funkcjonowały następujące podmioty gospodarcze: Międzykółkowa Baza Maszynowa, Kółko Rolnicze, Punkt skupu żywności, produktów rolnych i zlewnia mleka, Zakład Remontowo – Budowlany, Młyn Gospodarczy (pod zarządem GS „Samopomoc Chłopska” w Myśliborzu), Fabryka Płytek Komórkowych – kierownik Stanisław Gluza, Spółka Wodna, ponadto w gminie działało 5. Kółko Rolniczych i 5 Spółek Wodnych.

Władze gminy:

Naczelnik Gminy Czesław Wróblewski,

Gminna Rada Narodowa:

Szczepan Nowak, Stanisław Szydłowski, Stanisław Gluza, Jerzy Łukowski, Stanisław Stelmach, Maria Patynowska, Józef Bugajewski, Erwin Warcholiński, Stanisław Lipka, Helena Żyewska, Henryk Ogrodziński, Leon Szugaj, Jan Szemlij, Edmund Ciszewski, Marian Gieroń, Jerzy Skała, Mateusz Wolniak, Mikołaj Bolesta, Zenon Wojtczak, Janina Michalak, Mieczysław Kwieciński, Witold Baranowicz.

W dniu 4.01.1973 r. w Szkole Podstawowej odbyła się I Sesja Gminnej Rady Narodowej, na której dokonano wyboru Prezydium GRN w następującym składzie: Przewodniczący – Stanisław Gluza, zastępca przew. Witold Baranowicz, członkowie: Stanisław Stalmach, Jan Szemlij, Henryk Ogrodziński, Jerzy Skała.

Urząd Gminy:

Maria Kamińska – sekretarz, Barbara Stalmach – księgowa, Krystyna Baranowicz – referent podatkowy, Leokadia Darmograj – referent administracyjny, Zdzisław Dąbrowski – referent rolny, Maria Jaworska – inspektor ds. budownictwa, Stanisław Sokołowski – referent ds. handlu i usług, Zofia Ziemińska – kierownik USC, Leon Szugaj – kierownik służby rolnej, Lech Długajczyk – instruktor rolny.

Władze polityczne:

Sekretarz Komitetu Gminnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej – Stanisław Gluza, Prezes Gminnego Komitetu Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego – Wacław Nawrocki, Przewodniczący Komitetu Gminnego Frontu Jedności Narodu – Szczepan Nowak.

1.01.1976 r. gmina Różańsko została zniesiona, a jej sołectwa weszły w skład gmin sąsiednich: do gminy Dębno przyłączono: Dolsk, Dyszno, Krężelin, Ostrowiec i Różańsko, do gminy Myślibórz przyłączono sołectwa Chłopowo i Pszczelnik, a do gminy Lubiszyn Buszów.

Władze gminy 1973 – 1976 Naczelnikiem gminy był Czesław Wróblewski z Myśliborza, a następnie Ryszard Wierzbicki. Sekretarz Maria Kamińska, USC – Ziemińska Zofia, pracownicy: Janina Mazur, Zdzisław Hinglot, Krystyna Hinglot, Józef Jagusz, Barbara Jagusz, Wanda Mockała, Tadeusz Kurcewicz. Ostatnia sesja GRN odbyła się 28.09.1975. Przewodniczącym GRN był wtedy Jan Gałgan, a naczelnikiem gminy Ryszard Wierzbicki.⁴⁴

POSTERUNEK MILICJI OBYWATELSKIEJ

Został utworzony w 1945 r. i liczył 8. milicjantów. Pierwsza siedziba mieściła się w byłej pastorówce. Komendanci: p. Wincenty Juchnik, Głowacki, Stanisław Szydłowski, milicjanci: Kawka, Kmita, Kubiński, Mroziński, Bronisław Onichimowski, Zbigniew Tomczyk, Franciszek Żegadło.

OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA

Straż pożarna została utworzona w 1912 r., komendant Paul Karger (1937).

Prezesi OSP: 1947 Zygmunt Ulanicki, 1950 – 1986 Kazimierz Smolik, 1986 – 1990 Eugeniusz Marcinków, 1990 – 2010 Kazimierz Smolik – honorowy prezes od 2010, Od 2010 Stanisław Smolik. Naczelnicy OSP: Józef Nejman do 1989, od 1989 Zdzisław Kwaśniak. OSP liczy 20 druhów, oraz Młodzieżowa Drużyna Pożarnicza (10 – 16 lat) 12.

OSP posiada strażnicę oraz wóz bojowy Star 244 od 2015, pierwszy pojazd to Star 28

⁴⁴ <http://szukajwarchiwach.pl/66/8720/#tabZespol>

skrzyniowy, następnie Star 266 przystosowany do potrzeb gaśniczych.

Drużyna OSP Różańsko (stan na 2015):

- Kazimierz Smolik, prezes honorowy, staż 65 lat,
- Stanisław Smolik, prezes, staż 32 lata,
- Zdzisław Kwaśniak, naczelnik, staż 31 lat,
- Jacek Smolarek, sekretarz, staż 22 lata,
- Bronisław Ćiećwierz, skarbnik, staż 42 lata,
- Józef Nejman, staż 58 lat,
- Zenobiusz Łagoszniak, staż 45 lat,
- Henryk Hinglot, staż 32 lata,
- Wojciech Mroczek, staż 25 lat,
- Mirosław Husak, staż 22 lata,
- Andrzej Kwaśniak, staż 20 lat,
- Krzysztof Misiejuk, staż 14 lat,
- Waldemar Karwacki, staż 15 lat,
- Andrzej Majchrzak, staż 12 lat,
- Michał Timoszyk, staż 12 lat (zm. 2015),
- Zbigniew Klóska, staż 10 lat,
- Sławomir Smolik.

Najistotniejsze wydarzenia to: udział w akcji zabezpieczania terenu, podczas erupcji gazu ziemnego na wiertni Różańsko, pożar stodoły pani Darmograj, gdy nie było wody, to ogień gaszono ręczną pompą używając gnojowicy; pożar od pioruna zabudowań gospodarczych pana Smolika, ocalał jedynie budynek mieszkalny.

Dzięki inicjatywie strażaków, strażnica została rozbudowana o świetlicę i część socjalną w latach 2005 – 2008.

14. Gospodarka i kolej

ROLNICTWO

Podstawowym zajęciem mieszkańców Różańska było rolnictwo, wieś była duża i należała do zamożnych. Już w 1337 r. liczyła 67 łąnów. Przyjmując łąn myśliborski ok. 17 ha to jest 1139 ha. W 1718 r. powiększyła się do 90 łąnów to jest ok. 1530 ha. W połowie XIX w. to już 8210 mórg⁴⁵ (ok. 2093,5 ha), a w 1939 r. 2400 ha.

27 sierpnia 1946 r. Ministerstwo Ziemi Odzyskanych powołało Komisje Wnioskowe, które do końca 1946 r. miały przygotować się do nadania osadnikom praw własności na użytkowane gospodarstwa i majątek niemiecki. W Myśliborzu utworzono Powiatową Komisję Osadnictwa Rolniczego, która rozpatrywała wnioski osadników i wydawała ostateczną decyzję. 6 września 1946 r. został ogłoszony dekret o osadnictwie rolnym na Ziemiach Odzyskanych. Komisja Wnioskowa i Powiatowa Komisja Osadnictwa Rolniczego miały siedzibę w Oddziale Państwowego Urzędu Repatriacyjnego. Przyjmowanie wniosków na terenie powiatu rozpoczęło 10.11.1946 r. Pierwsze akty nadania otrzymało 60 osadników w dniu 9.03.1947 r.

⁴⁵ Morga magdeburska (1816 – 1869) = ok. 0,2553 ha

Powierzchnia gospodarstw rolnych według aktów nadania w gminie Różańsko. 194 do 2 ha: 51, 2 – 5 ha: 13, 5 – 10 ha: 225, 10 – 15 ha: 113, 15 – 20 ha: 1, brak danych: 23, razem: 426⁴⁶

Pierwsza Spółdzielnia Produkcyjna w gminie Różańsko powstała w Mystkach 1949/50 r.

Po wojnie uruchomiono Fabrykę Maszyn i Urządzeń Rolniczych. W 1992 r. działał Zakład Usług Mechanicznych Spółdzielni Kółek Rolniczych w Dębnie, Punkt Skupu Mleka (Stanisław Wajda), Punkt Unasienniania Zwierząt (Henryk Patynowski, Stanisław Pawłowski, Mieczysław Habrych), Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” prowadziła punkt skupu zwierząt, zboża, sprzedaż węgla i sklep wielobranżowy. Działał młyn i piekarnia.

W 1946 r. Obowiązywały karty żywnościowe: *I kat., II kat., III kat., I R, II R, D, C, i M. Ceny wolnorynkowe: chleb 13 zł kg, butka 3,5 zł sztuka, ryby świeże 30 – 80 zł kg, wędzone od 100 do 150 zł kg, węgorz 300 – 400 zł /gruby/, ziemniaki 2 zł kg, 150 zł q, owoce 20 – 30 zł kg, masło i słonina 320 – 400 zł kg, pomidory 11 – 15 zł kg. Jajka 12 zł sztuka, śmietana 100 zł litr., mleko 20 zł litr.*⁴⁷

1951 r. w gminie działało 5 Rolniczych Zespołów Spółdzielczych, w 1954 r. o jeden więcej.

1954 r. punkt felczerski i pielęgniarSKI, świetlica.

1956 – 1958 rozwiązano Spółdzielnie Produkcyjne.

1951 – 1952 wprowadzono tzw. obowiązkowe dostawy: zboża, trzody chlewnej, mleka.

1.01.1972 r. zniesienie obowiązkowych dostaw.

Gmina Różańsko przed zmianą na gromadę, a więc przed 1.01.1955 r. posiadała 5 976 ha użytków rolnych, na których gospodarowało: 173 rolników indywidualnych, 4 PGR i 7 Spółdzielni Produkcyjnych.

1.01.1955 r. w utworzonej Gromadzie Różańsko użytki rolne stanowiły 3 993 ha, gospodarowały na nich 102 gospodarstwa indywidualne, 4 PGR oraz 4. spółdzielnie produkcyjne.

Gromada Różańsko (stan na 31.12.1961) użytki rolne: 4 588,87 ha, 391 gospodarstw indywidualnych, 2 PGR, brak Spółdzielni Produkcyjnych.

W 1964 r. w gromadzie było zelektryfikowanych 98,9% indywidualnych gospodarstw rolnych.

W konkursie „Wieś myśliborska – piękna, gospodarna i kulturalna” za rok 1967 Różańsko zdobyło II miejsce. Wyróżniony został również sołtys.

1970 r. przy pomocy Gminnej Spółdzielni, PZU i Powiatowej Rady Narodowej zbudowano wodociąg.

MŁYN: p. Reut, Grudziński, Chojnacki. Przed wojną młyn był wodny, po wojnie elektryczny, który posiadał 3. walce. Działał do lat 70. XX w.

⁴⁶ Z dziejów Ziemi Myśliborskiej, Szczecin 1966, s. 125, tab. 20

⁴⁷ Na podstawie: 1946 wrzesień 30, Myślibórz – Sprawozdanie sytuacyjne starosty powiatowego w Myśliborzu za wrzesień 1946 r.

Młyn w Różańsku, stan 2011

Młyn w Różańsku, stan 2011

PIEKARNIA: p. Janowski, Todte, Talarski, Jan Macioł, Domagała, Wiesław Bieniek.

SKLEP GS: Józef Drobnicki, Maria Drobnicka, Józefa Kędzia, Barbara Sobczak, Ligęza.

TARTAK – STOLARNIA – ZAKŁAD PRODUKCJI MEBLI

Ze wspomnień pana Józefa Nejmana:
„Pracowałem początkowo w stolarni należącej do Myśliborskich Zakładów Przemysłu

Terenowego, następnie podlegała ona Chojeńskim Zakładom Przemysłu Terenowego w Dębnie. (Chojeńskie Zakłady Przemysłu Terenowego - Zakład Stolarski) Kolejno przejęta została przez Świebodzińskie Fabryki Mebli, Skwierzyńskie Fabryki Mebli i Gorzowskie Fabryki Mebli, ostatecznie zakład przejął prywatny właściciel, który zbankrutował. Kierownikiem był Schmitt, elektrykiem był Litwin – Szwagdis?”

Pierwszym kierownikiem zakładu był p. Weber, w latach 50. XX w. dyrektorem był Juliusz Schmitt, Tartak posiadał agregat prądowórczy, dzięki któremu, część mieszkańców miała prąd. Trociny z tartaku były wykorzystywane do opalania mieszkań w tzw. „trociniakach”. Produkowano tu m.in. opakowania i popularne „segmenty”, które kupowali mieszkańcy. Przy zakładzie działał punkt biblioteczny.

Zachowała się gazeta „Wiadomości Myśliborskie” nr 5, 21 października 1952, s. 3, w której ukazał się artykuł poświęcony stolarni w Różańsku, oto jego treść (pisownia oryginalna):

Myśliborskie Zakłady Przemysłu terenowego w Różańsku wykonały zadania 3-go roku Planu 6-letniego w ciągu 8-miu m-cy i 3-ch dni.

W dniu 7.X.1952 roku Powiatowa Komisja Planowania Gospodarczego w Myśliborzu otrzymała telefonogram z Myśliborskich Zakładów Przemysłu Terenowego – Stolarni i Tartaku w Różańsku o wykonaniu w dniu 4.X. Br. o godzinie 12-tej zadań 3-go roku Planu 6-letniego. Jak oświadczył dyrektor wspomnianego zakładu ob. Juliusz Szmitt, do wykonania przedterminowego planu gospodarczego przyczyniła się cała załoga dzięki intensywnemu ruchowi współzawodnictwa pracy i racjonalizatorstwa. Załoga prowadziła współzawodnictwo indywidualne, międzygrupowe, międzyzakładowe. We współzawodnictwie indywidualnym wyróżnili się: towarzyszy Bronisław Bednarz – brygadzysta, który wykonał 204 proc. normy miesięcznej, ZMP-owiec Józef Szczepański wykonujący przeciętnie 192 proc. normy, oraz ob. Jan Wolniak – 185 proc. normy, ZMP-owka Genowefa Pakuła – 171 proc. normy, Ob. Julian Zajęc – 163 proc. normy, ob. Józef Milaszewski – 160 proc. normy, ob. Zygmunt Ulanicki – 155 proc. normy, jak również wielu innych robotników, którzy przekroczyli swoje zadania produkcyjne.

W zobowiązaniach międzygrupowych wyróżniły się: Brygada Stolarni ob. Bronisława Bednarza, składająca się z 8-pracowników i wykonująca 165 proc. normy, oraz Brygada Józefa Romanowskiego, która przy produkcji opakowań drewnianych wykonała 157 proc. normy. Bardzo ważnym czynnikiem, przyspieszającym przedterminowe wykonanie zadań 3-go roku Planu 6-letniego w Myśliborskich Zakładach Przemysłu Terenowego w Różańsku było racjonalizatorstwo, w którym wyróżnili się: ob. Wiktor Milaszewski, przewodniczący Gminnego Komitetu Wyborczego Frontu Narodowego i ob. Karol Wolski oraz wielu innych, którzy w ciągu roku dokonali kilku ulepszeń, udoskonalając między innymi szlifierkę do metali i ulepszając sztangę powycinania zębów w piłach, jak również wiertarkę do wydrążania otworów w drewnie. Racjonalizatorstwo to dało zakładowi 47.424 zł oszczędności rocznej. Zakład pracy wyniki swe osiągnął dzięki niezwykle pozytywnej postawie całego kolektywu produkcyjnego dzięki ofiarności i poświęceniu wszystkich tam zatrudnionych robotników.

Graczyk Henryk

Myśluborskie Zakłady Przemysłu Terenowego w Różańsku wykonały zadania 3-go roku Planu 6-letniego w ciągu 8-miu m-cy i 3-ch dni

W dniu 7.X.1952 roku Powiatowa Komisja Planowania Gospodarczego w Myśluborzu otrzymała telefonogram z Myśluborskich Zakładów Przemysłu Terenowego — Stolarni i Tartaku w Różańsku, o wykonaniu w dniu 4.X. br. o godzinie 12-tej zadań 3-go roku Planu 6-letniego.

Jak oświadczył dyrektor wspomnianego zakładu ob. Juliusz Szmitt, do wykonania przedterminowo planu gospodarczego przyczyniła się cała załoga dzięki intensywnemu ruchowi współzawodnictwa pracy i racjonalizatorstwa. Załoga prowadziła współzawodnictwo indywidualne, międzygrupowe, międzyzakładowe. We współzawodnictwie indywidualnym wyróżnili się: towarzysz Bronisław Bednarz — brygadzysta, który wykonał 204 proc. normy miesięcznej, ZMP-owiec Józef Szczepański wykonujący przeciętnie 192 proc. normy, oraz ob. Jan Wolniak — 185 proc. normy, ZMP-owka Genowefa Pakula — 171 proc. normy, ob. Julian Zajac — 163 proc. normy, ob. Józef Milaszewski — 160 proc. normy, ob. Zygmunt Ulanicki — 155 proc. normy, jak również wielu innych robotników, którzy przekroczyli swoje zadania produkcyjne.

W zobowiązaniach międzygrupowych wyróżniły się: Brygada Stolarni ob. Bronisława Bednarza, skła dająca się z 8-miu pracowników i wykonująca 165 proc. normy oraz Brygada Józefa Romanowskiego, która przy produkcji opakowań drewnianych wykonała 157 proc. normy.

Bardzo ważnym czynnikiem, przyspieszającym

przedterminowe wykonanie zadań 3-go roku Planu 6-letniego w Myśluborskich Zakładach Przemysłu Terenowego w Różańsku było racjonalizatorstwo, w którym wyróżnili się: ob. Wiktor Milaszewski, przewodniczący Gminnego Komitetu Wyborcze

go Frontu Narodowego i

ob. Karol Wolski oraz zakładowi 47.424 zł oszczędności rocznej.

Zakład pracy wyniki gu roku dokonali kilku ulepszeń, udoskonalając swe osiągnięty dzięki nie między innymi szlifierkę do metali i ulepszając sztangę do wycinania zębów w pilach, jak również wiertarkę do wydrążania otworów w drzewie. R-

cjonalizatorstwo to daje

Graczyk Henryk

Rozkwit Oświaty i Kultury w powiecie myśluborskim

Pełne wykorzystanie praw Obywateli zagwarantowanych przez Konstytucję Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej

W myśl Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej podstawowym celem pracy kulturalno-oświatowej na wsi jest rozwijanie i zaspakajanie potrzeb kulturalnych pracujących chłopów, upowszechnianie wiedzy rolniczej, opartej na doświadczeniach radzieckiej agrotechniki i biologii, popularyzacja nauki i techniki, oraz przekonywanie i uświadamianie młodzieży i starszych o roli czytelnictwa na naszym terenie.

Na mocy uchwały Prezydium Rządu z dnia 1-go marca 1952 roku powstały u nas w powiecie świetlice w Rowie, Karsku i Sulimierzu.

Świetlica w Rowie w dniu 24 września zorganizowała kurs języka rosyjskiego.

zwała kurs języka rosyjskiego, na który uczęszcza ją 23 osoby rekrutujące się przeważnie spośród młodzieży. Widać więc z tego, że w pierwszych szeregach budowniczych pod staw socjalizmu w powiecie myśluborskim kroczy młodzież, która pełna entuzjazmu i szczerego zapału, zarówno w pracy, jak i w nauce, przyswaja sobie język naszego Wielkiego Sąsiada, po to, by po skończeniu kursu mogła czytać w oryginale niezwykle cenną literaturę radziecką. Za przykładem tym poszła także młodzież w Karsku, która w dniu 13 października br. zorganizowała również kurs języka rosyjskiego.

Oprócz kursów języka rosyjskiego świetlice nasze utworzyły zespoły artystyczne, taneczne i recytatorskie, które niejednokrotnie brały udział w uroczystościach państwowych. Wszystkie te zespoły pracują nadal, pragnąc w ten sposób przyczynić się do upowszechnienia wśród miejscowego społeczeństwa zdobyczy kulturalnych.

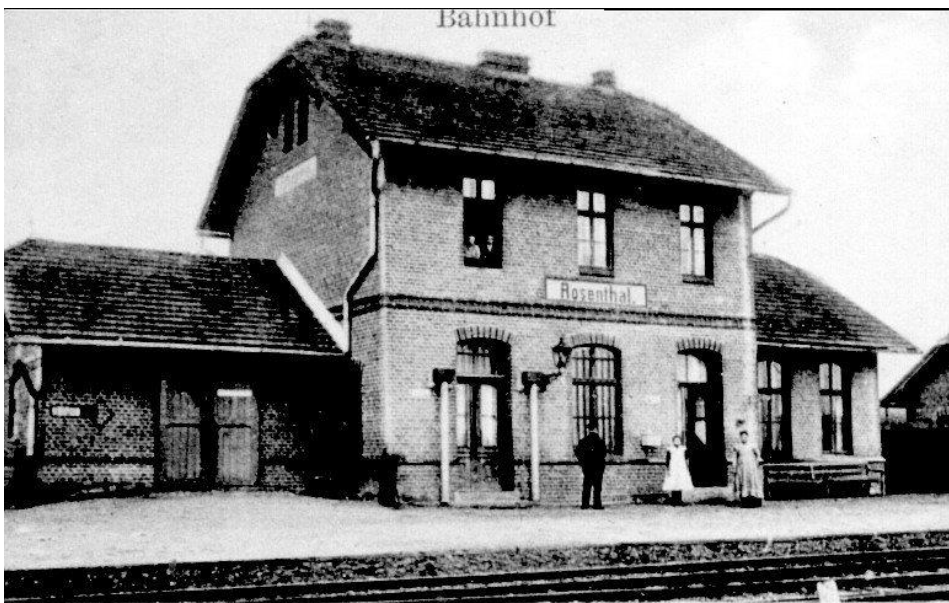
Młodzież powiatu myśluborskiego w przede dniu wyborów jeszcze z większym zapałem uczęszczać będzie do świetlic i podnosić swą wiedzę, by w ten sposób godnie spełnić zadania, które wytycza jej Front Narodowy.

Kojszewski Sergiusz

**Kto staje w szeregach Frontu Narodowego
- jest patriotą,
kto jedność narodu świadomie rozbija
- jest wrogiem**

Artykuł dotyczący działalności stolarni, 1952

Z inicjatywy związku rolniczego powiatu myśliborskiego w 1879 roku rozpoczęto starania mające na celu budowę linii kolejowej Kostrzyn - Stargard Szczeciński. Budowę zakończono 4 października 1882 roku. Budowa linii kolejowej była wspólnie finansowana przez państwo (Rzeszę), prowincje (Brandenburgia i Pomorze) oraz przez powiaty, przez które linia przebiegała. (Chojna, Myślibórz, Pyrzyce i Stargard). Poszczególne miasta przeznaczyły również pieniądze na ten cel, i tak: Stargard – 50 000 marek, Pyrzyce – 175 000, Myślibórz – 150 000, Lipiany – 100 000 i Dębno 50 000 marek.

Dworzec kolejowy Rosenthal (zdjęcie sprzed 1945 r.)

Trasa przebiegała przez następujące miejscowości: Stargard Szczeciński – Pyrzyce - Mielęcin Myśliborski (*Mellentin*) - Lipiany (*Lippehne*) - Głazów (*Glasow*) - Myślibórz (*Soldin*) - Rościn Krajeński (*Rostin*) - **Różańsko (*Rosenthal*)** - Dyszno (*Ringenwalde*) - Barnówko (*Berneuchen*) - Dębno Lubuskie (*Neudamm*) - Cychry (*Zicher*) - Krześnica-Sarbinowo (*Wilkersdorf-Zorndorf*) – Kostrzyn (*Küstrin*) o długości 99 km.

Do 1945 roku linia kolejowa należała do *RBD Osten*, czyli Niemieckiej Kolei Wschodniej. W 1944 r. przez stację Różańsko przejeżdżało sześć par pociągów. Rozkład jazdy z 1944 r. przedstawiał się następująco:

- Kierunek Dębno – Kostrzyn
Odjazdy: 5:15, 6:57, 15:27, 16:40, 19:38, 21:34

⁴⁸ Na podstawie: *Rozkład jazdy pociągów PKP, zima 1964 – 1965*, Warszawa 1964, tabela 361, s. 524

Rejonowy rozkład jazdy pociągów, Poznań, ważny od 2.06.1985 do 31.05.1986, Warszawa 1985, tabela 361, s. 204 -205

Rejonowy rozkład jazdy pociągów, Poznań, ważny od 25.09.1994 do 27.05.1995, Warszawa 1994, tabela 361, s. 170 – 171

<http://pkjs.de/bahn/Kursbuch1944/Teil1/129b.jpg>

<http://www.bazakolejowa.pl/index.php?dzial=linie&id=643&od=0&do=258&ed=&okno=historia>

- Kierunek Myślibórz – Stargard Szczeciński
Odjazdy: 5:35, 10:58, 14:08, 18:52, 20:38, 0:02

1 Armia Wojska Polskiego przygotowująca się do operacji berlińskiej wykorzystywała na swoje potrzeby linię kolejową Stargard Szczeciński - Kostrzyn: „*Sztab i bazy zaopatrzenia ładowały pospiesznie w Gryficach i Płotach amunicję, żywność i inne wyposażenie na wagony kolejowe (łącznie w okresie 10 -19 kwietnia 1945 r. około 500 wagonów!), którymi czym prędzej przetrzucano cały ten ładunek do bazy wyznaczonej na odcinku Myślibórz -Barnówko*”. Prawdopodobnie bazą tą była miejscowość Dyszno. 13 kwietnia 1945 roku kwatermistrz 1 Armii Wojska Polskiego wydał rozkaz: „*1 Armia Wojska Polskiego jest w trakcie przegrupowania do nowego rejonu i przygotowuje się do natarcia. W związku z tym przygotować do wysunięcia oddziały składów: artyleryjski nr 2 i MPS (magazyn paliw i smarów) nr 3 do rejonu Dyszno, a składu artyleryjskiego nr 5 do rejonu Godków. Potrzebne środki transportowe do przegrupowania wymienionych oddziałów składów zostaną wydzielone*”.⁴⁹

Tak więc w kwietniu 1945 r. przez stację w Różańsku przejeżdżały wielkie transporty wojskowe.

8 sierpnia 1945 roku Stefan Kosior przedstawił jako inspektor obwodów (tak nazywano powiaty na terenach Ziemi Zachodnich) sprawozdanie z inspekcji obwodu Myślibórz przeprowadzonej w dniach 24 - 27 lipca 1945 roku. W informacji na temat komunikacji kolejowej napisał: „*Linie kolejowe łączące Myślibórz z Kostrzyniem, Starogrodem (Stargardem Szczecińskim), Gorzowem i Choszczem znajdują się w ręku wojsk radzieckich. Polskich kolejarzy jeszcze nie ma. Po wspomnianych liniach kursują jedynie transporty wojskowe i to bardzo rzadko, co kilka dni*”.

W październiku 1945 roku dowództwo radzieckie przekazało PKP linię Myślibórz – Dębno -Kostrzyn.

Do Różańska PKP skierowały kolejarzy, którzy mieli zadanie obsadzenia stacji. Byli to: Stanisław Dancewicz – zawiadowca stacji (14.09.1945 r.), Władysław Lewandowski – dyżurny ruchu (14.09.1945 r.), Jan Greta – zwrotniczy (21.09.1945 r.), Jan Pniewski (27.09.1945 r.), Michał Kuś – konduktor (16.10.1945 r.), Antoni Dancewicz (11.04.1946 r.).⁵⁰ Mikołaj Artymiuk – zawiadowca, Stanisław Jakuszewski, Lucjan Szymański – nastawniczy, Stanisław Kisieliński, dyżurny ruchu Edward Romaniuk, Andrzej Zajac, Marek Myszkowski, Janusz Lewandowski, Zbigniew Grochowski, Leon Żak – dyżurny ruchu, Jerzy Łukowski – zawiadowca, Kazimierz Nejman – zawiadowca (który sam na siebie napisał doniesienie do dyrekcji DOKP w sprawie niedopełnienia obowiązków służbowych), był zawiadowcą w Myśliborzu. Stefan Kałuża – dyżurny ruchu i ostatni zawiadowca stacji do chwili zawieszenia linii w 1999 r.

W 1964 r. przez stację Różańsko kursowało pięć par pociągów. Według rozkładu jazdy PKP ważnego od 27 września 1964 do 29 maja 1965 kursowały przez Różańsko następujące pary pociągów osobowych:

⁴⁹ Z dziejów Ziemi Myśliborskiej red. s. 69

⁵⁰ Na podstawie protokołów przekazania repatriantowi – przesiedleńcowi gospodarstwa w posiadanie przez Państwowy Urząd Repatriacyjny. APS

Kierunek: Dębno – Kostrzyn

Nr pociągu	9931	9917	9919	11411	9921
Godz. odjazdu	4:52	8:08	16:39	18:30	22:17

Kierunek: Myślibórz – Pyrzyce – Stargard Szcz.

Nr pociągu	9912	9916	9918	9942	9920
Godz. odjazdu	4:20	6:43	15:13	16:44	20:50

Rozkład jazdy ważny od 2.06.1985 do 31.05.1986 przewidywał następujące kursy pociągów osobowych:

Kierunek: Dębno – Kostrzyn

Nr pociągu	9921	9911	9923	9913	9915	9917
Godz. odjazdu	4:09	8:00	09:28	16:46	17:58	22:49

Kierunek: Myślibórz – Pyrzyce – Stargard Szcz.

Nr pociągu	9912	9914	9920	9916	9918	9920
Godz. odjazdu	4:07	6:33	13:12	15:15	21:20	23:41

Natomiast rozkład jazdy ważny od 25.09.1994 do 27.05.1995 oferował już znacznie skromniejsze kursy pociągów:

Kierunek: Dębno – Kostrzyn

Nr pociągu	9911	9915	9917
Godz. odjazdu	7:09	17:45	22:48

Kierunek: Myślibórz – Pyrzyce – Stargard Szcz.

Nr pociągu	9912	9914	9916
Godz. odjazdu	4:54	13:57	21:24

Według nomenklatury Polskich Linii Kolejowych jest to linia kolejowa 410 Grzmiąca – Połczyn Zdrój – Złocieniec – Mirosławiec – Kalisz Pomorski – Drawno – Choszczno – Pełczyce – Barlinek- Głazów – Myślibórz – Dębno – Kostrzyn. Długość linii 240,452 km. Ostatecznie ruch pociągów pasażerskich na trasie Myślibórz – Dębno – Kostrzyn został zawieszony 1.10.1999 r. W 2000 r. zamknięto ruchu towarowy. 6.06.2002 r. zapadła decyzja o likwidacji linii, 3.05.2010 r. linia była nieprzejezdna, maj – czerwiec 2010 r. linia została rozebrana na odcinku Myślibórz – Barnówko.

Dworzec kolejowy Różańsko, stan 2011

Dworzec kolejowy Różańsko, stan 2011

ZŁOŻE GAZU ZIEMNEGO⁵¹

Złoże gazu ziemnego Różańsko, posiada trzy instalacje przyodwiertowe: R-1a, R-3k, R-4. Pierwsze prace sejsmiczne przeprowadzono w latach 1975 -1979, które stwierdziły tzw. „podniesienie” Różańsko, w 1988 r. potwierdzono istnienie tego podniesienia. W latach 1988 – 1990 wykonano uzupełniające zdjęcia sejsmiczne.

1992 r. poszukiwawcze prace geologiczne potwierdziły gazonośność struktury Różańsko – odkrycie złoża.

22.05.1997 r. ok. godz. 9.00 na odwiercie Różańsko I nastąpiła niekontrolowana erupcja gazu ziemnego i siarkowodoru (H_2S). Jest to gaz silnie trujący, palny i wybuchowy. Odwiert znajduje się w odległości ok. 1,5 km od Różańska i ok. 600 m od drogi krajowej nr 23 Myślibórz – Dębno. Na miejsce erupcji udały się jednostki Zawodowej Straży Pożarnej z Myśliborza i Komendy Rejonowej Policji. Następnie Komendant Wojewódzki Zawodowej Straży Pożarnej z Gorzowa Wlkp.

Ekipy ratownicze oceniły, że erupcja nastąpiła przez otwór o średnicy 39 mm, po wyrwanym sworzniu z głowicy. Gaz wydobywa się z niego pod ciśnieniem 200 atmosfer. Wiatr kieruje gaz w kierunku wsi. Na miejsce awarii przybywają kolejne zastępy straży, ratownictwa chemicznego i policji. Zostaje zamknięta droga krajowa nr 23. O godz. 15.30 przybywa wiceminister Spraw Wewnętrznych.

Zostaje powołany Sztab Kryzysowy w Nadleśnictwie Różańsko, na czele którego stoi Komendant Wojewódzki Zawodowej Straży Pożarnej w Gorzowie Wlkp. Z Zielonej Góry i Krakowa wyruszają specjalistyczne wozy ratownictwa chemicznego. Podjęta zostaje decyzja o ewakuacji pięciu domów położonych najbliżej miejsca erupcji.

23. maja o godz. 18.30 rozpoczęto akcję zamknięcia otworu i założenia nowej głowicy. Ponieważ akcja groziła wybuchem i pożarem lasu, do akcji gaśniczej w pogotowiu czekało 10 samolotów i 2. śmigłowce. W stan pogotowia postawiono szpitale, pogotowie ratunkowe i autobusy Oddziału PKS w Myśliborzu.

O godz. 20.40 rozpoczęto czopowanie otworu i założenie nowej głowicy. Akcja została zakończona ostatecznie o godz. 22.00. O północy odblokowana została droga krajowa Myślibórz – Dębno. Po ponad 36 godzinach akcja została pomyślnie zakończona.

1999 r. odwiert wydobywczy złoża gazu ziemnego, należący do Kopalni Ropy Naftowej i Gazu Ziemnego Dębno, zasoby: gaz ziemny 2397,7 mln m^3 , wydobyć roczne 2,27 mln m^3 , 2. otwory, 58,4% objętości węglowodory, w tym 54,7% obj. metanu, 2,04% obj. węglowodorów C₃₊, 31,32% obj. azotu, 9,5% obj. siarkowodoru, w 1993 r. „Geofizyka Toruń” wykonała pierwsze w Polsce zdjęcie sejsmiczne trójwymiarowe (3D). Udokumentowane zasoby geologiczne złoża: 3,27 mld m^3 gazu, wydobywalne: 2,398 mld m^3 .

I kwartał 2000 r. rozpoczęcie przemysłowego wydobywania oraz dostaw gazu ziemnego do elektrociepłowni w Gorzowie Wlkp.

⁵¹ Na podstawie: Mamczur Stanisław, Radecki Stanisław, Wojtkowiak Zofia, *O największym złożu ropy naftowej w Polsce Barńkowo – Mostno – Buszewo (MBM)*, „Przegląd Geologiczny”, vol. 45, nr 6, 1997
Zadroga Magdalena, *Lokalny Kuwejt*, [w] „Wiadomości z Ratusza” nr 4/97

LOKALNY KUWEJT

Zdjęcia z akcji likwidacji erupcji gazu, 1997

15. Lasy – Nadleśnictwo

Jedną z pierwszych informacji pisemnych, na temat lasów i ich znaczenia gospodarczego w średniowieczu w okolicach Różańska, znajdujemy w dokumentach margrabiów brandenburskich:

Margrabiego *Ottona IV* z 8.06.1281 r. dotyczącego kolegiaty myśliborskiej, w którym margrabia udzielił przywileju, na mocy którego kapituła kolegiacka mogła pozyskiwać drewno ze wszystkich lasów należących do margrabiego, oraz na terenie darowanych wsi.

W dokumencie o podobnej treści z 2.03.1353 r. margrabia *Ludwik Rzymianin* zezwolił na korzystanie z wyżej wymienionych dóbr w Puszczy Golenickiej.

W dokumencie z 15.04.1371 r. margrabia *Otto* wyraził zgodę na korzystanie z drzewostanu leżącego w obrębie jego posiadłości, przez włodarzy, leśników i dominikanów myśliborskich.

*Landbuch*⁵² - Kataster Nowomarchijski margrabiego Ludwika Starszego (1324 - 1351) to rejestr miejscowości leżących na obszarze Nowej Marchii, sporządzony dla celów podatkowych w 1337 r. Rejestr ziemski (księga ziemska) składa się z trzech części. W trzeciej części wymienione są wszystkie nieużytki, lasy i puszcze, oraz ich użytkowanie gospodarcze. Według tego dokumentu można dość dokładnie określić, że największym kompleksem leśnym znajdującym się w okolicy Różańska, była *Merica Doltzick* (Puszcza Dolska), w obrębie której znajdowały się następujące wsie: *Rosental* (Różańsko), *Wusterwitz* (Ostrowiec), *Herendorp* (Chłopowo), *Woltersdorp* (Dalsze), *Werbeltz* (Wierzbica), *Rostin* (Rościn).

Nazwy lasów występujące na mapach niemieckich do 1945 r.: *Dolziger Forst* (Las Dolski), *Ringewalder Forst* (Las Dyszyński), *Schildberger Wald* (Las Golenicki), *Zernikower Wald* (Las Czernikowski).

Do 1945 r. lasy należące do obecnego nadleśnictwa Różańsko były lasami prywatnymi.

Właściciele lasów w Różańsku w 1939 r.: Buchholz, 4 ha, Wilhelm Glase 4 ha, Friedrich Hannemann 4 ha, Karl Hannemann 9 ha, August Kläke 10 ha, Friedrich Knospe II 25 ha, Hermann Matte 8 ha, Wilhelm Rogge 3 ha, Paul Sahr 4,3 ha, Karl Wegener 11 ha.

W latach 1945 – 1950 lasy obecnego nadleśnictwa Różańsko znajdowały się w granicach utworzonego w 1945 r. Nadleśnictwa Dolsko (obecnie Dolsk), następnie Myślibórz, którego pierwszym nadleśniczym był inż. Stanisław Bednarczuk. Utworzono wtedy następujące leśnictwa: Dolsko (Dolsk) leśniczy Maksymilian Gęsikowski, gajowy Wilhelm Aramowicz, Chłopowo, (siedziba leśnictwa w Zagórzcu (Narok) leśniczy Edmund Karolczak i Golanice (Golenice), leśniczy Leszek Gzyl. W 1946 r. siedzibę Nadleśnictwa przeniesiono do Golenic, a następnie do Myśliborza na ul. Felczaka nr 25. W miarę napływu leśników tworzone kolejne leśnictwa: Dyszno, Ostrowiec, Kierzków, Sarny (Nowogródek), Derczewo, Zieleniec.

W 1950 r. utworzono Rejony Lasów Państwowych. Początkowo Nadleśnictwo Myślibórz podlegało RLP w Dębnie, następnie utworzono RLP w Myśliborzu. Jednocześnie utworzono w 1950 lub 1951 r. Nadleśnictwo Różańsko z siedzibą w Grzybnie (obecnie siedziba nie istnieje), które obejmowało ok. 5 000 ha. Nadleśniczym był p. Sroka

W dniu 10 września 1958 r. ukazało się zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu

⁵²Georg Wilhelm von Raumer: Die Neumark Brandenburg im Jahre 1337 oder Markgraf Ludwik des Aelteren Neumärkisches Landbuch aus dieser Zeit., Berlin 1837.

Drzewnego w sprawie likwidacji rejonów Lasów Państwowych oraz uznania nadleśnictw za podstawowe jednostki gospodarcze, działające według zasad wewnętrznego rozrachunku gospodarczego. Zarządy Lasów Państwowych zostały przekształcone w wielozakładowe przedsiębiorstwa (od 1 stycznia 1960 r. – Okręgowe Zarządy Lasów Państwowych).

Na podstawie tego zarządzenia w 1960 r. zlikwidowano Nadleśnictwo Różańsko i utworzono Nadleśnictwo Myślibórz - Południe, które obejmowało 8. leśnictw: Czerników, Różańsko, Pszczelnik, Chłopowo, Dolsk, Dyszno, Ostrowiec, Mosina.

Powierzchnie Leśnictw oscylowały w granicach ok. 2 000 ha.

- Chłopowo, 1 997,38 ha,
- Różańsko, 2 077,67 ha,
- Dolsk, 2 072,86 ha,
- Ostrowiec, 2 053,75 ha.

Siedziba Leśnictwa Różańsko mieściła się w Grzybnie, po zlikwidowanym nadleśnictwie. Był to ładny piętrowy pałacyk z balkonami, zbudowany w 1923 r. W pomieszczeniach znajdowały się piękne piece kaflowe, które po likwidacji siedziby leśnictwa zostały rozebrane i wywiezione. Przy pałacyku znajdował się park.

Pierwszym leśniczym Leśnictwa Różańsko był Jan Czerniawski, następnie w latach 1961 – 2003 Zbigniew Maksymczak. W 1985 r. p.o. leśniczego Elżbieta Szafarz.

Gajowi: Stefan Durko (Pszczelnik), Henryk Kokieli (Junczewo), Wincenty Juchnik, który był składnicowym na składnicy w Różańsku, gdy działał tartak.

W latach 70. i 80. XX w. w Nadleśnictwie organizowane było „współzawodnictwo pracy”. Leśnictwo Różańsko zostało wyróżnione w nim 5.rotnie: 1975 – II miejsce, 1978 – 1979 – III miejsce, 1980 – I miejsce, 1985 – III miejsce. P – leśniczy Elżbieta Szafarz ?

Z dniem 1 I 1973 r. utworzono Nadleśnictwo Myślibórz z połączenia Nadleśnictw: Dzikiego Lasu, Myślibórz - Południe, Myślibórz - Północ i część Nadleśnictwa Wieniec. W obrębie Myślibórz – Południe znalazły się następujące Leśnictwa: Chłopowo, Różańsko, Dolsk, Ostrowiec, Wieniec.

W tym okresie utworzono brygady mechaniczne, jedna z takich brygad znajdowała się w Leśnictwie Różańsko. Brygadę stanowili: gajowy – technolog Stefan Durko, oraz pracownicy: 1. Józef Pietrewicz (Grzybno), 2. Michał Bodnar (Pszczelnik), 3. Stelmaszczuk (Grażyno), 4. Jakubowski (Pszczelnik), 5. Denis (Dolsk),⁵³

Utworzenie Nadleśnictwa Różańsko.⁵⁴

W dniu 1. stycznia 1995 r. pełnomocnikiem ds. utworzenia Nadleśnictwa Różańsko została mgr inż. Maria Brzozowska, zastępca nadleśniczego Nadleśnictwa Rokita. Nadleśnictwo powołano do życia z dniem 1. 01.1995 r. z południowej części Nadleśnictwa Myślibórz. W momencie utworzenia miało powierzchnię 13 050 ha.

Według „Regionalizacji Przyrodniczo Leśnej” (IBL-Trampler 1999), opartej na podstawach ekologiczno-fizjograficznych, lasy Nadleśnictwa Różańsko położone są w:

1. Krainie Bałtyckiej (I), a) Dzielnicy Pojezierza Wałecko-Myśliborskiego (I.3), Mezoregionach: Pojezierza Myśliborsko-Choszczeńskiego (I.3.a), Równiny Gorzowskiej (I.3.b). Regionalizacja geobotaniczna:⁵⁵ Podprowincja: Południowobałtycka, Dział:

⁵³ Informacje na podstawie maszynopisu *Kronika Nadleśnictwa Myślibórz*, Edmunda Karolczaka – referenta planowania w Nadleśnictwie Myślibórz w tym czasie. Rękopis w posiadaniu autora.

⁵⁴ Opracowano na podstawie: http://www.rozansko.szczecin.lasy.gov.pl/lasy-nadlesnictwa#Ve63x4rc8_9
http://www.rozansko.szczecin.lasy.gov.pl/zasoby-lesne#Ve6xsYrc8_8

⁵⁵ Na podstawie: Roman Zielony, Anna Kliczkowska, *Regionalizacja przyrodniczo – leśna Polski 2010*, Warszawa 2012

Pomorski (A), Kraina: Szczecińska (A.3), Okręg: Myśliborski (A.3.2), Podokręg: Myśliborski (A.3.2 f), Podokręg: Głazowski (A.3.2 g), Kraina: Sandrowych Przedpoli Pojezierzy Środkowopolskich (A.5), Podkraina: Gorzowska (A.5a.), Okręg: Gorzowski (A.5a.1), Podokręg: Różański (A.5a.1 b), Podokręg: Rzeki Myśli (A.5a.1 c), Podokręg: Łosinowski (A.5a.1 g)

W pierwszych latach działalności Nadleśnictwo charakteryzowało się następującymi danymi: pow. całkowita 13,7 tys.ha., lasy 12,7 tys. ha. Przewaga siedlisk borowych bór mieszany świeży 56,5%, bór świeży 16,5%, lasy i olsy 21,2%, lesistość 38,1%, 440 ha drzewostanów nasiennych gospodarczych (sosna, buk, świerk, daglezja, olsza). Na gruntach porolnych rośnie 32% drzewostanów, 5,3% stanowiły lasy ochronne (wodochronne 463 ha, ostoje zwierząt chronionych 186 ha).

Od 1.01.2006 r. po likwidacji leśnictw Stołeczna i Świątki i utworzeniu leśnictwa Nowogródek, nadleśnictwo składa się z 8. leśnictw: Chłopiny, Chłopowo, Dolsk, Dyszno, Nowogródek, Pszczelnik, Różańsko, Smoliny. Powierzchnia Nadleśnictwa na dzień 31.10.2015 r. wynosi 14 935 ha. Cechy drzewostanów: średni wiek 58 lat, przeciętna zasobność 272 m³/ha, przeciętny przyrost 5,22 m³/ha, Zasoby leśne: Siedliska leśne: borowe 43%, lasowe 51%. Gatunki panujące: sosna, modrzew 75%, świerk 3%, buk 5%, dąb 4%, pozostałe liściaste 13%.

Nadleśniczkowie:

- Mgr inż. Maria Brzozowska (1995 – 2009),
- dr inż. Wojciech Rembacz (1.04.2009 – 12.05.2009),
- inż. Wiesław Łojko, p.o. nadleśniczego (13.05.2009 – 4.10.2009),
- mgr inż. Tomasz Witek od 5.10.2009 r.⁵⁶

Obecny skład pracowników Nadleśnictwa przedstawia się następująco:

- Nadleśniczy Tomasz Witek,
- Zastępca Wiesław Łojko,
- Główny Księgowy Bogdan Grechuta,
- Inżynier nadzoru Wojciech Rybarski,
- Sekretarz Danuta Kubik.

Leśnictwa:

- Chłopiny, leśniczy Ryszard Nowicki,
- Chłopowo, leśniczy Jan Grzejszczyk,
- Dolsk, leśniczy Dariusz Hudziński,
- Dyszno, leśniczy Marek Bułgajewski,
- Nowogródek, leśniczy Roman Oleniuk,
- Pszczelnik, leśniczy Mieczysław Zieliński,
- Różańsko, leśniczy Mirosław Kubik,
- Smoliny, leśniczy Krzysztof Kuchar.

Straż Leśna:

- Wiktor Marcinkowski,
- Robert Kmieć.

Przez lasy przepływa rzeka Myśla, a w ich otoczeniu znajduje się wiele jezior, między

⁵⁶ 65 lat leśnictwa północno – zachodniej Polski 1945 – 2010 w administracji RDLP w Szczecinie, red. A. Stachak, J. Sojka, Szczecin 2013, s. 382

innymi: Białe, Czarne, Dolskie, Ostrowieckie i Zielin.

Na terenie Nadleśnictwa utworzono 2 miejsca biwakowe: I Jezioro Białe, gm. Myślibórz, Leśnictwo Pszczelnik, II Jezioro Zielin, gm. Dębno, droga Myślibórz - Dębno, Leśnictwo Dolsk.

3 parkingi leśne przy trasach: Myślibórz - Dębno, Różańsko - Chłopowo, miejscowość Chłopiny.

OCHRONA PRZYRODY I KRAJOBRAZU

W Nadleśnictwie Różańsko występuje wiele form ochrony przyrody i krajobrazu. Należą do nich: 3 rezerваты przyrody „Bagno Chłopiny”, „Czapli Ostrów”, „Długogóry”, o łącznej powierzchni 251,80 ha, fragment Barlinecko – Gorzowskiego Parku Krajobrazowego z otuliną, część Obszarów Chronionego Krajobrazu: „A” Dębno-Gorzów, „B” Myślibórz, „C” Barlinek, „2” Puszcza Barlinecka, „3A” Lasy Witnicko – Dębieńskie” specjalne obszary ochrony siedlisk – „Jezioro Kozie”, „Torfowisko Chłopiny”, ostoja ptasia „Ostojka Witnicko – Dębiańska”, 72 pomniki przyrody, w tym głazy, około 250 stanowisk roślin chronionych, 11 stref ochronnych dla ptaków i gadów objętych ochroną strefową. W rezerwacie „Długogóry” (Leśnictwo Chłopowo) znajduje się „Ścieżka edukacyjna”.

SZLAKI TURYSTYCZNE

W okolicach Różańska wytyczono sieć szlaków turystycznych:

- Szlak żółty – „Nad rzeką Kosą”,
- Szlak zielony – „Szlak lasów i jezior”,
- Szlak czarny – „Rezerwatów i pomników przyrody”,
- Szlak pieszy ZP – 1152 (żółty) Przywodzie – Myślibórz – Rościn – **Różańsko** – Dębno,
- Szlak Rowerowy „Nad rzeką Kosą” (żółty) Rościn – **Różańsko** – Ostrowiec – Barnówko – Dębno (25 km),
- Szlak rowerowy „Północny – Łącznikowy (czarny), **Różańsko** – Dyszno – Krężelin – Warnice (12 km).

16. Kościół ⁵⁷

Pierwszy kościół istniał zapewne już w XIV w., gdyż w 1337 r. wymieniono 4. łanowe uposażenie proboszcza. Pierwotna budowla była zapewne granitowa, zbudowana na planie prostokąta, bez chóru i wieży. Kościół prawdopodobnie rozbudowano w 1489 r. W XVIII wieku, na miejscu dawnej świątyni, wzniesiono nową barokową z elementami neoromańskimi. 1855 r. rozbudowa kościoła w kształcie krzyża łacińskiego z kamienia łupanego i cegły, o wymiarach 27,0 x 11,6 m. Wieża od zachodu, od wschodu transept i półkola apsyda. Pokryty dwuspadowym dachem, początkowo ceramicznym, a po

⁵⁷ Źródło: *Kronika parafii św. Michała Arch. w Różańsku pow. Myślibórz 1946 – 1982*, rękopis w archiwum parafii w Różańsku.

<http://salezjanie.pl/rozansko>

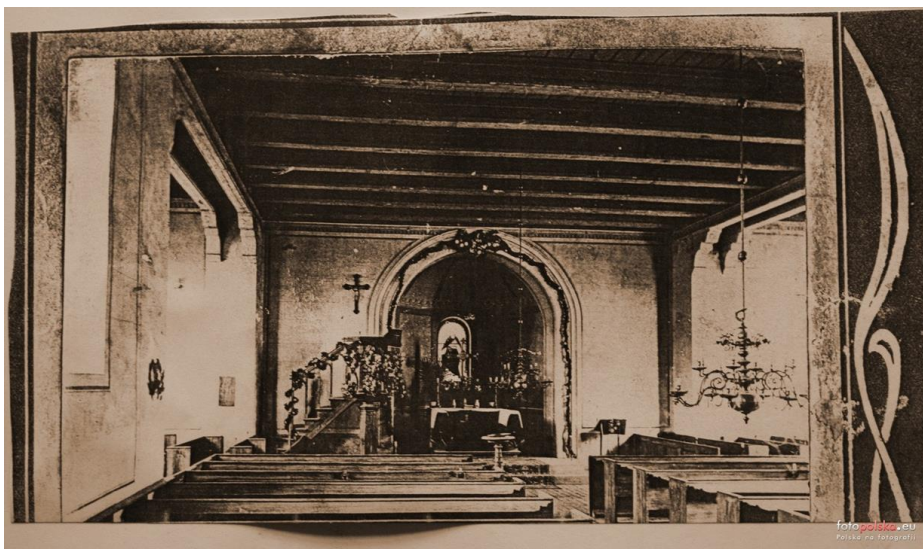
Schematyzm Archidiecezji Szczecińskiej – Kamieńskiej, Szczecin 2007, s. 152 - 153

<http://www.niedziela.pl/artukul/16682/nd/Parafia-pw-sw-Michala-Archaniola-w>

przebudowie w 1872 roku blachą cynkową.

Wieża kościoła spłonęła w 1735 roku, a w rok później wybudowano nową o ryglowej konstrukcji. Wieża zwieńczona była do 1960 r. krzyżem na którym widniały daty: 1489, 1736 i 1925. Pierwsza data to budowa kościoła, druga pożaru od uderzenia pioruna - data umieszczona 1735 na odwrotnej stronie krzyża. W następnym roku kościół został odbudowany. Zamurowano boczne wejścia do kościoła. Data 1925, remont kapitalny wieży. Pod krzyżem znajdował się również żelazny kogut z datą 1735.⁵⁸

Bogate XVIII i XIX wieczne wyposażenie tworzą: klasycystyczny ołtarz główny - drewniany pomalowany na biało, który pochodzi z drugiej połowy XVIII wieku. Drugi ołtarz znajduje się w północnym ramieniu transeptu. Oba ołtarze, zbudowane w podobnym stylu, pochodzą z kościoła w Ostrowcu, który został zniszczony po 1948 roku. We wnętrzu świątyni znajduje się jeszcze drewniana, polichromowana ambona z XVIII w., neogotycka, drewniana chrzcielnica z XIX w., trzy wiszące, mosiężne świeczniki z końca XIX w. oraz dziesięć mosiężnych lichtarzy z tego samego okresu. W *Katalogu zabytków sztuki w Polsce*, T. IX, Z. 8, Warszawa 1952, s. 11, jest informacja o wyposażeniu wnętrza, stan na rok 1948; *Ołtarz ambonowy z 1772 r. według „Słownika Gorzowskiego” red. J. Zysnarskiego, „Ziemia Gorzowska” nr 18, 5.05.1994 r.*: wyposażenie kościoła jest następujące: XVIII w. *empora kolatorska z Dolską*, XVIII w. *ambona*, *empora organowa* z XIX w. *chrzcielnica*, 3. *mosiężne kandelabry*, 10. *lichtarzy* XIX w. *Dwa klasycystyczne ołtarze – główny z 1772 r. i boczny pochodzą ze zniszczonego w 1945 r. kościoła w Ostrowcu.* Wydaje się, że autorzy popełnili błąd! Wg. cytowanego „*Katalogu zabytków...*” kościół w Ostrowcu był jeszcze w 1948 r.

⁵⁸ Kogut odnosi się do biblijnego zaparcia się apostoła Piotra, a także przypomina wiernym o modlitwie i nawróceniu się. Będący uosobieniem początku dnia kogut także symbolizuje Zmartwychwstanie Pańskie oraz Jego ponowne przyjście w dniu Sądu Ostatecznego. Z tego względu był umieszczany często (od IX w.) na zwieńczeniach wież kościelnych (często w kościołach pod wezwaniem św. Piotra); dziś występuje zwłaszcza jako zwieńczenie (zamiast krzyża) wież kościołów protestanckich.

Zdjęcia kościoła z lat 1905-1972

Na jego wyposażeniu znajdowały się: *empora z rokokową dekoracją*. Przy kościele pomnik z figurą Matki Boskiej poświęcony poległym mieszkańcom gminy Różańsko w czasie I wojny światowej, tablice z 36 nazwiskami zostały zniszczone w 1945 r., dąb „Mściwój” pomnik przyrody.

Kościół zapisany w rejestrze zabytków nr rej.: 252 z 22.10.1957

Po przyjęciu przez margrabiego Jana Kostrzyńskiego wyznania luterńskiego w 1538 r. parafia Różańsko do początku 1945 r. należała do gminy luterńskiej.

27. września 1817 roku król pruski **Fryderyk Wilhelm III**⁵⁹ ustanowił zjednoczenie gmin reformowanych i luterńskich w jeden Kościół „unijny”.

Na przestrzeni swojego rozwoju historycznego, Kościół kilkakrotnie zmieniał nazwę. W 1821 roku nosił nazwę: Kościół Ewangelicki w Prusach, *Evangelische Kirche in Preußen*.

Po powstaniu różnych niezależnych Kościołów w połowie XIX w., nazywał się od 1845 roku: Ewangelicki Kościół Krajowy w Prusach, *Evangelische Landeskirche in Preußen*.

Oficjalna nazwa Kościoła od 1875 roku brzmiała: Krajowy Kościół Ewangelicki Starych (Dawnych) Prowincji Pruskich, *Evangelische Landeskirche der älteren Provinzen Preußens*.

Od 1922 r. nosił nazwę: Kościół Ewangelicki Unii Staropruskiej, *Evangelische Kirche der altpreußischen Union*. Należał do Okręgu kościelnego Chojna II.

Był „matką” kościołów filialnych w Chłopowie i Roślinie.

W 1925 r. wymieniony proboszcz Hans Carmensin. W kuli pod krzyżem wieńczącej

⁵⁹ Fryderyk Wilhelm III (ur. w Poczdamie 3. sierpnia 1770, zm. 7. czerwca 1840) - z dynastii Hohenzollernów, król pruski od roku 1797.

szczyt wieży w tubie umieszczono w 1925 r. dokument informujący o gruntownym remoncie wieży w podzięce za ocalenie z zawieruchy wojennej, który zakończono w 1925 r., oraz 32 monety srebrne z 1717 i 1723 r. Banknoty będące w obiegu i kilka monet srebrnych z 1925 r. Kogut został założony na wieży w 1735 r.

Widok Różańska z wieży kościelnej (zdjęcie sprzed 1945 r.)

Ostatni pastor, proboszcz Johannes Taube, służył w oddziałach sanitarnych w czasie II wojny światowej. W styczniu 1945 r. przyjechał do Różańska na urlop i po wkroczeniu Rosjan został przez nich zastrzelony.

Po wkroczeniu do Różańska, żołnierze radzieccy prawdopodobnie rozbili oddział miejscowego Volkssturmu⁶⁰, zginęło (lub zostało rozstrzelanych) 32 żołnierzy, których pochowano na terenie przykościelnym. 22 - 23.02.2014 r. przy południowej ścianie kościoła przeprowadzono prace ekshumacyjne w których uczestniczyli działacze grupy poszukiwawczo – badawczej „Pomorze 1945”⁶¹, oraz ochotnicy z niemieckiego *Der Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.* (Niemiecki Społeczny Związek Opieki nad Grobami Żołnierskimi) i przedstawiciele IPN Szczecin.

W lutym 1945 r. oddziały radzieckie zajęły plebanię, a w kościele urządzono skład zboża. Po przybyciu w następnych miesiącach polskich osadników, rozpoczęli oni porządkowanie kościoła. W plebanii utworzono posterunek milicji obywatelskiej, milicjanci

⁶⁰ Volkssturm (pol. *Szturm narodowy*) – formacja o charakterze pospolitego ruszenia, użyta przez Niemców w ostatniej fazie II wojny światowej. Została powołana do życia dekretem podpisanym przez Adolfa Hitlera 25 września 1944 roku

⁶¹ Grupa „Pomorze 1945” jest nieformalną organizacją poszukiwawczo-badawczą. Stanowią ją członkowie Szczecińskiej Grupy Archeologii Militarnej „Pomorze” oraz specjaliści z Zakładu Medycyny Sądowej Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie. Zespół pod nadzorem specjalistów i właściwych urzędów wykonuje rozpoznania, gromadzi niezbędną dokumentację i oficjalne zezwolenia, ekshumuje mogiły. Następnie identyfikuje poległych żołnierzy, określa czas i okoliczności śmierci, przeprowadza badania naukowe i przekazuje szczątki do pochowania właściwym organizacjom lub służbom. <http://pomorze1945.com/?co=50&lang=PL>

spalili wszystkie dokumenty parafii ewangelickiej.

W 1946 do Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp. udała się delegacja z prośbą o przydzielenie do Różańska księdza. Od 29.04.1946 parafię obsługiwał proboszcz parafii w Myśliborzu ks. Jan Wojtysiak.

W dniu 29.09.1946 r. dokonał on poświęcenia kościoła, w asyście wikarego ojca Marka – kapucyna. Patronem kościoła został św. Michał Archanioł. Ks. J. Wojtysiak odprawił również pierwszą Mszę św.

Przyjeżdżał do Różańska co parę tygodni. Od 25.12.1947 w Różańsku zamieszkał pierwszy miejscowy ksiądz. Andrzej Misztat, w tym czasie przywieziono ołtarz amonowy z zrujnowanego kościoła w Ostrowcu.

Już po 10 miesiącach przybywa ksiądz Mieczysław Chaniewski, który 18.02.1948 r. opuścił Różańsko. Przez pewien czas kościół pozostawał bez księdza. 18.02.1949 r. ks. ordynariusz Nowicki z Gorzowa Wlkp. powierzył kościół ks. Błezieniowi, proboszczowi z Dębna. W kwietniu 1949 r. przybywa kolejny ks. Stefanowicz, który po tygodniu rezygnuje z pracy duszpasterskiej.

Plebania od strony ogrodu (zdjęcie sprzed 1945 r.)

Ostatecznie 30 maja 1949 r., parafię w Różańsku powierzono Księżom Salezjanom, i tak jest do chwili obecnej. Zapoczątkował tą posługę ks. Jan Romanowicz SDB, mianowany wikarym myśliborskim, z siedzibą i prawami proboszcza w Różańsku. 29.04.1950 r. nastąpiło poświęcenie Drogi Krzyżowej.

W dniach od 14 do 21 05. 1950 r. odbywają się pierwsze Misje Święte, zakończone postawieniem krzyża misyjnego na cmentarzu. Parafia została erygowana 1.06.1951 r., posiadała wtedy trzy kościoły filialne: w Dolsku, Dysznie i Rościnie.

8.04.1952 zakończenie remontu kościoła, 8.06.1952 ks. dziekan myśliborski Stanisław Bilski dokonał poświęcenia witraża Chrystusa Dobrego Pasterza. 8.12.1954 r. poświęcenie

figury MB Niepokalanej z Lourdes. W czasie choroby ks. Romanowicza od lutego do października 1956 r. posługę pełnił ks.: Idzi Ogierman, ks. Zdzisław Kasprzak i ks. Emanuel Słodczyk.

We wrześniu ks. Romanowicz opuszcza Różańsko. (zm. 17.09.1961) 2.10.1956 r. proboszczem został mianowany ks. Wiktor Jacewicz SDB. 1957 r. ogrodzono cmentarz w Różańsku. Poświęcenie ornatu, 1958 r. poświęcono krzyże przydrożne w Pniowie i Ostrowcu. 1959 r. kapitalny remont kościoła filialnego w Dysznie.

26.03.1960 w trakcie zakładania piorunochronu, znaleziono w miedzianej tubie dokument z 1925 r. częściowo zniszczony, 32 monety srebrne z 1717 i 1723 r. Banknoty będące w obiegu i kilka monet srebrnych z 1925 r.

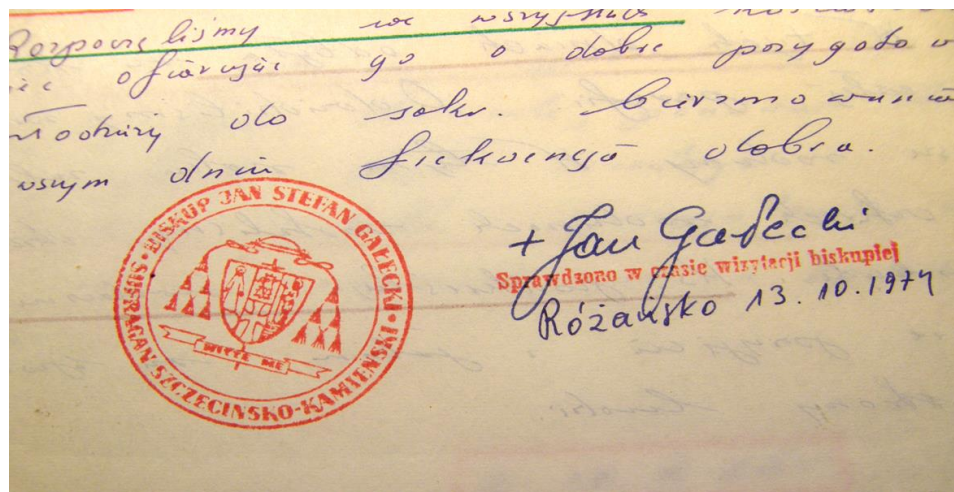
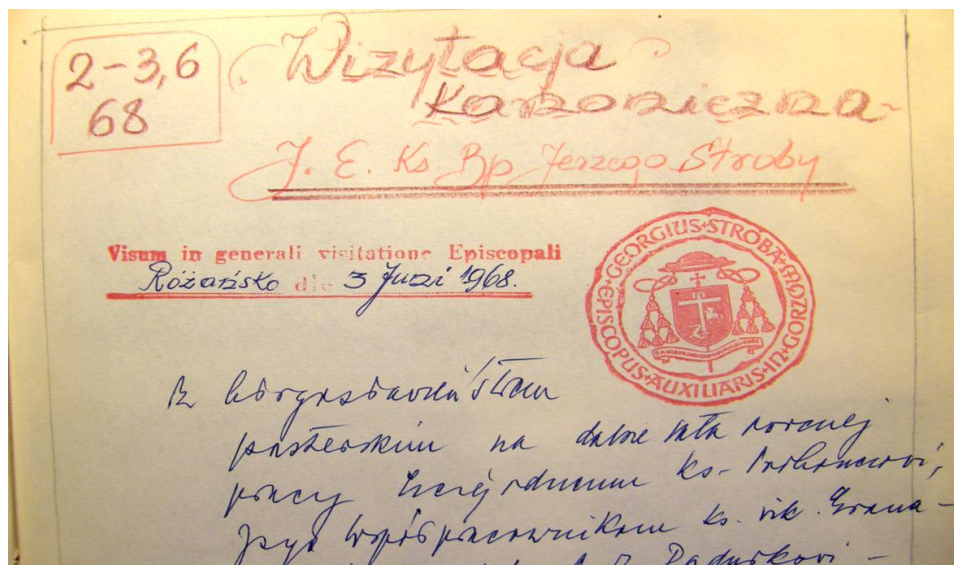
Kolędniczy w Różańsku

Na zdjętym krzyżu widniały daty: 1489, 1736 i 1925. Pierwsza data to budowa kościoła, druga data 1735 umieszczona na odwrotnej stronie krzyża, to data pożaru kościoła od uderzenia pioruna, data 1736 to data odbudowy kościoła. Zamurowano boczne wejścia do kościoła. 1855 r. rozbudowa kościoła w kształcie krzyża z kamienia łupanego i cegły. 1925 r. gruntowny remont wieży w podzięce za ocalenie z zawieruchy wojennej. Kogut został założony na wieży w 1735 r. Dokument przepisano i wraz z pierwotną zawartością oraz monetą 10 zł „Kościeszko” włożono do naprawionej tuby, która była przestrzelona, i umieszczono w kuli pod nowym krzyżem.

1960 r. malowanie kościoła, oprócz sufitu. 19.02.1961 poświęcenie nowych konfesjonatów wykonanych w Gdańsku. 15.08.1961 r. poświęcono trzy figury: Serca Pana Jezusa, MB Niepokalanej i św. Teresy. 27.08.1961 poświęcenie odremontowanych organów w Dolsku. 24.09.1961 powitanie ks. wikarego Eugeniusza Sroczyńskiego. W parafii jest jeszcze kleryk i organista E. Wiśniewski. 4.03.1963 erekcja nowej Drogi Krzyżowej. 20.09.1962 nawiedzenie kopii obrazu MB Częstochowskiej. 27.07. – 29.08.1964 remont i malowanie kościoła w Dolsku. 28.02.1965 poświęcenie Dróg Krzyżowych w Dolsku, Dysznie i Rościnie. 23.07.1970 r. został mianowany proboszczem ks. Kazimierz Jach, który

9.08. został uroczystie wprowadzony do kościoła.

5.09. 1971 r. parafii przyznano kościół filialny w Chłopowie, dotychczas należący do parafii w Warnicach, w 1972 r. poświęcono kaplicę pw. MB Wspomożenia Wiernych w Ostrowcu. 31.07.1973 r. proboszczem został mianowany ks. Józef Borawski SDB, który przejął obowiązki 3.09.1973 r. 15.04.1974 tragedia rodzinna na poprawinach po weselu doszło do bójki w której został ugodzony nożem i zmarł Stanisław Juchnik (27 lat, żonaty jedno dziecko) 19.04. pogrzeb zamordowanego.

Pamiętki z wizytacji kanonicznej w kronice parafialnej 1968, 1974

20.08.1974 zakończono prace przy wymianie dachówki na blachę ocynkowaną na kościele. 30.06. 1982 r. zwolniony z obowiązków ks. Józef Borawski z dniem 16.07. 1982 r.

obowiązki przejął ks. Tadeusz Krupa SDB. 27.05.1989 r. poświęcono kaplicę pw. Miłosierdzia Bożego w Pszczelniku. Po odejściu do Bań ks. T. Krupy w 1990 r. na rok mianowany został ks. Antoni Ciemięga SDB (1990 – 1991). W latach 1991 - 1993 proboszczem był ks. Józef Balawander SDB, następnie ks. Stanisław Pikor SDB. Od 1993 do 1999 r. ks. Bolesław Woźny SDB, 1999 - 2008 Proboszcz: ks. Leszek Balicki SDB, 2008 – 2015 ks. Krzysztof Łada SDB.

Siedziba parafii: 74-311 Różańsko 89, parafia erygowana 1 czerwca 1951 r. księgi metrykalne od 1947 r. Dekanat Dębno.

Liczba wiernych: ok. 2 300

Kościół filialne:

1. Chłopowo - Świętych Apostołów Piotra i Pawła, pośw. 15.10.1946
2. Dolsk - Matki Bożej Częstochowskiej, pośw. 15.10.1946
3. Dyszno - św. Wojciecha Biskupa Męczennika, pośw. 18.01.1948
4. Ostrowiec - św. Jana Chrzciciela, pośw. 1972
5. Pszczelnik - Miłosierdzia Bożego, pośw. 27.05.1989
6. Rościn - św. Rocha, pośw. 15.10.1946

Wspólnoty: Żywy Różaniec, ministranci, schola dziecięca, Rada Kościelna

Czasopisma: "Echo Parafii" - własne wydawnictwo,

Dostępne Księgi metrykalne oraz Urzędu Stanu Cywilnego⁶²

Archiwum Państwowe w Gorzowie Wlkp.:

Księgi urodzeń: 1875, 1877 -1880, 1883 – 1886, 1889, 1891, 1894, 1898 – 1899, 1902, 1904

Księgi ślubów: 1874 – 1878, 1880, 1882 -1884, 1887 – 1892, 1894 – 1898, 1901 – 1902, 1904

Księgi zgonów: 1874 – 1880, 1882 – 1885, 1888 – 1890, 1892, 1903

Urząd Stanu Cywilnego w Myśliborzu:

Księgi urodzeń: 1911, 1914 – 1919, 1921, 1923 – 1924, 1930 – 1933, 1935

Księgi ślubów: 1906, 1908 – 1912, 1920, 1922, 1923, 1926 – 1927, 1929, 1943 – 1945,

Księgi zgonów: 1906 – 1913, 1915, 1918 – 1922, 1924 – 1930, 1932 – 1935

Losy ostatniego ewangelickiego proboszcza w Różańsku, pastora Johannes Taube opracował ks. Wojciech Lipowicz, który zebrał bardzo obszerną dokumentację dotyczącą jego życia i działalności.

LOS PROBOSZCZA JOHANNESA TAUBE

Urodzony 23.12.1911 w Chemnitz (ojciec mechanik Albert Taube),

1912 przeprowadzka rodziny do Berlina,

1918 zapisany do szkoły,

1922-1931 uczęszcza do reformowanego gimnazjum realnego Berlina –Wilmsdorf,

1931-1935 studiuje teologię na uniwersytecie Berlin, członek Kościoła Wyznającego,

13.11.1935 1. Teologiczny egzamin przed teologiczną komisją egzaminacyjną Kościoła Wyznającego Berlin – Brandenburg,

1.12.1935-29.10.1936 wikariat u proboszcza v. Rabenau (Berlin-Schöneberg),

30.10.1936) -31.3.1937 *Prädikant* pastor w Batzlow, okręgu kościelnego Wriezen,

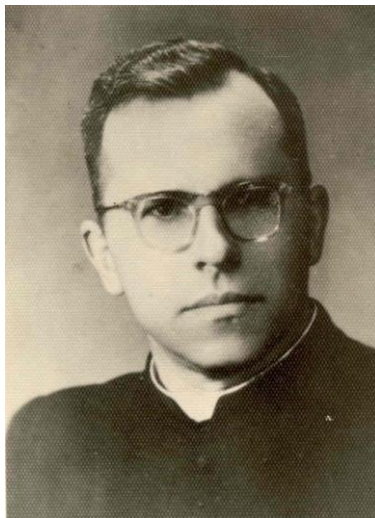
⁶² Na podstawie: Georg Grüneberg, *Kirchenbücher, Kirchenbuch-Duplikate und Standesamtsregister...* Lenzen (Elbe) 2008, s. 202

1.4.1937-30.9.1937 uczęszcza do Seminarium Teologicznego Finkenwalde,
 1.10.1937-31.01.1938 *Prädikant* pastor w Glienicke, okręgu kościelnego Beeskow,
 12.01.1938 wystąpienie z Kościoła Wyznającego,
 1.2.1938-15.4.1940 *Prädikant/Hilfsprediger* pastor pomocniczy w Senftenberg,
 6.12.1938 2. Teologiczny egzamin przed konsystorzem,
 15.1.1939 wyświęcony w Senftenberg,
 16.1.1940-30.9.1940 *Hilfsprediger* (pastor pomocniczy) w Gutengermendorf, okręgu kościelnego Gransee,
 1.10.1940-31.12.1942 *Hilfsprediger* (pastor pomocniczy) w Elsholz, okręgu kościelnego Beelitz-Treuenbrietzen,
 7.07.1941 powołany do Wehrmachtu, SŁUŻBA: 7.07. – 17.10.1941 6. Zapasowy Oddział Sanitarny Berlin – Reinickendorf, 25.10.1941 – 6.05.1943 23. Zmotoryzowany Szpital Polowy, 7.05.1943 – 20.01.1945 734. Kolumna Samochodów Sanitarnych podległa Armijnym Oddziałom Sanitarnym, stopień wojskowy: kapral 7.05.1943. Nieśmiertelnik: - 5215- 6. S.E.A.3,
 1.01.1943 powołany na proboszcza do Rosenthal/Różańska,
W lutym 1945 – zastrzelony przez Rosjan obok plebanii w Różańsku.

SYLWETKA KS. WIKTORA JACEWICZA⁶³

„Wiktor Jacewicz urodził się 26.10.1909 r. w Sankt Petersburgu. Jego rodzicami byli Kazimierz Antoni i Franciszka z domu Żukowska. Po śmierci ojca (1915) i powtórnym małżeństwie matki z Maciejem Matukiewiczem (1917) cała rodzina przeprowadziła się do Grajewa (od 1919). Po ukończeniu szkoły powszechnej i Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika (1928), kontynuował naukę w Państwowej Szkole Budowy Maszyn i Elektrotechniki im. Hipolita Wawelberga i Stanisława Rotwanda w Warszawie. Tam odbył zasadniczą służbę wojskową w pułku radiotelegraficznym (1930-1931). W roku 1933 wstąpił do nowicjatu Towarzystwa Salezjańskiego w Czerwińsku nad Wisłą, gdzie złożył swoją pierwszą profesję zakonną (1934). Wykształcenie z zakresu szkoły średniej uzupełnił, studiując jednocześnie filozofię w Salezjańskim Studentacie Filozoficznym w Marszałkach. Praktykę pedagogiczno-pastoralną odbył w Szkole Rzemiosł w Łodzi przy ul. Wodnej (1936-1938), a następnie w Gimnazjum Salezjańskim w Aleksandrowie Kujawskim (1938-1939). Profesję wieczystą złożył 22.08.1939 r.

Dnia 08.04.1940 r., wraz z kl. Antonim Jezierskim, kl. Antonim Zdunkiem i kl. Stanisławem Pawlaczykiem, aresztowany przez Gestapo na płockiej Stanisławówce. Po

Ks. Wiktor Jacewicz, proboszcz parafii Różańsko w latach 1956-1970

⁶³ Z problematyki historycznej. *Seminare* t. 36 * 2015, nr 1, s. 193-211 Ks. Jacek Brakowski SDB.
 Zdjęcie: <http://grajewiak.pl/index.php/biogramy/24-jacewicz-wiktor>

pobycie w więzieniu w Płocku oraz obozie w Działdowie przewieziony do KL Dachau⁶⁴ (18.04.1940 r.). Otrzymał numer obozowy 3932. Od dnia 26.05.1940 r. był więźniem obozu w Gusen i ponownie Dachau (od 08.12.1940 r.), gdzie otrzymał nowy numer obozowy 21982. Uwolniony z obozu 29.04.1945 r. We Freimanie k. Monachium przyjął niższe święcenia: ościariat, lektorat i pierwszą tonsurę z rąk bpa Józefa Gawliny (22.07.1945).

Po powrocie do Polski kontynuował studia teologiczne w Salezjańskim Instytucie Teologicznym, a zarazem na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Dnia 18.06.1947 r. uzyskał tytuł magistra teologii, a w dniu 29.06.1947 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa Stanisława Rosponda.

W latach 1947-1955 pracował w dziełach oświatowych, które próbowali reaktywować salezjanie po wojnie: Doksztalającą Szkołę Zawodową w Kutnie-Woźniakowie, Salezjańskiej Szkole Rzemiosł w Warszawie, Liceum w Różanymstoku, Kolegium Salezjańskim w Aleksandrowie Kujawskim. Na przełomie lat 1955-1956 podjął posługę duszpasterską w salezjańskiej placówce w Gdańsku-Oruni. Później **był proboszczem parafii Różańsko (1956-1970)**, a następnie Kaława (1970-1975) na terenie Ordynariatu Gorzowskiego. Przez rok był oddelegowany do pracy w Bytnicy. Od 21.12.1976 r. pracował w Aleksandrowie Kujawskim. Zmarł 19.04.1985 r. we Włocławku na skutek obrażeń, które odniósł podczas wypadku samochodowego pod Aleksandrowem Kujawskim. Jego pogrzeb odbył się 22.04.1985 r. w Aleksandrowie Kujawskim.

Ks. W. Jacewicz zaangażował się w nurt pracy badawczej dotyczącej martyrologii duchowieństwa polskiego okresu II wojny światowej. W 1957 r., pod nazwiskiem Jan Domagała, opublikował książkę *Ci, którzy przeszli przez Dachau*. Od 1968 r., **na prośbę prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego**, z ks. Janem Wosiem rozpoczęli prace nad gromadzeniem materiałów do opracowania martyrologium duchowieństwa polskiego pod okupacją hitlerowską. Po śmierci ks. Jana Wosia (10.04.1973 r.) ks. Jacewicz zmuszony był kontynuować badania samodzielnie. Pracę badaczy uwierczyło wydanie w pięciu zeszytach *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945* w ramach serii wydawniczej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie zatytułowanej *Kościół katolicki na ziemiach polskich w czasie II wojny światowej*. Na podstawie części tej pracy ks. Jacewicz w 1979 r. na ATK w Warszawie uzyskał stopień naukowy doktora teologii w zakresie historii Kościoła.

Ks. W. Jacewicz prowadził także w działalność społeczno-historyczną. Przez wiele lat, aż do swojej śmierci pełnił obowiązki sekretarza Komitetu Księża Polskich Byłych Więźniów Obozów Koncentracyjnych, który miał swoją siedzibę w Kaliszu. Redagował także „Biuletyn Informacyjny dla Księża Byłych Więźniów Obozu Koncentracyjnego w Dachau”. Dnia 01.07.1984 r. powołany został na członka Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce w ramach IPN.”

⁶⁴ KL Dachau, Konzentrationslager Dachau - niemiecki obóz koncentracyjny, założony wiosną 1933 roku w opuszczonej fabryce amunicji na obrzeżach miasta Dachau, na północ od Monachium, w południowych Niemczech. Funkcjonował do 29 kwietnia 1945, oswobodzony przez wojska amerykańskie.

17. Szkoła ⁶⁵

W szkole w 1774 r. było 81 dzieci, ok. 1850 r. istniały dwa budynki szkolne. W 1925 r. było 2. nauczycieli: Korthals i Hugo Voigt. Do 1945 r. nauczało 2. nauczycieli. Absolwenci szkoły w Różańsku przed 1945 r. Nauczyciel Korthals. 1942 – 10 uczniów, 1943 – 10 uczniów, 1944 – 17 uczniów, w tym Alfriede Todte, która pozostała w Różańsku po wojnie. Zmarła w 2014 r. Jej rodzice to: ojciec Paul, matka Anna, brat Otto.

Klasa z nauczycielem p. Hugo Voigtem

Historia szkoły po 1945 r.

Na szkołę początkowo przeznaczono budynek, który w czasie akcji żniwnej służył jako magazyn zboża. Po uprzątnięciu i odremontowaniu wyposażono go w niezbędny sprzęt. Pierwszą nauczycielką i kierownikiem szkoły była **Stefania Weber** (Polka, wyszła za Niemca - Webera).

5.01.1946 nastąpiło otwarcie szkoły – jednoizbowej i 4. klasowej. W trakcie roku przybyła druga nauczycielka - **Leokadia Emczyk**. Praca była bardzo trudna: występował brak programów nauczania, podręczników, zeszytów, a nawet brakowało tablicy i kredy oraz innych pomocy naukowych. Szkoła posiadała jeden elementarz i trzy książki w języku polskim. Zajęcia odbywały się na trzy zmiany. Do szkoły uczęszczało 60 uczniów z Różańska, oraz z Dolska, Pszczelnika, Dyszna i Ostrowca. Pod koniec roku liczba uczniów wzrosła do około 80, i 5. oddziałów. Prowadzono żywienie.

1947/48 W szkole pracują: Stefania Weber - kierownik, **Marian Kowalski**, **Antonina Strzelewicz**. Liczba uczniów wzrosła do około 90. Szkoła prowadziła kursy doskonalące dla dorosłych.

1948/49 od tego roku szkolnego szkoła jest pełną szkołą VII klasową. Zostaje wynajęta trzecia izba lekcyjna w mieszkaniu prywatnym (duży pokój). Obowiązki kierownika szkoły pełni Marian Kowalski. Nauczyciele: Leokadia Emczyk, Antonina Strzelewicz. **Pierwszych 14 absolwentów opuszcza szkołę.**

1949/50 Szkoła liczy 122 uczniów. Kierownik: **Wiktoria Jurewicz**, nauczyciele: Marian

⁶⁵ http://sp_rozansko.superszkolna.pl/cms/229/historia_szkoly

Apel szkolny, ok 1950

1950/51 Nauka odbywa się w klasach łączonych. Jest 125 uczniów. Kierownik: Wiktoria Jurewicz, nauczyciele: **Stanisław Mickiewicz, Tadeusz Adamski**.

1951/52 Trudne warunki lokalowe. Szkoła ma 4 izby lekcyjne w 4 budynkach. Zatrudnionych jest 4 nauczycieli, kierownik: Wiktoria Jurewicz.

1952/53 Nauczyciele: Wiktoria Jurewicz, **Jan Dudas, Stefan Teres i Lidia Tymczyńska**. Brak mieszkań dla nauczycieli, brak pomocy naukowych. Nauka odbywa się w klasach łączonych.

1953/54 Kierownik: **Leokadia Karoluk**, nauczyciele: **Lucja Nijak**, Lidia Tymczyńska, Stefan Teres. W lutym tego roku szkoła otrzymuje 5. etat - przewodnika drużyny harcerskiej, którym zostaje **Maria Dudas**. Drużyna harcerska liczy 60 harcerzy, liczba uczniów 126. (Należy wyjaśnić, że w 1950 r. zlikwidowano Związek Harcerstwa Polskiego, tworząc Organizację Harcerską Związku Młodzieży Polskiej, która była wzorowana na organizacji pionierskiej w ZSRR).

1954/55 Kierownikiem zostaje **Józef Adamczak**, nauczyciele: Lucja Nijak, Lidia Tymczyńska, Stefan Teres. Szkoła liczy 125 uczniów.

1955/56 W tym roku nastąpiły duże zmiany. Kierownikiem zostaje Stefan Teres, nauczyciele: Lidia Teres, Maria Dudas, **Maria Grudzińska, Władysława Węglowska**. Nadal szkoła mieści się w 2. budynkach, co jest bardzo uciążliwe w pracy szkoły. Podejmowane są działania w kierunku wygospodarowania pomieszczeń szkolnych. Powstała pierwsza kronika szkoły, założona przez kierownika Stefana Teresa. Dokument ten powstał na podstawie rozmów z mieszkańcami wsi, oraz panią Stefanią Weber pierwszą nauczycielką i założycielką szkoły.

1956/67 Skład rady pedagogicznej: Stefan Teres - kierownik, Lidia Teres, Maria Dudas, Maria Grudzińska, **Anna Ochotnicka**. Nastąpiła reorganizacja szkoły, pozyskano budynek w efekcie którego: szkoła mieściła się w 3 budynkach i pozyskano 5 izb lekcyjnych. Nauczyciele zyskali lepsze warunki mieszkaniowe. **Wprowadzono religię jako przedmiot nadobowiązkowy, oceny z religii umieszczono na świadectwach.**

1957/58 Liczba uczniów 164. Prowadzono kursy dla dorosłych – kurs ogólnokształcący w zakresie kl. VII, powstała również **Szkoła Przysposobienia Rolniczego**⁶⁶.

1958/59 Liczba uczniów 179. Zorganizowano kancelarię na poddaszu, pokój nauczycielski, oraz utworzono bibliotekę szkolną. **Likwidacja lekcji religii w szkole.**

Absolwenci szkoły kl. VII 1959. Od góry od prawej: Czesław Gontar, Jan Zając, Wincenty Rawluk, Piotr Zając, Zbigniew Januszkiewicz, Kazimierz Nejman, Helena Korniak, Janina Rusak, Helena Kuleta, Julia ?, Wiesława Szlachcic, Jadwiga Frącz, Jan Dubik, Bożena Palpuchowska, Erwin Warcholiński, Zofia Kawka, Łysiak?, Wacława Urbaniak, w środku dyr. szkoły Stefan Teres z żoną Lidią i córką, Maria Grudzińska, Maria Dudas, Anna Ochotnicka

1959/1960 Skład rady pedagogicznej: Stefan Teres - kierownik, Lidia Teres, Maria Dudas, Maria Grudzińska, **Olga Żamułka**. Liczba uczniów 196.

1960/61 Skład grona pedagogicznego bez zmian. Liczba uczniów 196.

1961/62 Ze względu na wzrost liczby uczniów Szkoła dostaje szósty etat nauczycielski, z pokoju nauczycielskiego powstaje klasa, kancelaria i pokój nauczycielski mieści się na strychu budynku, panuje ogólna ciasnota. Skład grona pedagogicznego:

⁶⁶ Szkoły Przysposobienia Rolniczego tworzone były celem przygotowania młodzieży do pracy w rolnictwie oraz podnoszenia jej poziomu kulturalnego. Do szkół przysposobienia rolniczego przyjmowano młodzież, która nie podlegała obowiązkowi uczęszczania do szkoły podstawowej. Czas trwania nauki w szkołach przysposobienia rolniczego wynosił 2 lub 3 lata. Uchwała nr 17 Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 1957 r. w sprawie organizacji szkół przysposobienia rolniczego.

Stefan Teres - kierownik, Lidia Teres, Maria Dudas, Maria Grudzińska, **Stefania Skrzypek, Stanisław Drabik, Janusz Winiarczyk** – do X 1962 r. Najważniejsza uroczystość roku szkolnego to - 13.05.1962 r. – wmurowanie kamienia węgielnego pod budowę nowej szkoły.

1962/63 Skład rady pedagogicznej: Stefan Teres - kierownik, Lidia Teres, Maria Dudas, Maria Grudzińska, Stefania Skrzypek, **Janina Szyszko, Stanisław Stalmach**. Liczba uczniów 220. Zajęcia odbywały się na dwie zmiany w 6 izbach lekcyjnych, w trzech budynkach.

Uroczystość otwarcia nowej szkoły w Różańsku. Pierwszy od lewej: Stanisław Stalmach, 1963

1963/64 Skład rady pedagogicznej: Stefan Teres - kierownik, Lidia Teres, Maria Dudas, Maria Grudzińska, Stefania Skrzypek, Janina Szyszko, Stanisław Stalmach, Janusz Winiarczyk. Liczba uczniów 243. **Dnia 13.10.1963r – uroczystość otwarcia nowej szkoły: „Szkoła – Pomnik 1000 – lecia Państwa Polskiego (szkołę wybudowano w ramach akcji „Tysiąc szkół na tysiąclecie”).** Była to pierwsza „tysiąclatka” w powiecie myśliborskim, 18 w województwie szczecińskim i 601 w Polsce. Otrzymała imię XX-lecia Ludowego Wojska Polskiego. Patronat nad szkołą objęła Jednostka Wojskowa 3465. Przy szkole zostało zbudowane w czynnie społecznym boisko LA, oraz boiska do gier zespołowych.

AKT EREKCYJNY DLA SZKOŁY 1000-lecia-ROŻAŃSKO

Dzielo się to dnia 24 kwietnia 1962 roku w Rożańsku, gdy narodowi polskiemu przewodnik Władysław Gomułka i Sekretarz Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, Przewodniczącym Rady Państwa był Aleksander Zawadzki a Prezesem Rady Ministrów był Józef Cyrankiewicz, i Sekretarzem Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej był Antoni Walaszek, Przewodniczącym Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej był Marian Łepicki, i Sekretarzem Komitetu Powiatowego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej był Józef Stefaniszyn, Przewodniczącym Prezydium Powiatowej Rady Narodowej był Stanisław Szarbinowski, Przewodniczącym Prezydium Gminnej Rady Narodowej był Roman Szymonowski.

Spółczesność powiatu myśliborskiego postanowiło w tym miejscu wznieść Szkołę - Pomnik dla uczczenia „1000-lecia” Państwa Polskiego i zadokumentowanie swego przywiązania do prastarych ziem piastowskich.

Rożańsko dnia 24. IV. 1962 r

Pierwsza strona „Księgi Pamiątkowej Szkoły Pomnika 1000-lecia Państwa Polskiego”

1964/65 Do szkoły uczęszczają uczniowie z: Dyszna, Chłopowa i Różańska ogółem 248 uczniów. Skład rady pedagogicznej: Stefan Teres - kierownik, Lidia Teres, Maria Dudas, Maria Grudzińska, Stefania Skrzypek, Janina Szyszko, **Alicja Ławniczak**, Janusz Winiarczyk, Stanisław Stalmach.

1965/6 Nastąpiła zmiana obwodu szkolnego: w Dysznie została otworzona kl. VII, do Różańska dojeżdżały dzieci tylko z Chłopowa. Liczba uczniów 207. Skład rady pedagogicznej: Stefan Teres - kierownik, Lidia Teres, Maria Dudas, Maria Grudzińska, Stefania Skrzypek, **Czesława Maksymczak**, Stanisław Stalmach.

1967 – pierwsza promocja uczniów kl. VIII.

1969/70 Skład grona pedagogicznego: **Waldemar Żmijewski** – kierownik szkoły, nauczyciele: Maria Grudzińska, Stefania Skrzypek, **Irena Pachulska**, **Czesława Maksymczak**, **Maria Woźniak**, Stanisław Stalmach, **Henryk Wiśniewski**.

1971/72 Skład rady pedagogicznej: Stanisław Stalmach - kierownik, **Alicja Bielawska**, **Wacław Nawrocki**, **Bolesław Połchowski**, Maria Grudzińska, Stefania Skrzypek, **Halina Najmrodzka**, **Franciszka Andrejczuk**.

1972/73 Skład rady pedagogicznej: Stanisław Stalmach - dyrektor, **Maria Miller**, **Wacław Nawrocki**, **Bolesław Połchowski**, Maria Grudzińska, Stefania Skrzypek, **Halina Skatulska**, **Franciszka Andrejczuk**.

1973/74 Skład rady pedagogicznej: Stanisław Stalmach - dyrektor, **Agnieszka Gaik**,

Irena Pachulska, Wacław Nawrocki, Bolesław Połchowski, Maria Grudzińska, Stefania Skrzypek, Halina Skatulska, Franciszka Andrejczuk. **1.09.1973 wprowadzono rozszerzoną ocenę z zachowania: wzorowe, wyróżniające, dobre, odpowiednie, nieodpowiednie.**

1974/75 Skład rady pedagogicznej: Stanisław Stalmach - dyrektor, Agnieszka Gaik, Irena Pachulska, Wacław Nawrocki, Bolesław Połchowski, Maria Grudzińska, Maria Miller, Stefania Skrzypek, Franciszka Andrejczuk, **Krystyna Serej**.

Kl. VII zakończenie nauki religii, 1974

1981/82, 13.12.1981 wprowadzenie stanu wojennego – zawieszenie zajęć lekcyjnych. Grono pedagogiczne: **Stefan Gabrysiak** –dyrektor, nauczyciele: **Ryszard Wojciechowicz** (matematyka, wychowanie muzyczne), **Krystyna Wiszniowska** (historia, ZPT, wychowanie plastyczne), **Jerzy Krauze** (geografia), Franciszka Andrejczuk (biologia), Maria Grudzińska (język rosyjski), Agnieszka Gaik (wychowanie fizyczne).

1982/83 Skład rady pedagogicznej: **Wiesław Piechurewicz** - dyrektor, Agnieszka Gaik, Maria Grudzińska, Stefania Skrzypek, **Anna Wojtczak**, Franciszka Andrejczuk, Krystyna Wiszniowska, Czesława Maksymczak, Jerzy Krauze, Ryszard Wojciechowicz, od grudnia **Ewa Krajda**. Liczba uczniów 213. Do szkoły uczęszczali uczniowie z miejscowości: Dyszno, Ostrowiec, Sulisław i Dolsk.

1983/84 Skład rady pedagogicznej: Wiesław Piechurewicz - dyrektor, Agnieszka Gaik, Maria Grudzińska, Stefania Skrzypek, Anna Wojtczak, Franciszka Andrejczuk, Krystyna Wiszniowska, Czesława Maksymczak, **Czesława Pawęzka**, Jerzy Krauze, Ryszard Wojciechowicz. Liczba uczniów 218.

1985 r. wprowadzono 5. dniowy tydzień nauki

1988/89 Skład rady pedagogicznej: **Barbara Jakubiak**- dyrektor, nauczyciele: Jadwiga Andrejczuk, **Stefania Bajda**, Agnieszka Gaik, **Waldemar Jakubiak**, Czesława Maksymczak, **Wiktor Marcinkowski**, Janina Ostry, **Jarosław Ostry**, Czesława Pawęzka, Krystyna

Wiszniowska, Teresa Szymańska, Jadwiga Zięciak.

1989/90 – 1998/99 brak danych

11.11.1989 r. pierwsze oficjalne obchody Narodowego Święta Niepodległości.

3.05.1990 r. pierwsze oficjalne obchody Święta Konstytucji 3. Maja

1.09.1990 r. nowy regulamin oceniania i klasyfikowania uczniów: wprowadzono nowe oceny, celująca (6), mierna (2), niedostateczna to (1).

1.09.1991 r. wprowadzono lekcje religii

1.09.1992 r. umieszczenie ocen z religii na świadectwach szkolnych

1.01.1996 r. przejście szkoły przez gminę Dębno.

1.09.1999 Reforma systemu oświaty: przekształcenie szkoły VIII klasowej w VI klasową. Uczniowie kontynuują naukę w Gimnazjum w Smolnicy.

1999/2000 Naukę rozpoczęło 166 uczniów w klasach od I – VI i kl. VIII. Są dwa oddziały przedszkolne. Grono pedagogiczne: Barbara Jakubiak – dyrektor, nauczyciele : Janina Ostry, Elżbieta Szmyt, Franciszka Andrejczuk, Jolanta Łojko, Jolanta Zakrzewska, Bożena Frączak, Ewa Krajda, Mariola Kmieć, Jarosław Ostry, Waldemar Jakubiak, Barbara Wysocka, Bożena Turczyńska, Krystyna Wiszniewska, Grażyna Feliks, Anna Prukacz, ks. Stefan Sztuba. Pracownicy administracji i obsługi: Jadwiga Krawczyk, Jadwiga Chodyma, Cecylia Stabla, Elżbieta Kwaśniak, Krystyna Krzemińska, Stanisław Krzemiński. **11 października 1999** do użytku oddano wyremontowaną stołówkę szkolną.

2000/2001 Naukę rozpoczęło 153 uczniów w klasach od I –VI. Grono pedagogiczne: Barbara Jakubiak – dyrektor, nauczyciele : Janina Ostry, Elżbieta Szmyt, Jolanta Łojko, Jolanta Zakrzewska, Bożena Frączak, Ewa Krajda, Mariola Kmieć, Waldemar Jakubiak, Barbara Wysocka, **Tomasz Karwowski**, Krystyna Wiszniewska, Grażyna Feliks, **ks. Czesław Chmielewski**, ks. Stefan Sztuba Pracownicy administracji i obsługi: Jadwiga Krawczyk, Jadwiga Chodyma, Cecylia Stabla, Elżbieta Kwaśniak, Krystyna Krzemińska, Stanisław Krzemiński.

2001/2002 Grono pedagogiczne: Barbara Jakubiak- dyrektor, nauczyciele: Janina Ostry, Jolanta Zakrzewska, Bożena Frączak, Elżbieta Trzeciak, Jolanta Łojko, Waldemar Jakubiak, Grażyna Feliks, Barbara Wysocka, Mariola Kmieć, Ewa Krajda, Krystyna Wiszniewska, Tomasz Karwowski, Elżbieta Szmyt, ks. Stefan Sztuba. Liczba uczniów w szkole 148, dojeżdża 79 uczniów z Ostrowca, Dolska, Sulisławia, Dyszna, Krężelina, Grzybna.

2003 certyfikat „Szkoła z Klasą”.

2006/07 Grono Pedagogiczne: Mariola Kmieć – dyrektor, nauczyciele: Jolanta Zakrzewska, Bożena Frączak, Elżbieta Trzeciak, Jolanta Łojko, Waldemar Jakubiak, Grażyna Feliks, Barbara Wysocka, Ewa Krajda,, Elżbieta Szmyt, **Magdalena Nawrocka**, ks. Stefan Sztuba. Pracownicy administracji i obsługi: Jadwiga Krawczyk, Jadwiga Chodyma, Cecylia Stabla, Elżbieta Kwaśniak, Krystyna Krzemińska, Henryk Dżon.

2007/08 Grono Pedagogiczne: Mariola Kmieć – dyrektor, nauczyciele: Jolanta Zakrzewska, Bożena Frączak, Elżbieta Trzeciak, Jolanta Łojko, **Anna Kubik**, Grażyna Feliks, Barbara Wysocka, **Aleksandra Bochuta**, **Bartosz Witkowski**, Ewa Krajda, **Ewelina Dutkiewicz**, ks. Stefan Sztuba.

Pracownicy administracji i obsługi: Jadwiga Krawczyk, Jadwiga Chodyma, Cecylia Stabla, Elżbieta Kwaśniak, Krystyna Krzemińska, Henryk Dżon. **9.10.2010** Odbyla się uroczystość ponownego nadania imienia szkole. Szkoła otrzymała imię Kornela Makuszyńskiego, oraz nowy sztandar.

2010/2011 powstały: boisko wielofunkcyjne i plac zabaw
2011/2012 przeprowadzono termomodernizację budynku szkoły

Obecna baza szkoły:

Szkoła posiada sześć sal lekcyjnych, klasę przedszkolną, oraz małe przedszkole, niepełnowymiarową salę gimnastyczną z zapleczem, bibliotekę, która jest jednocześnie centrum multimedialnym, pracownię komputerową z dostępem do internetu, świetlicę dla uczniów dojeżdżających, gabinet pedagoga i logopedy, nowoczesną stołówkę, boisko wielofunkcyjne i ogrodzone tereny rekreacyjne,

Statystyka: od 1946 r. w szkole uczyło ponad 120 nauczycieli, a szkołę opuściło ponad 1000 absolwentów.

Kierownicy i dyrektorzy szkoły 1946 - 2015:

- 1946 – 1948 Stefania Weber pierwsza nauczycielka i założycielka szkoły,
- 1948/1949 Marian Kowalski,
- 1949 – 1953 Wiktoria Jurewicz,
- 1953/54 Leokadia Karoluk,
- 1955 – 1966 Stefan Teres,
- 1967 – 1970 Waldemar Żmijewski,
- 1971 – 1977 Stanisław Stalmach kierownik, od 1972/1973 dyrektor,
- 1977/1979 Stanisław Pawęska,
- 1979 – 1981 ?
- 1981/1982 Stefan Gabrysiak,
- 1982 – 1984 Wiesław Pieczurewicz,
- 1984 – 2006 Barbara Jakubiak,
- od 2006 – Mariola Kmiec.

Kadra pedagogiczna szkoły w latach 1946 -2015:

Stefania Weber, Leokadia Emczyk, Marian Kowalski, Antonina Strzelewicz, Wiktoria Jurewicz, Janina Piotrowska, Stanisław Mickiewicz, Tadeusz Adamski, Jan Dudas, Stefan Teres, Lidia Teres, Lidia Tymczyńska Leokadia Karoluk, Lucja Nijak, Maria Dudas, Józef Adamczak, Maria Grudzińska, Władysława Węglowska, Anna Ochotnicka, Stefania Skrzypek, Stanisław Drabik, Janusz Winiarczyk, Janina Szyszko, Stanisław Stalmach, Alicja Ławniczak, Czesława Maksymczak, Waldemar Żmijewski, Irena Pachulska, Maria Woźniak, Henryk Wiśniewski, Alicja Bielawska, Wacław Nawrocki, Bolesław Połchowski, Halina Najmrodzka, Franciszka Andrejczuk, Maria Miller, Halina Skatulska, Agnieszka Gaik, Irena Pachulska, Krystyna Serej, Stefan Gabrysiak, Ryszard Wojciechowicz, Krystyna Wiszniowska, Jerzy Krauze, Wiesław Pieczurewicz, Anna Wojtczak, Ewa Krajda, Czesława Pawęzka, Barbara Jakubiak, Stefania Bajda, Waldemar Jakubiak, Wiktor Marcinkowski, Janina Ostry, Jarosław Ostry, Teresa Szymańska, Jadwiga Zięciak, Elżbieta Szmyt, Jolanta Łojko, Jolanta Zakrzewska, Bożena Frączak, Ewa Krajda, Mariola Kmiec, Barbara Wysocka, Bożena Turczyńska, Grażyna Feliks, Anna Prukacz, ks. Stefan Sztuba, Tomasz Karwowski, ks. Czesław Chmielewski, Edyta Brzezińska, Magdalena Nawrocka, Anna Kubik, Aleksandra Bochuta, ks. Wojciech Lipowicz, Bartosz Witkowski, Ewelina Dutkiewicz, Agnieszka Biernat-Jundziłł, Robert Wysocki, Małgorzata Pęczek, ks. Adam Kiziuk, Ewelina Marzec, Sylwia Krauzowicz, ks. Rafał Krysiak, Dorota Andrzejczak, Lech Andrzejczak, Józef Balawander,

Anna Chojnacka, Antoni Ciemięga, Elżbieta Dawid, Mikołaj Denis, ks. Kazimierz Furdyna, Konrad Herc, Andrzej Jaczewski, Bogusława Karwacka, Jerzy Krauze, Rafał Krysiak, Dorota Lesiuk, Czesław Nenikowski, Karolina Oświecińska, Czesława Pawęska, Stefan Sztuba, Jolanta Śniadała, Andrzej Turek, Sławomir Twardowski, Władysława Węglowska, Krystyna Wiszniewska, Teresa Wojciechowicz, Stanisław Wontka, Bolesław Woźny, Magdalena Zadroga, Mariusz Zadroga, Tomasz Zięciak, Olga Zamułka.

Pracownicy administracji i obsługi:

Elżbieta Kieszek, Elżbieta Kosowicz, Bogumiła Kurosz, Jadwiga Nejman, Leokadia Piotrowska, Irena Pypeć, Jerzy Raczycki, Eugenia Skrobicka, Barbara Stalmach, Irena Stelmach, Wacława Zajęc, Marcin Zgrzywa, Jadwiga Chodyma, Cecylia Stabla, Elżbieta Kwaśniak, Krystyna Krzemińska, Stanisław Krzemiński, Henryk Dżon, Agnieszka Baranowicz, Danuta Andrejczuk, Zenon Baranowicz, Janina Białas, Wiesława Bieniek, Maria Binkiewicz, Eugeniusz Bohun, Paulina Bułgajewska, Józefa Ciećwierz, Maria Drobnicka, Krystyna Droszcz, Emila Filajecka, Michalina Filajecka, Maria Gontar, Elżbieta Jałkiewicz, Jadwiga Kochna, Stanisław Krzemiński, Jolanta Urbaniak, Agnieszka Baranowicz, Jadwiga Chodyma, Edyta Doborowicz, Kazimierz Kosowicz, Krystyna Krzemińska, Elżbieta Kwaśniak, Żaneta Mroczek, Janina Piotrowska, Adam Puchała, Maria Rutkowska, Wiktoria Sokołowska, Cecylia Stabla, Jarosław Świtał, Grażyna Urbaniak, Andrzej Wojciechowski, Wacława Zajęc, Anna Ziomko, Gabriela Żyewska.

Obecna kadra pedagogiczna szkoły⁶⁷

- Mariola Kmiec – dyrektor, przyroda,
- Grażyna Feliks – społeczny z-ca dyrektora, język polski, biblioteka,
- Janina Ostry – wychowanie przedszkolne, muzyka i plastyka,
- Jolanta Zakrzewska – kształcenie zintegrowane,
- Bożena Frączak – kształcenie zintegrowane, plastyka i muzyka,
- Elżbieta Trzeciak – kształcenie zintegrowane, logopeda,
- Barbara Wysocka – wychowanie fizyczne, instruktor sportu,
- Agnieszka Biernat-Jundziłł – język angielski,
- Jolanta Łojko – pedagog, zajęcia rewalidacyjne, historia,
- Ewelina Marzec – kształcenie zintegrowane i zajęcia rewalidacyjne,
- Robert Wysocki – informatyka,
- Małgorzata Pęczek – matematyka,
- ks. Kamil Szkoła – ksiądz katecheta.

Rada Rodziców:⁶⁸

Zarząd

- Alicja Binkiewicz – *przewodnicząca*,
- Stanisław Stramski – *zastępca przewodniczącej*,
- Agata Maciejewska – *sekretarz*,
- Marta Smolarek – *skarbnik*.

⁶⁷ http://sp_rozansko.superszkolna.pl/cms/228/rada_pedagogiczna

⁶⁸ http://sp_rozansko.superszkolna.pl/cms/233/rada_rodzicow

Komisja Rewizyjna

- Anna Ziomko
- Katarzyna Piekielna
- Iwona Gąsior

Członkowie Zarządu

- Beata Skrobacka,
- Emilia Zajęc,
- Karolina Obielak.

Samorząd Szkolny⁶⁹

Klaudia Laskowska – przewodnicząca, Bartłomiej Skrobacki – zastępca, członkowie: Alicja Urbaniak, Aleksandra Binkiewicz, Zuzanna Laskowska, Daria Rusak, Dominik Rusak, Izabela Sobczak, Aleksandra Zajęc oraz Dominika Zajęc.

Opiekunem jest pani Agnieszka Biernat-Jundziłł.

Liczba uczniów w roku szkolnym 2015/2016: kl. I – 15, kl. II – 12, kl. III – 14, kl. IV – 14, kl. V – 14, kl. VI – 15. Ponadto 3-4 latki – 9, kl. "o" – 15. Łącznie: 108 dzieci.

18. Biblioteka, działalność społeczna, kulturalna, sportowa

Początki biblioteki sięgają 1948 r., kiedy 2.03. powstał Punkt Biblioteczny, pracujący w oparciu o księgozbiór ruchomy Powiatowej Biblioteki Publicznej w Myśliborzu.

16. 01. 1949 r. odbyła się uroczystość otwarcia Biblioteki Gminnej w Różańsku. Biblioteka została zarejestrowana pod nr 37, w dniu 18.02.1949 r. Początkowo Biblioteka mieściła się w pomieszczeniach Zarządu Gminy i posiadała lokal na poddaszu o pow. ok. 20 m². Z chwilą utworzenia placówki, posiadała ona 760 woluminów, z tego 728 stanowił przydział z Ministerstwa Oświaty. 546 woluminów było oprawionych.

W 1963 r. powiększyła się o drugi lokal o pow. ok. 25 m². Od tego roku organizowano tzw. „Zespoły Dobrego Czytania”. 11.09.1950 r. Powiatowa Biblioteka Publiczna przekazała Gminnej Bibliotece w Różańsku 2. punkty biblioteczne, w Dysznie i Pszczelniku. Punkty biblioteczne utworzone 16.01.1949, Dolsk GB, , Ostrowiec GB. W latach 1950 – 1954 organizowano „Ogólnopolski Konkurs Czytelników Wiejskich”. W związku z nowym podziałem administracyjnym, 5.03.1955 r. została zmieniona nazwa Biblioteki z „Gminnej” na „Gromadzką” i w tym roku przeprowadzono kontrolę księgozbioru.

W 1959 r. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Szczecinie przekazała sprzęt i księgozbiór Punktom Bibliotecznym w: Buszowie, Chłopowie, Dolsku, Dysznie, Mystkach, Ostrowcu i Pszczelniku. 2. nowe Punkty Biblioteczne utworzono w 1965 r. w Sulisławiu i przy Zakładzie Stolarskim w Różańsku, należącym do Chojeńskich Zakładów Przemysłu Terenowego w Dębnie. W 1966 r. przy Bibliotece Gromadzkiej powstała czytelnia.

W 1966 r. w gromadzie Różańsko było 12 Punktów Bibliotecznych (stan 31.12.1966): Borówno, Buszów, Chłopowo, Dolsk, Dyszno, Grzybno, Juncewo, Krężlin, Ostrowiec,

⁶⁹ http://sp_rozansko.superszkolna.pl/cms/232/samorząd_uczniowski

Pszczelnik, (od 1965 r.) Sulisław, Różańsko (Chojeńskie Zakłady Przemysłu Terenowego - Zakład Stolarski)

W 1968 r. przy bibliotece rozpoczął działalność Punkt Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, który organizował odczyty, prelekcje i pogadanki. W 1970 r. powstał Uniwersytet Powszechny TWP. Aktywnie działało Koło Przyjaciół Biblioteki, które wspólnie z biblioteką organizowało spotkania z pisarzami, pokazy filmów oświatowych i konkursy literackie.

Przykładowo, na podstawie zachowanej statystyki w 1970 r. zanotowano ogółem 12 412 wypożyczeń książek, w tym literatura piękna stanowiła 11 218. Liczba wypożyczonych książek na jednego czytelnika wynosiła 19,8. Liczba czytelników ogółem wynosiła 630 osób, na 100 mieszkańców 26,8. Według wieku: do lat 14: 244 czytelników, 15 – 19 lat: 125, 20 lat i wyżej: 261. Czytelnicy według zawodów: robotnicy: 105, rolnicy: 77, pracownicy umysłowi: 68, uczniowie: 308, pozostali: 72.⁷⁰

Na podstawie *Sprawozdania z analizy działalności Biblioteki Gminnej w Różańsku, przeprowadzonej dnia 5.04.1974 r. przez instruktora Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej – Mariannę Kurys*.⁷¹ można dokładnie przedstawić stan biblioteki w tym okresie (Różańsko było siedzibą Gminnej Rady Narodowej 1973 – 1976):

Długoletnią zasłużoną kierowniczą biblioteki była pani Eugenia Romanowska, która pracowała od 1950 r. Za swoją działalność została wyróżniona pamiątkową odznaką „Gryfa Pomorskiego”. Pracowała do 1993 r.

Lokal: od 1973 r. biblioteka zajmuje 2. pomieszczenia w lokalu prywatnym (czytelnia o pow. ok. 15 m², i wypożyczalnia o pow. ok. 30 m²). Przejście do wypożyczalni prowadzi przez czytelnię, pomieszczenia biblioteki są niedostatecznie oświetlone, brak magazynu.

Wypożyczenie wypożyczalni stanowią: regały przyściennie drewniane (11 szt.), biurko, szafka na książki, stolik, 3. fotele. Wypożyczenie czytelni: 4 stoły (2. okrągłe i 2. prostokątne), 14 krzeseł, katalogi, szafa (antyk). Sprzęt audiowizualny: rzutnik, aparat filmowy, magnetofon, telewizor (nagroda za sukcesy zespołu teatralnego). W I kwartale 1974 r. zakupiono 222 pozycje książkowe. Czasopisma: w czytelni znajduje się 17 tytułów, w tym 4. tytuły dla dzieci: *Miś*, *Świerszczyk*, *Płomyczek* i *Płomyk*. W 1973 r. zubytkowano 128 egzemplarzy książek „niepoczytnych”.

Biblioteka była czynna codziennie w godzinach 13.00 – 20.00, a w środę od godz. 8.00 – 15.00 (praca wewnętrzna lub z punktami bibliotecznymi).

Czytelnicy:

W 1972 r. ogółem: 630, w tym do lat 14: 226, 15 – 19 lat: 147,

W 1973 r. ogółem: 635, w tym do lat 14: 216, 15 -19 lat: 163,

Wypożyczenia: W 1972 r. ogółem: 14 264, w tym: literatura piękna dla dzieci i młodzieży: 6499, literatura piękna dla dorosłych: 4918, literatura popularnonaukowa: 2847

W 1973 r. ogółem: 15999, w tym: literatura piękna dla dzieci i młodzieży: 7472, literatura piękna dla dorosłych: 5893, literatura popularnonaukowa: 2634 s. 3

Czytelnicy w punktach bibliotecznych: w 1972 r.: 378, wypożyczenia: 6702, rok 1973: 385, wypożyczenia: 8094 s. 4

⁷⁰ Dane na podstawie: *25 lat rozwoju kultury w powiecie myśliborskim*, Myślibórz 1971, s. 110, tab. 4, s. 112, tab. 5,

⁷¹ *Analiza działalności bibliotek publicznych powiatu myśliborskiego 1974 r. Sprawozdanie z analizy działalności Biblioteki Gminnej w Różańsku, przeprowadzonej dnia 5.04.1974 r. przez instruktora WiMBP – Mariannę Kurys*. Maszynopis w zbiorach MiPBP w Myśliborzu.

Księgozbiór w latach 1949 – 1973, tabela I

Rok	Ogółem	Literatura piękna dla dzieci i młodzieży	Literatura piękna dla dorosłych	Literatura popularnonaukowa
1949	760			
1950	1427			
1951	1943	193 – 9,9%	825 – 42,5%	925 – 47,6%
1952	2241			
1953	2557			
1954	3029			
1955	3181			
1957	3821	599 – 15,7%	1785 – 46,7%	1437 – 37,6%
1966	5609	1166 – 20,8%	2524 – 45,0%	1919 – 34,2%
1972	6317	1984 – 31,4%	2703 – 42,7%	1630 – 25,9%
1973	6747	2207 – 32,7%	2736 – 40,4%	1804 – 26,8%

Dane: Paszczuk Ludwik, *Sieć biblioteczna oraz księgozbiór publicznych bibliotek powszechnych powiatu myśliborskiego w latach 1947 – 1966*, Myślibórz 1967, praca magisterska, maszynopis w zbiorach MiPBP w Myśliborzu, s. 111, tab. 20

Ruch księgozbioru w l. 1954 – 1966 tab. II

Rok	Stan początkowy	Przybyło	Ubyło	Stan końcowy
1954	2557	513	41	3029
1955	3029	230	41	3218
1956	3218	1142	646	3714
1957	3714	107	-	3821
1958	3821	65	-	3886
1959	3886	367	-	4253
1960	4253	182	-	4435
1961	4435	273	-	4708
1962	4708	286	-	4994
1963	4994	175	-	5169
1964	5169	445	515	5099
1965	5099	418	645	4872
1966	4872	737	-	5609
1972	6317			
1973	6747			

Dane: Paszczuk Ludwik, *Sieć biblioteczna oraz księgozbiór publicznych bibliotek powszechnych powiatu myśliborskiego w latach 1947 – 1966*, Myślibórz 1967, praca magisterska, maszynopis w zbiorach MiPBP w Myśliborzu, tab. 30

Od 2000 r. biblioteka mieści się wspólnie ze świetlicą, w nowych pomieszczeniach adaptowanych po byłym sklepie. Jest filią Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy Dębno im.

Antoniego Dobrowolskiego.

Kierownikiem biblioteki od 1993 r. jest Bogusława Karwacka.

Biblioteka jest czynna od poniedziałku do piątku w godzinach 14⁰⁰-20⁰⁰

Filia jest „Biblioteką Bez Barier” - przystosowana dla osób niepełnosprawnych.

Księgozbiór liczy obecnie ponad 9500 woluminów.

Biblioteka posiada następujące zbiory: literatura piękna i popularnonaukowa dla dzieci, młodzieży i dorosłych, lektury dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych oraz prasę bieżącą

Biblioteka świadczy następujące usługi: wypożycza książki i lektury, udostępnia na miejscu słowniki, encyklopedie, podstawowe opracowania wielu dziedzin wiedzy, prowadzi fachowe doradztwo informacyjne w zakresie doboru i wyszukiwania opracowań i bibliografii na dany temat.

Przy bibliotece działał teatr amatorski, prowadzony przez kierowniczkę biblioteki, w którym występowali m. in.: Józef Bugajewski, Zofia Frącz, Czesław Gontar, Czesława Juchnik, Zbigniew Szlachcic. Teatr występował w: Różańsku, Myśliborzu, Sitnie.

Teatr amatorski w Różańsku, od lewej: Zbigniew Szlachcic, Czesław Gontar,
Zofia Frącz, Czesława Juchnik

Z inicjatywy Stanisława Juchnika został założony zespół muzyczny „Różanie”, który działał w latach 1968/69 – 1976/77?

Z inicjatywy nauczycieli (p. Janina Szyszko, Alicja Ławniczak) została utworzona „trupa teatralna”, która wystawiała m.in. „Niemców” Kruczkowskiego. Działała w latach 60.?

KOŁO GOSPODYŃ WIEJSKICH

Przewodniczącymi KGW były: Apolonia Lewandowska, Stanisława Darmograj. Koło organizowało kursy pieczenia i gotowania, które odbywały się w mieszkaniach prywatnych. Prowadziło wypożyczalnię sprzętu gospodarstwa domowego, m.in. wypożyczano szatkownice do kapusty, talerze, garnki.

KOŁO CHŁOPÓW WIEJSKICH

21 marca 2015 r. w sali przy remizie strażackiej w Różańsku odbyło się spotkanie założycielskie stowarzyszenia o nazwie "Koło Chłopów Wiejskich. Do Zarządu wybrani zostali: Andrzej Lewandowski (Prezes), Zbysław Janaszewicz (Wiceprezes), Janusz Baranowicz (Sekretarz) oraz Roman Zajac (Skarbnik). Komisję rewizyjną, współtworzą natomiast: Marian Kowalski (Przewodniczący), Wiesław Sypko oraz Stanisław Lipka.

Koło Chłopów Wiejskich w Różańsku prowadzi szeroko pojętą działalność na rzecz Różańska i okolic (organizacja imprez sportowych, rekreacyjnych, turystycznych, edukacyjnych, prac społecznych).

Koło zostało formalnie zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym w dniu 13 lipca 2015 r. pod numerem KRS 0000566911, jako drugie tego typu koło w Polsce. Obecnie zrzesza ok 20 członków.

KLUB PIŁKARSKI „SOKÓŁ” RÓŻAŃSKO.⁷²

Klub sportowy 1931

W 1946 r. z inicjatywy Stanisława Wójcika zostało założone „Koło Sportowe Sokół Różańsko”. Jego prezesem i jednocześnie czynnym zawodnikiem był Stanisław Wójcik. Pierwszy mecz rozegrano w 1947 r. z „Osadnikiem” Myślibórz, przegrywając 1:2. Pierwszymi zawodnikami byli: Stefan, Józef i Stanisław (bracia) Bieniek, Henryk Dobrowolski, Józef Drobniak, Jan Janowski, Stanisław i Edward (bracia) Klechowcie, Ryszard Majchrzak, Władysław Szlachcic, Stanisław Wójcik. W sezonie 1947/48 drużyna walczyła w klasie C.

⁷² <http://ligowiec.net/klub/SokolRozansko/uzupelnij>
<http://ligowiec.net/klub/SokolRozansko/archiwum/778>

„Sokół” Różańsko lata 50. W rzędzie od lewej stoją: Wróblewski Roman, Hinglot Piotr, Lewandowski Janusz, Maciuszko Ryszard, Husak Jan, Bieniek Stanisław, Kostecki Jan, Bieniek Józef, Kłęczą od lewej: Rajdaszko Henryk, Krumholz Stanisław, Majchrzak Ryszard

„Sokół” Różańsko 1967. W rzędzie od lewej stoją: Erwin Warcholiński, Rajmund Nawrocki, Franciszek Piotrowski, Jan Andrejczuk, Kazimierz Downar, Zbigniew Piotrowski, Zbigniew Zając. Kłęczą od lewej: Ireneusz Rutkowski, Zbigniew Januszkiewicz, Stanisław Gluza – prezes „Sokoła” o Ryszard Żyjewski

Zawodnicy 1979: Józef Marzec, Bogdan Zając, Albert Hinglot, Henryk Hinglot, Janusz Baranowicz, Czesław Białas, Krzysztof Kubka, Jan Filipowski. Zmiennicy: Karol Ciećwierz, Ryszard Baranowicz, Andrzej Lewandowski.

Wieloletnim prezesem klubu był Stanisław Kiesel, który z krótkimi przerwami pełnił tę funkcję do 1985 r., a następnie był prezesem honorowym.

Pierwsze boisko w Różańsku (jeszcze poniemieckie) na którym rozgrywano mecze znajdowało się za obecnym cmentarzem po prawej stronie drogi do Dyszna. Obecnie rośnie tam las. Na boisku tym bramki posiadały metalowe siatki. W następnych latach (?) boisko przeniesiono w inne miejsce oddalone o kilkaset metrów które z czasem stało się leśną polaną. W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych boisko otoczone było drewnianym, wysokim płotem. Wstęp na mecze był odpłatny.

„Sokół” Różańsko, ok 2001. Na zdjęciu od lewej: Jacek Kruk, Zbigniew Łagoszniak – prezes „Sokoła”, Patryk Organa, ?, Zbigniew Walas, Grzegorz Różycki, Bogusz Jakubiak, Waldemar Kaczmarczyk. Na dole klęczą: Przemysław Wiśniewski, Jacek Dalidowicz, Adam Łoziński, Andrzej Urbaniak, Daniel Sumera, Wiesław Kasprów.

Działacze klubu: Stanisław Gluza, Zdzisław Hinglot, Adam i Bronisław Ciećwierz, Henryk Żyjewski, Andrzej Romaniuk.

W 2006 r. wybudowano nowe boisko, na którym obecnie rozgrywane są mecze. Obecnie prezesem klubu jest Zenobiusz Łagoszniak, barwy klubu zielono – białe.

2014/2015 B klasa Szczecin gr. 5

2013/2014 A klasa Szczecin gr. 6

2012/2013 A klasa Szczecin gr. 6

2011/2012 A klasa Szczecin gr. 6

2010/2011 A klasa Szczecin gr. 6

2009/10, gr. 2. kl. okręgowej Szczecin, 15. miejsce. Spadek do klasy A, Puchar Polski PZPN,

2008/2009 Klasa okręgowa Szczecin gr.2, 12. miejsce
 Strzelcy bramek - sezon 2008/09: 18 - Radosław Kruk, 8 - Marcin Dziadosz, 6 - Patryk Kasprowiak, 4 - Robert Sielicki, 3 - Marcin Bekus, Grzegorz Różycki, 2 - Adam Łoziński
 1 - Ariel Rybiński, Mariusz Biaduń, Adrian Pasterniak
 2007/2008 Klasa okręgowa gr. 2 Szczecin, 15. miejsce
 Strzelcy bramek sezon 2007/08: 14 - Radosław Kruk, 11 - Krzysztof Gąsior*, 3 - Marcin Dziadosz, 2 - Byczkowski, 2 - Dorian Kubka, 2 - Różycki, 2 - Sielicki, 2 - Windycz, 1 - Bekus, 1 - Byczewski, 1 - Łoziński, 1 - Patryk Kasprowiak
 2006/2007 Klasa okręgowa gr. 2 Szczecin, 10. miejsce
 2005/06, gr. 4 klasy A, 1 miejsce. Awans do klasy okręgowej.
 2004/05, 5 gr. klasy A, 13 miejsce
 2003/04, 2 gr. klasy okręgowej, 14 miejsce. Spadek do klasy A
 2002/03 gr. 3 klasy okręgowej, 10 miejsce
 1999/2000 gorzowska kl. A, grupa południowa. Po 11 kolejce 6 miejsce
 Sezon 1995/96, klasa A woj. gorzowskiego
 1994/95, 2 miejsce w grupie II klasy A (Gorzów Wlkp.)

19. Mieszkańcy i ich zajęcia (1718 – 2005)

Pierwsze informacje dotyczące mieszkańców posiadamy z 1718 r. W tzw. „Klasyfikacji 1718/19” wymieniono imiennie 30. mieszkańców, natomiast wszystkich chłopów, zagrodników, chałupników i rzemieślników było ok. 50. (bez rodzin).

Różańsko według tzw. Klasyfikacji 1718/19

Właściciel: Amt Neudamm (Urząd Domeny w Dębnie)

Chłopi (kmiecie), zagrodnicy, chałupnicy małorolni, rybacy i inni: Beinbach, Belling, Freymuth, Glase, Glasgow, Göde, Görden, Görn, Hille, Höfft, Holitsch, Hube, Keyser, Klehn, Kühl, Meißner, Metzдорff, Müller, Neuendorff, Paulisch, Reschke, Ruterburg, Schellschmidt, Schindler, Stelter, Wache, Wachs, Wegener, Wendt, Witthemd.

Ludność: 1808 r.: 471, 1850 r.: 900, 1895 r.: 876, 1910 r.: 733, 1919 r.: 753, 1925 r.: 803 (z Grzybmem),

Kolejny imienny spis mieszkańców pochodzi z 1925 r.

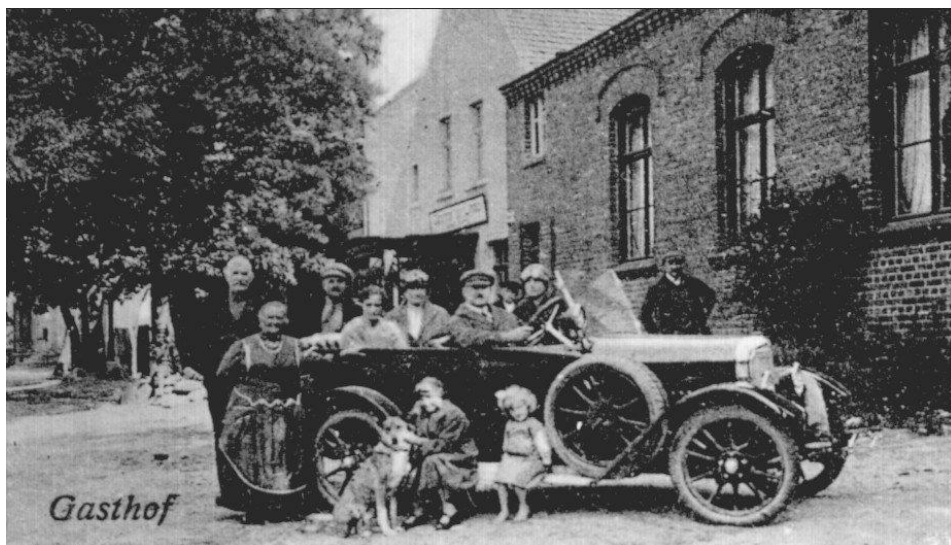
Gemeinde Rosenthal Kreisadreibuch Soldin: Dörfer des Kreises

Gmina Różańsko według Księgi adresowej powiatu myśliborskiego z 1925 r.⁷³

Reg.-Bez. Rejencja Fankfurt n/O, powiat i sąd Soldin/Myślibórz, sąd okręgowy Landsberg a. W./Gorzów Wlkp., stacja kolejowa: linia kolejowa Cüstrin-Neustadt/Kostrzyn n/O - Stargard, na miejscu: poczta, telegraf, telefon, kościół ewangelicki, dworzec kolejowy:

⁷³ Źródło: http://wiki-de.genealogy.net/Kreis_Soldin/Adressbuch_1925/Dörfer#Rosenthal

Zempel, zawiadowca stacji; Boß; asystent kolejowy
 Karl Linke; Gemeindevorsteher, wójt
 Behrendt Louis; Mühlenbesitzer, właściciel młyna
 Bengs Otto; landw. Eigentümer, rolnik, właściciel ziemi i domu, sporadycznie także właściciel sklepu
 Bergemann Hermann; Malermeister, malarz
 Bleese Emma; Witwe; land. Eigentümerin, wdowa, rolnik, właścicielka ziemi i domu, sporadycznie także właścicielka sklepu
 Bleese Karl, Schmied, kowal
 Buchholz Hermann, Bauernhofsbesitzer, właściciel gospodarstwa rolnego
 Buchholz Karl, Bauernhofsbesitzer, właściciel gospodarstwa rolnego
 Buchholz Karl, landw. Pächter & Kommissionär, rolnik, dzierżawca i komisjoner (osoba fizyczna lub przedsiębiorstwo, zajmujące się transakcjami komisowymi kupna-sprzedaży)
 Buchholz Paul, Kossäth, zagrodnik
 Buchholz Wilhelm, Bauernhofsbesitzer, właściciel gospodarstwa rolnego
 Buchholz Wilhelm, Kossäth, zagrodnik
 Carmensin Hans, Pfarrer, proboszcz, pastor
 Dee Wilhelm, Hausbesitzer & Zimmermann, właściciel domu i cieśla
 Freimuth Friedrich, Hausbesitzer & Amtsdienner, właściciel domu i woźny sądowy
 Freimuth Friedrich, Hausbesitzer & Chausseewärter, właściciel domu i drogomistrz
 Freimuth Paul, staatl. Eisenbahnhilfsbeamter, państwowy pomocnik urzędnik kolejowy
 Freimuth Wilhelm, landw. Eigentümer & Kommissionär, rolnik, właściciel ziemi i domu, sporadycznie także właściciel sklepu i komisjoner (osoba fizyczna lub przedsiębiorstwo, zajmujące się transakcjami komisowymi kupna-sprzedaży)
 Glase Wilhelm, Kossäth, zagrodnik
 Gohlke G., Materialwarenhandlung, handel towarami kolonialnymi
 Gohlke Paul, Postagent, agent pocztowy
 Günther G., Damenschneiderei, krawiectwo damskie
 Günther Willibert, Hausbesitzer, właściciel domu
 Hannemann Friedrich, Bauernhofsbesitzer, właściciel gospodarstwa rolnego
 Hannemann Hans, Schmied, kowal
 Hannemann Karl, Bauernhofsbesitzer, właściciel gospodarstwa rolnego
 Hannemann Wilhelm, Bauernhofsbesitzer, właściciel gospodarstwa rolnego
 Hans Wilhelm, Schmiedemeister, mistrz kowalski
 Hans Willi, Schneider, krawiec
 Helterhoff Willi, Gast- und Landwirt, oberzysta (właściciel gospody, karczmarz) i rolnik
 Höhne Reinhold, Eier-, Butter- und Geflügelhandlung, handel jajkami, masłem i drobiem
 Hübner August, Bauernhofsbesitzer, właściciel gospodarstwa rolnego
 Kapp Walter, Dr.med. Arzt, Soldin, lekarz dr medycyny
 Kläke August, Kossäth, zagrodnik
 Klink Karl, Bauernhofsbesitzer & Amtsvorsteher, właściciel gospodarstwa rolnego i naczelnik urzędu
 Knospe Friedrich, Altsitzer & Hausbesitzer, (w Marchii Brandenburskiej nazwa określająca ojca, który przekazał swoją zagrodę dzieciom i ponownie mieszka w „starej części” i właściciel domu
 Knospe Friedrich, Bauernhofsbesitzer, właściciel gospodarstwa rolnego
 Knospe Friedrich, Hausbesitzer, właściciel domu

Przed gospodą p. Helterhoff (zdjęcie sprzed 1945 r.)

Knospe Karl, Stellmachermeister, kołodziej

Knospe Wilhelm, Kossäth, zagrodnik

Knospe Wilhelm, Preschel-Stellmacherei, Kołodziej, dawniej zwany również stelmachem (z niem. Stellmacher) – rzemieślnik zajmujący się wyrobem drewnianych wozów, sań i części do nich, głównie kół. Po zbudowaniu drewnianej części wozu przekazywano go do okucia kowalowi, który wykonywał metalowe części wozu.

Korthals o, 1. Lehrer, nauczyciel

Kriening August, Kartoffelhändler, handlarz ziemniakami

Kriening Otto, Tischlermeister, stolarz

Kuckel Hermann, Fleischermeister, rzeźnik

Kühl Hermann, Gastwirt, oberżysta

Lieske Hermann, landw. Eigentümer, rolnik, właściciel ziemi i domu

Liskow Karl, Wassermühlenbesitzer, właściciel młyna wodnego

Maibauer Karl, Schuhmachermeister, szewc

Matte Hermann, Bauernhofsbesitzer, właściciel gospodarstwa rolnego

Matte Karl, Halbbauerhofsbesitzer, współwłaściciel gospodarstwa rolnego

Matzdorf Gustav, Bauernhofsbesitzer, właściciel gospodarstwa rolnego

Matzdorf Karl, Kossäth, zagrodnik

Meißner Wilhelm, Landwirt & Gastwirt, rolnik i oberżysta

Mettner Fritz, landw. Eigentümer & Heringshandlung, rolnik właściciel ziemi i domu oraz handel śledziami

Mettner Karl, landw. Eigentümer & Postschaffner a.D., rolnik, właściciel ziemi i domu oraz emerytowany konwojent pocztowy

Milbrandt Wilhelm, Hausbesitzer, właściciel domu

Neuendorf Friedrich, landw. Eigentümer, rolnik, właściciel ziemi i domu

Neuendorf Hermann, Bauernhofsbesitzer, właściciel gospodarstwa rolnego

Neuendorf Hermann, Hausbesitzer, właściciel domu

Neuendorf Karl, Bauernhofsbesitzer, właściciel gospodarstwa rolnego
 Neumann Karl, Hausbesitzer, właściciel domu
 Otto Karl, Zimmermann, cieśla
 Pällicke Wilhelm, Sattlermeister, siodlarz
 Rißberg o, Hebamme, akuszerka
 Rißberg Franz, Fahrradhandlung, handel rowerami
 Rogge Hermann, Hausbesitzer, właściciel domu
 Rogge Wilhelm, Bauernhofsbesitzer, właściciel gospodarstwa rolnego
 Rogge Willi, Halbbauer, rolnik posiadający połowę ziemi
 Rühl August, landw. Eigentümer, rolnik, właściciel ziemi i domu
 Ruthenburg Karl, Maurer & Hausbesitzer, murarz i właściciel domu
 Sahr Hermann, Schuhmachermeister, mistrz szewski
 Sahr Paul, Bauernhofsbesitzer, właściciel gospodarstwa rolnego
 Sahr Wilhelm, landw. Eigentümer, rolnik, właściciel ziemi i domu
 Schröder Wilhelm, Oberlandjäger, starszy łowczy ziemski
 Schulz Auguste, Kaufmann-Materialwaren, kupiec – towary kolonialne
 Schulz Emma, Hausbesitzerin, właścicielka domu
 Schulz Martha, Witwe & Hausbesitzerin, wdowa i właścicielka domu

Przedwojenni mieszkańcy Różańska (zdjęcie sprzed 1945 r.)

Schulz Max, Bäckermeister & Materialwaren, piekarz i towary kolonialne
 Schulz Wilhelm, landw. Eigentümer, rolnik, właściciel ziemi i domu
 Voigt Hugo, z. Lehrer, nauczyciel
 Voß Gustav, Eisenbahnbetriebsassistent, asystent ruchu (eksploatacji) kolei

Wache Anna, Witwe & Landwirtschaft, wdowa i gospodarstwo
Wache Hermann, Exportfleischerei, eksport mięsa
Wache Otto, Kossäth, zagrodnik
Walter Gustav; Ofensetzer; zdun
Wegner Ernst; landw. Eigentümer; rolnik, właściciel ziemi i domu
Wegener Hermann; Kossäth; zagrodnik
Wegener Karl; Bauernhofsbesitzer; właściciel gospodarstwa rolnego
Wegener Otto; Gärtneireibesitzer; właściciel ogrodnictwa
Wegener Otto; Schneidermeister; krawiec
Wegener Wilhelm; landw. Pächter; rolnik dzierżawca
Wegener Wilhelm; Schneidermeister; krawiec
Wegwert O.; Fleischbeschauer; kontroler mięsa
Wendt Otto; Friseur; fryzjer
Zahn Fritz; Barbier; fryzjer, golibroda
Zempel o; Eisenbahn-Stationsmeister; mistrz? stacji kolejowej (toromistrz?)

Rosenthal-Abbau Ruhleben (Radzicz)

Hartmann Karl; landw. Eigentümer; rolnik, właściciel ziemi i domu
Krause Wilhelm; Kossäth; zagrodnik
Wille Ernestine; Witwe & landw. Eigentümerin; wdowa i rolnik, właścicielka ziemi i domu

Rosenthal-Ausbau (Rozbudowa)

Fähnrich Theodor; landw. Eigentümer; rolnik, właściciel ziemi i domu
Klinke Karl; Kossäth; zagrodnik
Maibauer Wilhelm; landw. Eigentümer; rolnik, właściciel ziemi i domu
Mettner Emil; Halbkossäth; zagrodnik niepełny (1/2 łana)
Milbrandt Karl; Kossäth; zagrodnik
Müller Fritz; landw. Eigentümer; rolnik, właściciel ziemi i domu
Sasse Wilhelm; Halbkossäth; zagrodnik niepełny (1/2 łana)
Schulz Karl; Halbkossäth; zagrodnik niepełny (1/2 łana)
Schulz Wilhelm; Kossäth und Zementwarenfabrik; zagrodnik i towary cementowe
Thürmann Karl; Halbkossäth und Zementwaren; i towary cementowe
Thürmann Wilhelm; Halbkossäth; zagrodnik niepełny (1/2 łana)

Ludność 1929 r.: 803, z Hermannswalde/Grzybnem, 1933 r.: 818 z
Hermannswalde/Grzybnem, 1939 r.: 753.

Właściciele dużych gospodarstw w Róžańsku, stan 1933 / 39⁷⁴

Paul Buchholz 45 ha, Theodor Fähnrich 29 ha, Karl Klinke 28 ha, Wilhelm Knospe 25 ha,
Wilhelm Krause, Ruhleben (Radzicz) 38 ha, Karl Matzdorf 31 ha, Wilhelm Meißner 23 ha,

⁷⁴ http://www.genealogienetz.de/reg/BRG/neumark/Soldin/kabs_5.htm
<http://www.genealogienetz.de/reg/BRG/neumark/Soldin/ortesold.htm>

Friedrich Neuendorf 26 ha, Willi Rogge 29 ha, Wilhelm Schulz 32 ha, Anna Wache 28 ha, Wilhelm Wegener 20 ha.

Rzemieślnicy, kupcy, stan 1933/1939⁷⁵

Piekarz Max Schulz, rzeźnik Hermann Wache, fryzjer Fritz Zahn (również wyroby tytoniowe), sklep - towary różne Marg. Gohlke (i agencja pocztowa), Wilhelm Schulz, malarz (pokojowy) Herbert Preul, zdun Gustav Walter, siodlarz Walter Pälicke (również podgłówki, poduszki), kowale Karl Bleese, Hans Hannemann, krawiectwo Elise Günther, Frieda Pälicke, szewc Hermann Sahr, stolarz Otto Kriening, producent wozów K. Knospe, wyroby betonowe Wilhelm Schulz, sprzedaż rowerów Paul Freimuth (również naprawy), ogrodnictwo Hermann Milbrandt, zboże – nawozy i pasze Gustav Schmidt, materiały krótkie i cięte? Liddy Wegner (i artykuły spożywcze), maszyny rolnicze Ryszard Schulz (i naprawa), młynarze Matylda Behrendt, Karl Liskow, dziczyzna – drób i sprzedaż jaj Reinhold Höhne, zajazdy Willy Helterhoff " Gasthaus zur Eisenbahn ", Willy Meißner hotel " Gasthof zur Linde "

Spis mieszkańców 1945, autor: Florian Schmidt⁷⁶

Otrzymałem od krewnego rękopis tabeli z wyliczeniem wszystkich (?) mieszkańców Różańska, pow. Myślibórz według stanu krótko przed końcem II wojny światowej. (1945)

Tabela przedstawia alfabetyczny spis rodzin i zawiera jeszcze w wielu przypadkach dalsze dane członków rodziny, zawody i ich dalsze losy po 1945. (Tłumaczenie Marek Karolczak)

Abeling, Ahl, Appatz, Bähr, Daase, Barkner, Behnke, Behrend, Bengs, Bergemann, Berger, Blanke, Bleese, Bröske, Buchholz, Dee, Eckert, Fähnrich, Feuerhelm, Fiditz, Freimuth, Friedrich, Fuchs, Gammrath, Gardmann, Giese, Glase, Glaser, Gohlke, Gossow, Graband, Grasse, Günther, Handwerk, Hannemann, Hans, Heine, Helterhoff, Hinz, Hinze, Hircho oder Hirche, Höft, Hohensee, Höhne, Horn, Hübner, Janke, John, Jordan, Keilig, Winkel, Kle, Klinke, Knitter, Knospe, Knoll, Korkegoy, Korthals, **Krakovsky**, Krause, Kriening, Kroll, Krüger, Kube, Kuhl, Lange, Lehmann, Liese, Lieske, Löffler, Luchterhand, Ludwig, Maibauer, Matte, Matz, Matzdorf, Meißner, Mettner, Mijer, Mille, Milbrandt, Moldenhauer, Müller, Neumann, Neuendorf, Östreich, Otte, Otto, Pälicke, Pallas, Pielsch, Pieper, Plautz, Preschel, Preul, Pufal, Raasch, Riebe, Riesenberg, Rogge, Rösler, Ruhl, Ruwe oder Rüwe, Sahr, Sasse, Sauert, Siwert, Schäfer, Schendel, Schlemmer, Schlender, Schleusener, Schmeer, Schmidt, Schreiber, Schulz, Seus, Sonnenberg, Sperber, Steinke, Stork, Tallert, **Taube**, Thürmann, Todts, Ueckert, Vogel, Voigt, Wache, Walter, Wehrmann, Wegener, Wend, Werner, Werth, Wolf, Wukow, Zahn, Zsitzla.

Zajęcia mieszkańców: Richard Schulz – ślusarz, Emma Riesenberg – akuszerka, Paul Freimuth – naprawy i sprzedaż rowerów, Hermann Otto – rzeźnik, Walter Pälke – siodlarz, Hans Hannemman – kowal, Fritz Zan – fryzjer, Hugo Voigt – nauczyciel, Honig - weterynarz, Plautz – policjant, Röseler, Wulke – przytułek dla ubogich, Karl Schlemmer – dentysta,

⁷⁵ Heimatbuch des Heimatkreis Soldin 2. Auflage 1984 Eigenverlag 3040 Soltau

⁷⁶ <http://neumark.genealogy.net/soldin/ewsorose.htm>

Gustaw Buchholz – ślusarz, Giese – kolejarz z Dębna, Willi Haus – krawiec, Gustav Walter – zdun, Willi Helterhoff – oberżysta, Karl Knospe – stelmach, Karl Maybauer – szewc, Willi Bergemann – malarz, Otto Kriening – stolarz, Herbert Preul – malarz, Paul Lehmann – listonosz, Hermann Wache – rzeźnik i handlarz bydłem, Otto Wegner – krawiec, handel towarami kolonialnymi, Otto Wendt – fryzjer, Otto Bengs – młynarz, Hermann Sahr – szewc.

MIESZKAŃCY POLSKIEGO RÓŻAŃSKA (1945 – 2005). DANE STATYSTYCZNE.

Ludność gminy Różańsko (stan na 18.12.1946)⁷⁷ (s. 28, tab. XIII)

Polacy razem: 1 624 osoby, w tym mężczyźni: 614, kobiety: 617, do lat 14: 393 osoby.

Niemcy razem: 348 osoby, w tym mężczyźni: 67, kobiety: 161, do lat 14: 120 osób, (s. 29, tab. XIV)

Ludność zameldowana na stałe w gminie Różańsko (stan na 31.12.1948) (s. 32, tab. XVII)

Razem: 2 005 osób, mężczyźni: 993, kobiety: 1012.

Zamieszkali czasowo: razem: 12, w tym 4. mężczyzn. (s. 33, tab. XVIII)

Ludność gminy zameldowana na stałe (stan na 31.12.1949), (s. 34, tab. XIX)

Razem: 2 072 osoby, mężczyźni: 1 027, kobiety: 1 045

Zamieszkali czasowo: razem: 60 osób, w tym 33 mężczyzn, (s. 35, tab. XX)

Rodzina Gontarów

⁷⁷ Wszystkie dane na podstawie *Kroniki powiatu myśliborskiego 1945 – 1965, z podaniem stron i nr tabeli.*

Ludność gminy (stan na 3.12.1950), (s. 38, tab. XXI)

Razem: 2 009 osób, mężczyźni: 967, kobiety: 1 042, utrzymujący się z rolnictwa: 1 346, z innych źródeł: 663

1949 r.: 781, 1958 r.: 643, 1970 r.: 864, 1978 r.: 788, 1988 r.: 733, 2000 r.: 676, 2001 r.: 678, 2002 r.: 675, 2003 r.: 671, 2005 r.: 676.

Gmina Różańsko w 1954 r. liczyła 2 504 mieszkańców, gromada Różańsko w 1955 r.: 1 773 osoby, gromada w 1961 r.: 2 334 osoby, gmina w 1975 r.: 2 170 osób.

Zabudowa wsi: 1808 r.: 61 domów, 1982 r.: 109 zabudowań.

Kazimierz Gontar (hodowca koni) z synem Czesławem

Obecna struktura demograficzna⁷⁸

W Różańsku zamieszkują 623 osoby, w tym 320 kobiet (51,3%) oraz 303 mężczyzn (48,7%).

Jeżeli chodzi o wiek to:

- mieszkańców w wieku 0-2 lata jest 17 os.
- mieszkańców w wieku 3-6 lat (przedszkole) - 19 os.
- mieszkańców w wieku 7-13 lat (szkoła podstawowa) - 42 os.
- mieszkańców w wieku 14-16 lat (gimnazjum) - 24 os.
- mieszkańców w wieku 17-19 lat (szkoła ponadgimnazjalna) - 29 os.
- mieszkańców w wieku 20-44 lat - 244 os.
- mieszkańców w wieku 45-50 lat - 54 os.
- mieszkańców w wieku 51-60 lat - 88 os.
- mieszkańców w wieku 61 i więcej lat - 106 os.

⁷⁸ Biuro Dowodów Osobistych i Ewidencji Ludności Urzędu Gminy Dębno, stan na 31 grudnia 2014 r.

20. Wspomnienia i relacje, pionierów - osadników

Pierwsze spotkanie z pionierami Różańska odbyło się w Bibliotece w Różańsku w dniu 13 października 2015 r. Wyrazili zgodę na spisanie swoich wspomnień pani Jadwiga Kokiel oraz pan Józef Nejman. Pani Jadwiga przyjechała do Różańska w 1956 r., z miejscowości Końskie (obecnie woj. świętokrzyskie), a jej mąż w 1946 r. Pochodził z miejscowości Kamionka pow. Stołpce.

Pani Jadwiga wspomina:

„Po tym jak napadli nas Niemcy, to stacjonowali u nas 3. miesiące, potem działała polska partyzantka. Pamiętam jak wkroczyli Niemcy, a nas była 4. w domu: mama, tata, i dwoje dzieci. Jak zabierano na roboty do Niemiec to przyszedł sołtys, nas ustawiono w szeregu, a Niemiec odliczył: eins, zwei, drei, vier. Widząc, że są dzieci, nakrzyczał na sołtysa, że ojciec musi zostać w domu, aby utrzymać rodzinę. Ci Niemcy co u nas mieszkali, to zapraszali ojca do pokoju, aby słuchał radia. Mieli dobre jedzenie, i jedną menażkę z obiadu, dawali mamie, aby nas nakarmiła. Mój mąż był w obozie na robotach w Niemczech. W czasie nalotu schował się w rowie, gdzie znalazł skórę sera, którą zjadł. Potem pomyślał, Boże, co ja zrobiłem, bo to dzisiaj Wielka Środa.

Po wojnie też było różnie, wójt, który był naszym kumem, spowodował, że zabrano nam ostatnie ziemniaki jako obowiązkowe dostawy, ale gdy umierał, ojciec mu przebaczył. Nie krzywdź drugiego, bo nie wiesz co cię czeka.”

Wkroczenie Rosjan to była „sodoma i gomora”. Weszli do naszego gospodarstwa i przypędzili jeńców niemieckich, których zamknęli w stodole. Cały czas pili, a wódkę przynosili im Polacy. Kiedy byli już pijani, to wyprowadzili 20. jeńców i rozstrzelali ich pod lasem. Zabitym zabierali buty, bo były porządne. Kiedy tato wyszedł z domu, i powiedział „Ludzie co wy robicie, ja mam dzieci i chcę żyć!” To jedyny trzeźwy Rosjanin, powiedział mu, „Jak chcesz żyć, to nie wychodź z domu”. Żołnierze tak się ponapijali, że strzelali do siebie.

Po wojnie cała rodzina męża 7. osobowa przyjechała do Chłopowa, a do Różańska w 1956 r. Całkiem inaczej życie tętniło, niż teraz. Czemu tak jest, że dzisiaj nikt nie ma czasu? Co się stało z górką? Była duża górka koło kościoła, z której dzieci zjeżdżały zimą na workach lub miskach. W Różańsku był ośrodek zdrowia i porodówka. Ośrodek zdrowia działał do 2012 r. i był obsługiwany przez lekarzy z Dębna. Była poczta, Obecna świetlica i biblioteka zostały utworzone w budynku po byłym sklepie w 2000 r.

Pan Józef w 1945 r. przyjechał ze Śląska Opolskiego z Namysłowa. Przed wojną pan Józef mieszkał w miejscowości Walerjanówka gm. Rożyszcze, pow. łucki woj wołyńskie (obecnie Ukraina).

Pan Józef tak opowiada o losach swojej rodziny, która przybyła do Różańska:

Przed wojną mieszkaliśmy we wsi Walerjanówka, pow. łucki, woj wołyńskie (obecnie Ukraina). Tato w 1939 r. wziął ślub i po trzech miesiącach poszedł na wojnę, służył w kawalerii (do końca umiał wskakiwać na konia w biegu). 17 września 1939 r. po wkroczeniu Rosjan ojciec dostał się do niewoli. Rosjanie na stacji robili selekcję żołnierzy, do wagonów osobno mieli wsiadać żołnierze, podoficerowie i oficerowie. Ojciec z jednym kapralem schował się w ostatnim wagonie w budce hamulcowego. Kiedy eszelon opuścił stację, wyskoczyli do jakichś ogródków. Do domu było około 20 km, które pokonali pieszo w 3. dni, kryjąc się przed Rosjanami. W czasie przechodzenia frontu rosyjsko – niemieckiego wieś w której mieszkali, została ostrzelana i jeden z pocisków trafił w nasz dom, zabijając dziadka i siostrę mamy,

babcia straciła nogę. Ocaleli 14. letni wówczas wujek Józek, który opiekował się babcią i małą dziewczynką Michaliną. Po śmierci babci musiał w ogrodzie wykopać grób, aby pochować zmarłych. Chcąc zdobyć żywność wybrał się z dziewczynką do wsi gdzie byli Niemcy. Obwiązał sobie nogę zakrwawionym prześcieradłem, którym opatrywał babcię. Kiedy zatrzymał go niemiecki żołnierz (Ślązak), kazał mu odwinąć „bandaż”, widząc coraz więcej krwi, powiedział – nein, ale kazał mu wracać do domu.

W czasie pogromów, jakie banderowcy przeprowadzali na Wołyniu, zostali zamordowani: siostra ojca, jej mąż i 7. letni synek Zenuś. Ja z ojcem zostaliśmy w domu, a mama z bratem Kazikiem uciekła do chrzestnego.

Do Różańska przyjechaliśmy z Namysłowa we czwórkę: mama, ja, brat i kuzynka, był to transport kolejowy z wagonami bez dachu. W wagonie ja z bratem siedziałem na poduszkach pod stołem, żeby deszcz na nas nie padał. Ojciec w tym czasie był jeszcze w wojsku polskim. Pomagał w pracach rolnych w okolicach Nawrocka. Wcześniej mieszkaliśmy 3. Miesiące w Namysłowie z rodziną. Stryjenka miała 2. córki i 2. synów. Ja miałem 5. lat, a brat 2. Jedną z córek stryjenki mama zabrała z nami do Różańska.

Pierwsze co zapamiętałem, gdy wysiadłem na stacji w Różańsku to wielki rosyjski skład bomb, pocisków artyleryjskich i czołgowych, różnej amunicji, które były poukładane tak jak teraz kłoc drewna w metrach. W czasie kiedy Rosjanie stacjonowali w Różańsku, to wyświetlali propagandowe filmy dokumentalne o swoich zwycięstwach. Ekran wisiał na stodole, a my siedzieliśmy na jakimś gruzowisku. Kiedy jechał czołg z ekranu na nas, to baliśmy się, że nas przejedzie. Przez wieś prowadziła brukowana droga, a po niej jeździły drewniane wozy konne o dużych kołach ciągnięte przez silne niemieckie konie z podciętymi ogonami.

Osadnicy po przyjeździe zajmowali przydzielone zagrody i gospodarstwa, tylko ci co przyjechali pierwsi mogli wybrać domy. Nasz majątek składał się z krowy, psa i tóżka. Mam akt nadania, który pokazuję dzieciom, a one się teraz śmieją. Mieliśmy początkowo 60 ha pola, ale mama nie mogła poradzić i połowę oddała. Posterunek MO był początkowo na plebanii, potem kobiety dogadały się z milicjantami, że im wyremontują inny budynek, a plebanię przeznaczą dla księdza.

W 1946 r. poszedłem do szkoły i ukończyłem 7. klasę, następnie 3. letnią szkołę rolniczą. Po szkole bawiliśmy się ciągle w chowanego, po starych zabudowaniach, lub pod stertami liści, graliśmy w piłkę, „Zośkę”, lub w pieniądze o ścianę. Musiałem pomagać rodzicom, pasłem krowy, kosiłem w ciągu jednego dnia 70 arów łąki. W przerwie między wypasem krów, gdzieś koło 11. biegliśmy 3 km do jeziora, aby się wykąpać, następnie wracaliśmy i dalej wypasaliśmy krowy do wieczora.

Pamiętam salę kinową, która znajdowała się w sali tanecznej ze sceną. Kisiel był kierownikiem, kuzyn Felek operatorem, a ja sprzedawałem bilety i sprzątałem salę. Bilety na kronikę kosztowały złotówkę, na film 2 złote. Było to kino objazdowe. Jeździliśmy do Ostrowca, Dyszna, Rościna, Pniowa i Chłopowa. Było to w latach pięćdziesiątych, gdzieś między 1954 a 1958 r. (już były telewizory). Filmy były przywożone pociągami na stację. Po wojsku ożeniłem się i kupiłem sobie starą chatę. Pracowałem początkowo w stolarni należącej do Myśliborskich Zakładów Przemysłu Terenowego, następnie podlegała ona Chojeńskim Zakładom Przemysłu Terenowego w Dębnie. Kolejno przejęta została przez Świebodzińskie Fabryki Mebli, Skwierzyńskie Fabryki i Mebli i Gorzowskie Fabryki Mebli, ostatecznie zakład przejął prywatny właściciel, który zbankrutował. Pierwszym kierownikiem zakładu był Schmit, elektrykiem był Litwin – Szwagdzis?

W kolejnym spotkaniu w bibliotece w dniu uczestniczyły panie:

Alicja Mroczek z domu Wawrzyniak, przyjechała do Różańska w lutym 1947 r. z Ostrowa Wlkp., urodziła się 13.04.1940 r. w Bogumiłowicach k. Częstochowy. (obecnie w województwie łódzkim, w powiecie pączęczańskim, w gminie Sulmierzyce.) Tam mieszkała po urodzeniu.

Pani Alicja wspomina: *„Do Różańska ściągnęła nas babcia – ojca matka, która z dwoma synami przyjechała wcześniej. Przyjechaliśmy w czwórkę: ojciec, mama ja i siostra. Mama pracowała w szkole, pasło się z siostrą krowy, grato w „Pikora”⁷⁹ w klasy, palanta i chłopa. Szkołę ukończyłam w Różańsku – 7. klasową. Wysłałam za męża, urodziłam siedmioro dzieci, 2. córki mieszkają w Różańsku, pozostali mieszkają w Szczecinie, Gorzowie, Dębnie i Stargardzie. Pamiętam, jak strażacy mieli jeszcze ręczną pompę do wody. Zboże skupowali na stacji, sklep był tu, gdzie biblioteka. Pracowałam w szpitalu w Dębnie.*

Józefa Smolarek z domu Hinglot, ur. 1.11.1933 r. w miejscowości Seretec, pow. Zborów, woj. tarnopolskie (Obecnie Ukraina). Najpierw przyjechała do Tomaszowa Lubelskiego w marcu 1945 r., a następnie do Różańska 21 – 22. 08. 1945.

Wspomina pani Józefa: *„W sierpniu 1945 r. przyjechaliśmy transportem na stację w Różańsku, każdy patrzy, takie małe domki, dziadostwo, to nikt nie chciał się wyładowywać, ale wpadli Ruskie do wagonów i tą całą rupieciarnię z wagonów wywalili, a pociąg pojechał. Ludzie wzięli te swoje „czemodany”, szli przez wioskę i wybierali sobie mieszkania. Pierwsi w tym transporcie przyjechali: Hingloty, Wajdy, Moskwy?, Gontary, Darmograje, Kusie, Seredyńscy, Bułgajewscy, Ulanicy. Jeszcze Niemcy byli. Dużo było byłych rosyjskich „plennych” jeńców wojennych z Niemiec. Zaraz po wojnie przyjechały dwie rodziny litewskie, które były w Niemczech : Szwadis, Milaszewski? Polacy wywieszali białe – czerwone flagi, a Niemcy białe. Każdy się osiedlił, powstał urząd gminy, wójtą był Chomicki, sołtysiem Korski?, następnie Kazimierz Gontar, a jego zastępcą był mój tato Hinglot. Każdy zaczął jakoś tam gospodarować. Były różnice między ludźmi, mieszkali „ulicami” byli „Zabużaki”, „centralaki”, ulica „ukraińska” – bo mówili po ukraińsku. Bili się na noże. Część przybyłych nie umiała pisać, ale na pieniądzach się znali. Organizowano dla nich kursy, na których niektórzy się poznali. O niepiśmiennych: Chodził po wsi kominiarz, dziewczyna na kwicie stawiała krzyżyki. Za jakiś czas przychodzi do dziewczyny, a ona rysuje kółka. A on – co pani? Stawiała krzyżyki, a teraz kółka? A co pan nie wie, że ja za męża wysłałam? W pierwszych latach po wojnie była „ciocia Unra”⁸⁰, dostawaliśmy tłuszcz i ser. Każdy piekł chleb, mama miała „Kociubę” – do wyciągania żaru z pieca, chleb wkładało się do pieca na drewnianej topacie posypanej mąką, chleb był w „koszyczkach” i na blachach, po wyjęciu z pieca był przecierany wodą.*

⁷⁹ Pikor to zastrzony i wbity w ziemię kij. Jeden z grających staje ze swoim kijem przy pikorze. Reszta drużyny trzymając w rękach swoje kijki, staje w odległości około 15 kroków od pikora. Gracze na sygnał rzucają swoje kijki w stronę pikora i biegną w ich kierunku, żeby je przechwycić. W tym czasie osoba stojąca przy pikorze próbuje dotknąć swoim patykiem któregoś z graczy. Jeśli mu się to uda, osoba „zbita” staje przy pikorze. Uwaga! Jeśli podczas próby wcelowania patykiem w któregoś z graczy, inny zawodnik wybiję swoim patykiem pikora, stojący przy pikorze powtarza swoją kolejkę i ponownie staje się pilnującym pikora.

⁸⁰ United Nations Relief and Rehabilitation Administration, UNRRA (z ang. *Administracja Narodów Zjednoczonych do Spraw Pomocy i Odbudowy*) – organizacja międzynarodowa utworzona w 1943, w Waszyngtonie z inicjatywy USA, Wielkiej Brytanii, ZSRR i Chin w celu udzielenia pomocy obszarom wyzwolonym w Europie oraz Azji po zakończeniu II wojny światowej. Prawie 70% świadczeń na rzecz UNRRA, pochodziło z USA. Największymi odbiorcami były Chiny i Polska.

Józefa i Mieczysław Smolarek

Działało wiele niezbędnych zakładów usługowych, była piekarnia Janowskiego, po nim chleb piekł pan Macioł. Restauracja, rzeźnia, młyn wodny, a następnie elektryczny, młynarzem był Chojnacki. Prąd był z tartaku gdzie była maszyna – prądnica (agregat prądotwórczy) „Gminna Spółdzielnia” która prowadziła skup zboża, mleka, sklep, organizowano spędy zwierząt. Urząd Pocztowy, pierwszym naczelnikiem był Władysław Szlachcic (wyjechali do Sieradza). Mój mąż Mieczysław 40. lat pracował na poczcie, 12 lat jeździł rowerem jako listonosz. Było 4. listonoszy, m.in. Marzec i Urbaniak. Porodówka, Posterunek MO, milicjanci Nowacki, Szydłowski (jego żona robiła na drutach swetry, w które ubierała indyki, żeby nie zmarzły). Urząd Gminy i Urząd Stanu Cywilnego – Nowak, Wróblewski – naczelnik, Lepszy, Szymański. Nie było PGR – u., ale był „Kotchoz”(Spółdzielnia Produkcyjna). Przewodniczącym był Szczepan Nowak, Grzegorz Gontar. Hodowano świny, były maszyny. Spółdzielnia działała krótko, kilka lat, każdy, który coś dał do spółdzielni, to później zabierał. Na stacji pracowali: Łukowski, Kisieliński, Arteniuk, Kałuża. Siedziba Nadleśnictwa, a potem Leśnictwa była w ładnej leśniczówce w Grzybnie, leśnicy: Sroka, Kuś. Dzisiaj już jej nie ma, została zniszczona. Byłam w Harcerstwie, ZMP (Związek Młodzieży Polskiej) i SP (Służba Polsce), jeździliśmy do PGR „na stonkę”, którą zbieraliśmy do butelek z wodą, zbieraliśmy ziemniaki i hakaliśmy buraki. Chodziłam do kina, filmy wyświetlano czwartki i niedziele. Grało się w „chtopa”⁸¹, „pikora”, „klasy”, „palanta”, „trzeciaka”⁸². Do

⁸¹ Gra polega na umiejętnym przejściu przez wszystkie narysowane pola, przeskakując przez nie na jednej nodze. W grze bierze udział kilka osób. Pierwsza z nich rzuca kamyczek lub szkiełko na pierwsze pole, wskazuje na nie, podnosi szkiełko i przeskakuje przez wszystkie pozostałe pola oraz z powrotem. Przez „ręce” i „głowę” chtopka skacze się obunóż. Gracz zwraca na „głowie”, robiąc w powietrzu skręt, po czym wraca z powrotem. Wygrywa ta osoba, która jako pierwsza przeskoczy wszystkie pola. „Skucha” następuje w dwóch momentach gry: kiedy dotknijemy drugą stopą ziemi podczas podskoków albo kiedy wyrzucimy szkiełko na linię między polami. Gracz, który skusi przeczekuje kolejkę.

⁸² Uczestnicy tworzą dwa kręgi równe kręgi. Stoją dwójkami twarzami do środka (jeden za drugim) z 1m-2m przerwą między parami. Wybieramy parę, która będzie się gonić wokół okręgu. Uciekający może biegać tak długo, aż postanowi odpocząć –

pomocy w pole chodziło się „kupa”, młocka, hakanie buraków, wykopki, darcie pierza, śpiewało się różne piosenki po ukraińsku, a potem była tzw. „akademia”- „pajedli, papili i do domu paszli”. Gotowało się różne potrawy, na śniadanie było zawsze coś ciepłego: zacierki, kluski na mleku. Gotowano pierogi, „dziadowską zupę”⁸³ kapuśniak, barszcz, zupę „zapalankę”⁸⁴, zalewajkę⁸⁵, poliwkę⁸⁶, kasze: gryczaną, jaglaną i jęczmienną. Zagadka: Dlaczego śmierć jest chuda? Bo łapówek nie bierze. Było fajnie, człowiek nie wierzy, że już tyle lat, ja mam 82. lata, jeszcze 18. do „setki”. „Przeminęło z wiatrem”.

Kolejne spotkanie miało miejsce w domu pani Stanisławy Darmograj.

Stanisława Darmograj z domu Różankowska, córka Antoniego i Marii. Przed wojną mieszkała we wsi Krzywce Dolne, pow. Borszczów, woj. tarnopolskie. Wyjechała z Borszczowa 22 października, a przyjechała do Różańska 1 grudnia 1945 r.

Tak wspomina swoje losy:

Wyjechaliśmy z Borszczowa 22 października 1945 r. Jechaliśmy przez Czortków – Tarnopol – Lwów, przed przekroczeniem granicy w Tarnopolu nasz transport odstawiono na bocznicę, staliśmy 24 godziny, powiedzieli „Ne pojedymo” chcieli „horytki – spirtu”. Ja wiozłam 20 - 40 litrów spirytusu i miałam butelki w zapasie. Poszłam do parowozowni do kierownika transportu dałam butelki. Jedziemy. Przyjechaliśmy nad granicę pod Przemyślem, jesteśmy jeszcze po wschodniej stronie. Znowu stoimy, idę do mamy, która była w drugim wagonie z bydłem (2. konie, krowa), a tu wagonu nie ma, okazało się, że ten wagon odczepili i został. Idę znowu do maszynisty i pytam, dlaczego odczepili wagon. Jemu coś nie pasowało, powiedzieli, że jak będzie „spirt” to i będzie wagon z mamą. Znowu dałam mu butelkę, i wagon doczepiono. Przyjechaliśmy do Rzeszowa na bocznicę, gdzie staliśmy 2. dni, przestawiano wagony z szerokich torów na nasze. Pogoda była jesienna, deszcz, śnieg. Ci co byli w wagonach pod dachem to nie mokli. Jedziemy przez Kraków, dojechaliśmy za Poznań, znowu stoimy, bo rodziny wojskowych mają pierwszeństwo. Przyjechaliśmy do Stargardu, gdzie byliśmy tydzień czasu. Nikt się do nas nie zgłasza. W końcu przychodzi jakiś

Stanisława Różankowska,
po mężu Darmograj

żeby to zrobić musi wejść do środka koła i stanąć jako pierwszy w trójce. Trzecia osoba w tym rzędzie musi zacząć uciekać przed goniącym. Jeśli goniący złapie uciekającego role odwracają się. Należy jak najczęściej i jak najszybciej zmieniać pary, tak by był ciągły ruch. Niewolno odbiegać od koła, ani gonić się wewnątrz

⁸³ Dziadowska zupa – Dlaczego „dziadowska” ? A bo co taki dziad może mieć? kawałek ziemniaka, jaką tam jarzynę, garsteczkę mąki i już zupa jest. Były w niej jeszcze małe, robione ręcznie kluseczki.

⁸⁴ Zapalanka – rodzaj zupy, nazwa pochodzi od słowa – zapalać, czyli ostrożnie wlewać do garnka z gotującą się zupą zasmażkę, (uwaga! Bo pryska) szybko zamieszać i krótko gotować.

⁸⁵ Zalewajka – tradycyjna zupa wiejska, zawierająca ugotowane, pokrojone w kostkę ziemniaki zalane (stąd właśnie nazwa) przygotowanym osobno czystym żurem z zakwasu chlebowego.

⁸⁶ Poliłka – polewka, zupa gotowana na kwaśnym mleku lub maślanie, „zaklepana” czyli doprawiona zagęszczoną mąką z wodą.

„starszyna” i mówi, że jedziemy do „Różańca”, myślę - ja Różankowska, to mnie pasuje. Przyjechaliśmy do Głazowa, gdzie czekały rodziny z Sulimierza tam odczepiono 2. wagon z 4. rodzinami, które przyjechały do Sulimierza. Skład miał 40. wagonów. Wreszcie 1. grudnia 1945 r. przyjechaliśmy do tego „Różańca”. Wszyscy wysiadają, cały skład został wyładowany. Ludzie idą do różnych miejscowości: Pszczelnik, Dolsk, Chłopowo, Dyszno. Najwięcej ludzi idzie na Pszczelnik. Tam domy były całkowicie zaopatrzone. A my zostaliśmy w Różańsku. Wchodzimy do tego domu, gdzie obecnie mieszkam, a tu ani okien, ani drzwi, okiennice zamknięte zakręconym drutem. Weszłam od podwórka przez okno do kuchni, pełno piór, glina, zobaczyłam, ruina, wszystko rozwalone. Wszystko rozszabrowane. A mówią, że to najlepsze mieszkanie. Lepsze budynki zajęli Rosjanie, którzy w mieszkaniach trzymali konie i krowy. Zrujnowali, zniszczyli, w pokojach został gnój. Potem trzeba było podłogi zrywać, bo tak wszystko przez 5. lat śmierdziało. Po dwóch dniach wołają nas do gminy. Przed nami byli już Polacy, od maja. Po nas Przyjechali jeszcze Łemkowie i Polacy z Lubelskiego. Ukończyłam przedwojenne 7. klas, przed wojną mieliśmy 7. morgowe⁸⁷ gospodarstwo. Hodowaliśmy konie, krowy, świnie, kury. Był tak zwany kontygent, a więc trzeba było zdać dla Państwa odpowiednią ilość mleka, żywca, zboża, ziemniaków a nawet jajek.⁸⁸ Jak ludzie poszli do „Kołchozu” (Spółdzielnia Produkcyjna), to się rozpili, rozbastwili, wszystko posprzedawali, zamiast zasiać to sprzedali. Masa narodu się zmarnowała w tym „Kołchozie”. 9. czerwca 1946 r. brałam ślub w Różańsku. Mój mąż pochodził z okolic Lwowa, tu się poznaliśmy. Przed ślubem mama uszyła koszulę mojemu narzeczonemu, garnitur oraz moją sukienkę ślubną i welon pożyczylśmy od Wójcików. Przed weselem nie było mięsa. Mąż, męża brat i ja, karabiny na plecy, 2. dziki zabiliśmy i już było. W Zielone Świątki po weselu, nie ma co jeść, na Sulistawiu krowa się ocieliła, pojechaliśmy, dostaliśmy pół cielaka. Upiekliliśmy i już mieliśmy na poprawiny co jeść. Urodziłam 7. dzieci. Pamiętam jak leżałam na porodówce, to mój syn, który wstał rano i zobaczył, że mamy nie ma, wziął jasięk i przyszedł do porodówki z płacem – mama, mama i wgramolił się na łóżko. Naprzeciwko porodówki była knajpa i widziałam, jak mój chłop pije z radości, że dzieci się rodzą. Mama była z dziećmi w domu. Nagotuje, upiecze, posprząta i zajmuje się dziećmi, a ja z mężem w polu. Prało się drewnianą tarą przy studni, jak był mróz, to rozwieszało się na drutach pranie, niech się wymrozi. Prasowało się żelazkiem na węgiel, wkładało się żaru i machało żelazkiem, aby się nagrzało. Jak dzieci szły do szkoły, to trzeba było 2 mniejsze tuczniki, lub jeden większy sprzedać, aby kupić wszystko do szkoły i wszystko opłacić. Początkowo nasze gospodarstwo miało 14 ha, ale jeszcze później dokupiliśmy do 18 ha.

⁸⁷ Morga (także móg, jutrzyna) – historyczna jednostka powierzchni używana w rolnictwie. Początkowo oznaczała obszar, jaki jeden człowiek mógł zorać lub skosić jednym zaprzęgiem w ciągu dnia roboczego (dokładnie: od rana do południa), a jej wielkość wynosiła – zależnie od jakości gleby, zaprzęgu i narzędzi w Europie 0,33–1,07 hektara.

⁸⁸ Dostawy obowiązkowe, stosowany w krajach socjalistycznych system skupu przez państwo podstawowych płodów rolnych (zboż, ziemniaków, mleka i zwierząt rzeźnych), polegający na ustawowym przymusie dostarczania przez gospodarstwa rolne w wyznaczonych terminach, określonych ilości (ustalonych w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych, ale progresywnie w stosunku do wielkości gospodarstw) produktów. Ceny płacone przez państwo były znacznie niższe od rynkowych. Dostawy obowiązkowe stanowiły więc dodatkową formę opodatkowania rolnictwa na rzecz rozwoju gospodarki. Miały służyć także regulacji rynku żywnościowego (zapewnienie zaopatrzenia w żywność ludności miejskiej), były narzędziem sterowania przez państwo rozmiarami i kierunkami produkcji rolniczej, a także instrumentem polityki antyinflacyjnej.

W Polsce dostawy obowiązkowe wprowadzono dekretem Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego w 1944, zniesiono w 1946 w przeddzień referendum i ponownie przywrócono w 1951 wobec trudności w zaopatrzeniu miast i spadku produkcji rolniczej. W 1953 obejmowały 85% produkcji zboż, 51% - ziemniaków i 50% - żywca. Ze względu na ujemne skutki, zwłaszcza dla gospodarstw wysokotowarowych, już w latach 1954-1959 znacznie je ograniczono: złagodzono progresję, podwyższono ceny. W 1957 zniesiono całkowicie dostawy obowiązkowe mleka, W 1959 utworzono fundusz rozwoju rolnictwa, na który odprowadzano różnicę pomiędzy cenami rynkowymi a cenami płaconymi przez państwo; służył on finansowaniu rozwoju rolnictwa, głównie jednak uspołecznionego. W styczniu 1972 dostawy obowiązkowe zlikwidowano całkowicie, zastępując je systemem kontraktacji.

Po 45 latach pojechałam na grób mojego ojca. Niestety, część cmentarza, gdzie był grób ojca, została zamieniona na plac zabaw dla dzieci, a kaplica została zniszczona. Ojciec został zamordowany przez Ukraińców. (W następujących okolicznościach:) Pojechalśmy w niedzielę do rodziny w sąsiedniej wsi na wesele.

(Ślub Stefanii Szczerby i Bolesława Poniatowskiego miał miejsce w Germakówce dnia 13 lutego 1944 r. o godz. 11., ślubu udzielał ks. Jan Konkur. Wesele było u p. Szczerbów. Wspomnienia Alfreda Janickiego z Węglińca, w posiadaniu p. Stanisławy).

Przyjechalśmy z kościoła do domu weselnego. Ojciec jakby coś przeczuwał, siadł za stołem w kozuchu, obok księdza. Godzina 9. wieczorem, tańczą - nagle Ukraińcy: „Gasić światło, padać na ziemię, Wehrmacht – wychodzić!” Niemcy nie wyszli. To zaczęli strzelać z karabinu maszynowego przez okna. Zapalili ogacenie domu. A ja w środku, a reszta na ziemi. Uciekałam przez okno w kuchni w ogród. Uciekliśmy w ogród do kuzyna. Pochowaliśmy się w tzw. „kluczki” (rodzaj wiązania kolb kukurydzy) z kukurydzy. Siedzimy o 3 – 4 po północy przez ogrody doszliśmy do chatupy, wchodzimy do mieszkania, a na piecu siedzi 4. Dzieci i wszystkie płaczą. Widać tylko płomienie i palące się budynki. Tej nocy całą wieś spalili.

Rodzina Różankowskich, Krzywce Dolne 1942
Po lewej, z tyłu: Stanisława Różankowska (po mężu Darmograj)

Wróciliśmy na miejsce pożaru. Wszędzie widać było popalone zwłoki. Spotkałam tam mamę, która powiedziała – Staszka, tato nie żyje. Idź do folwarku, weź konie i wóz, zabieramy ojca. Ponieważ Ukraińcy chcieli wszystkich pomordowanych pochować we wspólnej mogile. Tej nocy Ukraińcy zamordowali 28 osób. Przyjechałam wozem z folwarku, chcieliśmy ojca załadować na wóz, ponieważ połowę ciała miał rozerwaną, poradzono nam, aby wóz przewrócić na bok. Wspólnie załadowaliśmy ojca i powieźliśmy do domu. Na rozstaju drogi

stała figura Matki Boskiej, przy niej wyszedł ukraiński „batuszka” (pop) i mówi „Sława”, a ja wtedy zaczęłam strasznie bluźnić. Przejechaliśmy 6. kilometrów do domu na podwórze. Znajomi pomogli przenieść ojca i położyć na stole. Jak zobaczyłam jego strasznie rozerwane ciało i wnętrzności, to nie weszłam do kuchni. Dopiero, jak ojca położyli na katafalku.

W Różańsku z początku było nawet pozytywnie, każdy pomagał drugiemu. To była wzorowa wioska, wszystko było „zapięte na ostatni guzik”. Kiedyś ludzie interesowali się, czy komu nic się nie stało. W Różańsku było wszystko co trzeba: kościół, szkoła, młyn – 3. pary walców były. Jeździłam, gdzie, lepszą mękę robili, posterunek, GS (Gminna Spółdzielnia), skup zboża, mleka. Fabryka była – tartak, kierownikiem tartaku był Weber, a jego żona była kierownikiem szkoły. W tartaku był prąd, kto chciał się podłączyć, to prąd ciągnęli z tartaku. Z Unry dawali, dostaliśmy jednego konia. Kazimierz Gontar był sołtysem, on przydzielał sprzęty domowe. Początkowo nie było drewna do palenia, to jechaliśmy na Juncewo (Grzybno?), patrzymy stodoła, to przecięliśmy dwie belki w sąsiedku i na wóz. To był rozum?

Jak jeszcze byli Niemcy, były starsze osoby i były młode Niemki, to Roskie je maltretowali, oni też na Polki się rzucali. Potem Rosjan wywozili samochodami. Nie było ich dużo. Pewnego razu przyjechało wojsko ruskie, pod dębem wykopali chyba 8 czy 10 ciałkiem nagie ciała, załadowali na samochód i odjechali.

Rozrywki? Sami się „rozrywaliśmy”, na podwórkach, była piękna sala, kuchnia, zaplecze, piwnica (wszystko zmarnowali). Raz, dwa, trzy szybko robiono zbiórkę schodziły się same dziewczyny. Nie ma komu grać – Zygmunt Ulanicki miał harmonię, był bęben. Śpiewamy, stare piosenki, rozmaitości. Śpiewaliśmy ruskie piosenki „raboczyje”. Gdzieś mam zeszyt z piosenkami. Potrafiłyśmy się zorganizować. Robiono zbiórkę pieniędzy. Dęta orkiestra grała na weselach, grali w niej: Antczak Stanisław, Stasiu Wajda, Karpowicz, 2. braci Michalaków z Dolska.

Byłam, jestem i będę w Kościele, Porządek musi być, żeby nie ja, to by nie było nowej posadzki. Jak robiono remont, to pod posadzką były nie zgniłe trumny. Ja do dzisiaj mam wszystkie zeszyty, kto ile dał na kościół. Ile Pielgrzymek ja objechałam, Częstochowa i Góra św. Anny. Na Jasnej Górze to chyba z 10. razy byłam. Raz to pojechała pielgrzymka z 700. osób, z orkiestrą, dwa wagony były zarezerwowane. Graliśmy z własnej inicjatywy „Jasętka” w Nawrocku, Chłopowie, Golenicach, Dolsku i Warnicach. Ja grałam Maryję, Kazio Zajęc, Kasprów, Bugajewski, Gienia Romanowska dawała teksty. Na koniec zbieraliśmy pieniądze na kościół. Był obyczaj „kołędowania”, chodziliśmy po domach też zbieraliśmy pieniądze na kościół.

Najważniejsze, żeby ludzie byli zgrani. A czy jesteś bogaty, czy biedny, to i tak jedną miarką wszyscy będą mierzeni.

Helena Kałuża ur. 25.06.1932 r. w Popielarni woj. łódzkiej (obecnie w województwie mazowieckim, w powiecie żyrardowskim, w gminie Wiskitki.) Do wojny mieszkała w Ząbkach k. Warszawy.

Wspomina pani Kałuża:

Jak zaczęła się wojna, to mieszkaliśmy w Ząbkach 3. kilometry od Warszawy. Mieszkaliśmy z rodzicami oraz z rodzeństwem: 2. braci i 2. siostry. Wiem, że w czasie wojny ojciec i starszy brat byli w Niemczech. Ojciec nie chciał opowiadać, co tam przeżył, wiem tylko, że kiedy ich pędzili, to był taki głód, że pozostałe na polu korzenie kapusty jedli.

Przeżyłam bombardowanie Warszawy. Jak jechaliśmy przez Warszawę, to wszędzie trupy leżały i muchy po nich łążyły. Jechaliśmy wozem z mamą, mamy siostrą z mężem i ich

dziećmi. Spaliliśmy na wozie całą noc na terenie ZOO. Stamtąd nas Niemcy wzięli do Pruszkowa.⁸⁹ (prawdopodobnie chodzi o obóz po Powstaniu Warszawskim w 1944 r.) Tam było tak strasznie dużo ludzi, że nie było końca. Jechaliśmy wozem z wujkiem i bratem. Taki jeden Niemiec, który trochę mówił po polsku, powiedział, że jak ktoś będzie uciekał, to on będzie strzelał. Jechaliśmy ostatni, wujek powiedział, że jak będzie jakieś miejsce, to uciekamy. Była taka ulica pełna, i my uciekliśmy tą ulicą, na końcu tej ulicy było gospodarstwo. Gospodarz nie chciał nas przyjąć, ale wszyscy w płacz i nas przenocował, ale bardzo baliśmy się, bo w nocy jakieś pijaki chodzili. Rano pojechaliśmy do Józefostawia⁹⁰, dojechaliśmy do ciotki (siostry mamy) do wieczora. Tam zatrzymaliśmy się u niej, bo miała gospodarkę. Kiedy ojciec wrócił z Niemiec, to wróciliśmy do domu do Ząbek, ale dom był postrzelany przez Ruskich, a konia trzymaliśmy w komórce. Ojciec zdecydował, że jedziemy na Zachód.

Do Chtopowa przyjechaliśmy w 1946 r. z Warszawy pociągami, w wagonie mieliśmy wóz i konia. (stacja Rościn?). Jechaliśmy prawie 2. tygodnie.. W Chtopowie byli jeszcze Niemcy. W domu, gdzie zamieszkaliśmy mieszkał jeszcze właściciel – Niemiec. Pripke (Pripke). Jak poszłam oglądać, to w domach było wszystko umeblowane, w piwnicach ziemniaki, był tam piękny ogród z drzewami owocowymi, którym opiekował się ogrodnik, gorzelnia, piękny pałac, gdzie robili zabawy, była tam piękna sala. Potem w tym pałacu trzymali zboże. Do szkoły chodziłam w Chtopowie, przez 5. lat, potem trzeba było dojeżdżać rowerem do Różańska, bałam się, bo na drogę wychodziły dziki i zrezygnowałam. Uczyła mnie nauczycielka, ale nie pamiętam, jak się nazywała. Pracowałam w Chtopowie w sklepie. Był leśniczy Terplan, Kmita. Gospodarka nie była duża, nie lubiłam siać rzepaku, jak poszło słonko i deszcz, to wszystko pękało i wysypywało się. Jeździliśmy do Pszczelnika i robiliśmy swój olej rzepakowy. Tam była tłocznia. Mieliliśmy konia - kasztan, który był bardzo szybki, jak wracaliśmy z targu z Myśliborza to wszystkich wyprzedzał, ojciec nigdy nie używał bata, tylko lejce. Chcieli kupić tego konia, ale ojciec powiedział, że go nie sprzeda. Maszyn nie mieliśmy, ojciec maszyny pożyczał w PGR. Za odrobek musiałam cały rok pracować w PGR, zimą przy młócce, w takiej wielkiej stodole. Było 1,2 ha łąki, trzeba było siano grabić, poskładać i pozwozić, ziemniaki pod dołownik się sadziło i ręcznie kopało. W Chtopowie było bardzo wesoło, choć nie było radia i telewizji. Gromadziłyśmy się, prywatki często robiliśmy, w domach prywatnych, tak tańczyli, że u mnie podłogę zdarli i trzeba było malować.

Ojciec postanowił sprzedać gospodarkę i kupić w Różańsku. Od 1956 r. mieszkam w Różańsku. W Różańsku mieliśmy 80 arów ziemi, to sadziliśmy fasolę, a później posadziliśmy porzeczki. Tu był duży „spęd”, kupowało się węgiel, była porodówka, 3. dzieci – córki, urodziłam w Różańsku. Milicja, 2. milicjantów – Szydłowski. Mąż pracował na kolei, był dyżurnym ruchu, a następnie zawiadowcą stacji do chwili, jak kolej zlikwidowali. Kolejarzami byli jeszcze Jakuszewski i Łukowski. Lekarz był na miejscu, tu mieszkał, Ziemiński. Było Koło Gospodyń

⁸⁹ Dulag 121 Pruszków (Durchgangslager 121 Pruszków) – niemiecki nazistowski obóz przejściowy, w którym gromadzono cywilną ludność Warszawy i okolicznych miejscowości, wypędzaną z domów w trakcie oraz po zakończeniu powstania warszawskiego. Obóz został utworzony 6 sierpnia 1944 na terenie dawnych Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego w Pruszkowie. Funkcjonował do połowy grudnia 1944, a w formie szczytkowej – do 16 stycznia 1945. Przez Dulag 121 przeszło w tym okresie od 390 tys. do 410 tys. osób, spośród których dziesiątki tysięcy zostały po krótkim pobycie w obozie wywiezione na roboty przymusowe w głąb Rzeszy lub zesłane do obozów koncentracyjnych. Z powodu chorób, wyczerpania lub z rąk strażników poniosło śmierć od kilkuset do kilku tysięcy więźniów Dulagu 121. Ponad 30 tys. osób zdołało jednak opuścić obóz dzięki pomocy zatrudnionego tam polskiego personelu.

⁹⁰ Józefostaw – wieś w Polsce położona w województwie mazowieckim, w powiecie piaseczyńskim, w gminie Piaseczno, przy południowej granicy Lasu Kabackiego, 15 km od centrum Warszawy.

Wiejskich, którego przewodniczącą była pani Darmograj. Były kursy gotowania i pieczenia, które odbywały się w prywatnym domu. Była też wypożyczalnia, można było wypożyczyć szatkownicę do kapusty. Był zakład który produkował meble, dość dużo ludzi tam pracowało. Pracował pan Nejman. Z tego zakładu ludzie kupowali sobie segmenty. W domach mieli trociniaki, i palili trocinami z zakładu. Była duża, piękna sala, scena, tam organizowano zabawy, filmy wyświetlali, wyświetlali też filmy u gospodarza na ścianie. Robiliśmy robótki na drutach, skarpety swetry.

Piorun uderzył w gospodarstwo pana Smolika, wszystko się spaliło, oprócz domu. Moje dzieci: córka pracuje w kuchni w szkole w Róžańsku, druga w Gorzowie, trzecia w Barlinku. Jeden syn mieszka w Myśliborzu, pracuje na kolei - dyżurny ruchu w Chojnie. Drugi w Załomiu koło Goleniowa.

Tradycyjne potrawy u nas na Wigilię to sosy z suszonych grzybów, kompot z suszonych śliwek, kapusta z grochem okraszana cebulką z olejem rzepakowym.

Smolik Kazimierz ur. 20.01.1929, Smolarka, deportowany 10.02.1940 ze Smolarki, pow. Prużana, woj. poleskie, z całą rodziną do Szubunia, rejon Winogrady, obłast' Archangielsk 1940 – 1044, następnie „Sowchoz Industrialnyj”, rejon szewceńskij, obłast' Charkow 1944 – VI 1946. Kazimierz Smolik został odznaczony „Krzyżem Zesłańców Sybiru” w dniu 10.11.2005 na LV Uroczystej Sesji Rady Miejskiej w Dębnie.

Wspomina pan Kazimierz:

10 lutego 1940 r. przyszli Sowieci, jak my spaliśmy o 6. rano. Zabrali nas: mamę 3. siostry i mnie, na stację kolejową. Ojciec przed wojną skończył szkołę leśną w Białowieży.⁹¹ Ojca nie było w domu był w pracy – pracował na kolei, był torowym. To pojechali drezyną po niego, powiedzieli , że naczelnik wzywa i go zabrali. Mieszkaliśmy na wsi w barakach, rodzice pracowali w lesie. W 1946 r. nas zwolnili i przyjechaliśmy pociągiem do Róžańska. W straży pożarnej jestem od 1950 r. Przez wiele lat byłem prezesem OSP, obecnie jestem prezesem honorowym. Przez 6. kadencji byłem sołtysem.

⁹¹ Państwową Szkołę dla Leśniczych w Białowieży utworzono 28.09. 1929 r.

RELACJA PANI ALFREDY PIOTROWSKIEJ

Nazwisko panieńskie: Todte (obecnie Piotrowska)

Imię: Frieda

Pochodzenie: niemieckie

Miejsce zamieszkania: Różańsko 72

Mieszka w Różańsku: od 1935 r.

Cel rozmowy: wydarzenia na plebani w styczniu i lutym 1945

Data rozmowy: 28 lipca 2012 r.

Pani Alferda Piotrowska została po drugiej wojnie światowej w Różańsku. Choć nie była naocznym świadkiem, to wspomina tragiczną śmierć księdza Kościoła Ewangelicko-Reformowanego. Miał On przybyć, najprawdopodobniej wiosną 1943. Cieszył się bardzo dobrą opinią. Był powszechnie lubiany.

Pani Alfreda wspomina, że jako katoliczka wraz z dziećmi wyznania ewangelicko-reformowanego często przebywała w domu parafialnym (na plebani). Gdzie Ksiądz urządzał różne zabawy, uczył śpiewać i grać na organach.

Niedługo cieszył się życiem. Miał zaledwie trzydzieści parę lat, gdy to Jego życie ziemskie - tak szybko się zakończyło.

W styczniu lub lutym 1945 r.⁹², jak zwykle spełniał posługę duszpasterską⁹³. Po spełnionych obowiązkach, powrócił na Plebanię, gdzie poszedł do pokoju. Zdjął mundur. Chciał odpocząć. W dniu 3.02.1945 – wojska 2 Armii Pancerniej 1 Frontu Białoruskiego zajęły Różańsko. W tym dniu przeszukiwali domy, a wśród nich Plebanię. Zobaczywszy mundur niemiecki, pomyśleli, że to esesman. Wyprowadzili Księdza Kościoła Ewangelicko-Reformowanego do ogrodu i zastrzelili.

Wówczas, Jego Matka - podjęła decyzję, aby Go pochować w gospodarstwie indywidualnym, obecnie teren Leśniczówki w Różańsku w kierunku Chłopowa. Pochowano Go za domem [pod krzakiem bzu].

Jego matka twierdziła, że po wojnie syna ekshumuje i pochowa Go godziwie. Ale tak się nie stało.

W trakcie drugiej wojny światowej, po miesiącu marcu 1945, kilka razy grób był nieświadomie przez nieznaną sprawców zbezczeszczone. Myślano, że są tam schowane kosztowności. Ba - coś bardzo cennego. Z pewnością. Bowiem – został pochowany człowiek.

Warto, zaznaczyć, że kiedy rodzina polska, tam zamieszkała, z wielkim szacunkiem, opieką i modlitwą otoczyli grób Księdza. Dziś tam jest teren leśniczówki.

sporządził ks. Wojciech Lipowicz

świadek wydarzeń: Frieda Todte

Różańsko, dn. 28 lipca 2012 r

⁹² Być może, że był na urlopie

⁹³ Został powołany do służby wojskowej w roku 1941

Bibliografia

- Beiträge der Sektion zur slawischen Frühgeschichte des 5. Deutschen Archäologenkongresses in Frankfurt an der Oder 4. bis 7. April 2005*, Herausgegeben von Felix Biermann und Thomas Kersting, Beier&Beran Archäologische Fachliteratur Langenweissbach 2007
- Bratring F.W.A.: *Statistisch-topographische Beschreibung der gesammten Mark Brandenburg. Bd. 1-2. Für Statistiker, Geschäftsmänner, besonders für Kameralisten*. Berlin: Maurer 1804-05 Bd. 1. Die allgemeine Einleitung zur Kurmark, die Altmark und Prignitz Bd. 2. Die Mittelmark und Uckermark
- Buchholz Fritz, *Aus der Vorgeschichte des Kreises Soldin*, [w] „Heimatkalender für den Kreis Soldin 1930“
- Buchholz Fritz, *Aus der Vorgeschichte des Kreises Soldin*, [w] „Heimatkalender des kreises Soldin 1931“
- Cnotliwy E., sprawozdanie z badań Różańsko stanowisko 1 – 8, „*Materiały Zachodnio – Pomorskie*” T. XVII, 1971, s. 691 – 695
- Grüneberg Georg, *Kirchenbücher, Kirchenbuch-Duplikate und Standesamtsregister....* Lenzen (Elbe) 2008, s. 202
- Gruse Willi, *Unsere Heimat Ortschronik über Wusterwitz, Ringenwalde, Rosenthal, Dölzig, Kuhdamm und Berneuchen*, , Groß-Gerau 1959
- Heimatsbuch des Heimatkreis Soldin* 2. Auflage 1984 Eigenverlag 3040 Soltau
- Jahnke Hans Joachim, *Rosenthal Kreis Soldin in der Neumark*, Bovenden – Lengeln 2002
- Karolczak Edmund, *Kronika Nadleśnictwa Myślibórz*, maszynopis w posiadaniu autora.
- Kosacki Jerzy, Kucharski Bogdan, *Pomorze Zachodnie i Środkowe, przewodnik*, Warszawa 2001, s. 293 – 294
- Kronika gminy Różańsko*, Archiwum Państwowe w Szczecinie. Oddział w Gorzowie Wlkp. Zespół: UG i GRN Różańsko, sygn. 1.
- Leksykon oświaty zachodniopomorskiej 1945 – 2005*, red. Czesław Plewka, Szczecin 2005, s. 620
- Kościół Archidiecezji Szczecińsko – Kamieńskiej, Nasze dziedzictwo T. IV*, s. 115
- Łosiński W., *Osadnictwo plemienne Pomorza (VI – X w.)*. Wrocław 1982
- Mamczur Stanisław, Radecki Stanisław, Wojtkowiak Zofia, *O największym złożu ropy naftowej w Polsce Barnówko – Mostno – Buszewo (MBM)*, „*Przegląd Geologiczny*”, vol. 45, nr 6, 1997
- Między Odrą a Myślą...* red. A. Stachak, Szczecin 2011, s. 203 – 204
- Ocaleni od zapomnienia*, red. Dębno 2009
- 50 lat Szkoły Podstawowej w Różańsku 1963 – 2014*, Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 50 – lecia szkoły i Zjazdu Absolwentów, Różańsko 2014
- Piskorski Czesław, *Pojezierze Myśliborskie*, Poznań 1979
- Plan rozwoju wsi Różańsko*, Załącznik 1 do uchwały nr LXVII/403/2006 Rady Miejskiej w Dębnie z dnia 28.06.2006 r.
- Pospieszny Marek Paweł, *Monografia piłkarstwa gorzowskiego 1945 – 2006, T. I lata 1945 – 75*, Gorzów Wlkp. 2007
- Program Ochrony Przyrody w Nadleśnictwie Różańsko na lata 2006 -2015. Stan na 1 stycznia 2006 r.* red. Marcin Czerny, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Szczecinie, PW Krameko Sp. z o.o. Kraków
- Raumer von Georg Wilhelm, *Die Neumark Brandenburg im Jahre 1337 oder Markgraf Ludwik des Aelteren Neumärkisches Landbuch aus dieser Zeit.*, Berlin 1837.

Rozkład jazdy pociągów PKP, zima 1964 – 1965, Warszawa 1964, tabela 361, s. 524
 Rejonowy rozkład jazdy pociągów, Poznań, ważny od 2.06.1985 do 31.05.1986, Warszawa 1985, tabela 361, s. 204 -205
 Rejonowy rozkład jazdy pociągów, Poznań, ważny od 25.09.1994 do 27.05.1995, Warszawa 1994, tabela 361, s. 170 – 171
 Różańsko, Słownik gorzowski pod red. J. Zysnarskiego, „Ziemia Gorzowska” nr 17 i 18, 1994
 Rymar Edward, Dawne i współczesne (polskie) nazwy miejscowości powiatu myśliborskiego w granicach z lat 1945 – 1948, [w] „Przegląd Zachodniopomorski T. XIX (XLVIII) R. 2004, Z. 3, s. 130,
 Schematyzm Archidiecezji Szczecińsko – Kamieńskiej, Szczecin 2007, s. 152 - 153
 Schiller Marek, *Pomyśle zielona kraina piękną Myślą przecięta*, Dębno 2013,
 Schwartz Paul: „Die Klassifikation von 1718/19. Ein Beitrag zur Familien- und Wirtschaftsgeschichte der neumärkischen Landgemeinden”, I. Teil, Abschnitt "Kreis Königsberg" (S.13–72)
 Volkmann Armin, *Spuren frühmittelalterlichen Handels und der Schifffahrt im unteren Warthegebiet* [w] *Beiträge der Sektion zur slawischen Frühgeschichte des 5. Deutschen Archäologenkongresses in Frankfurt an der Oder 4. bis 7. April 2005*, Herausgegeben von Felix Biermann und Thomas Kersting, Beier&Beran Archäologische Fachliteratur Langenweissbach 2007
 Volkmann Armin, *Średniowieczne osadnictwo w Nowej Marchii na podstawie polskich i niemieckich badań archeologicznych* [w] *Nowa Marchia – prowincja zapomniana – wspólne korzenie*. Zeszyty Naukowe nr 2, WiMBP, Gorzów Wlkp. 2005
 Wielgosz Zbigniew, *Pogranicze wielkopolsko – zachodniopomorskie we wczesnym średniowieczu. Krajobraz naturalny i struktury osadnicze*, Poznań 2006
 Zadroga Magdalena, *Lokalny Kuwejt*, [w] „Wiadomości z Ratusza” nr 4/97
Z dziejów ziemi myśliborskiej, red. K. Golczewski, Szczecin 1966,
65 lat leśnictwa północno – zachodniej Polski 1945 – 2010 w administracji RDLP w Szczecinie, red. A. Stachak, J. Sojka, Szczecin 2013, s. 379 – 383

Mapy:

Rosenthal (agronomische) 1902, Topographische Karte (Messtischblatt) 1: 25 000,
 Rosenthal In der Mark 1902, Topographische Karte (Messtischblatt) 1: 25 000

Strony internetowe:

http://amzpbig.com/maps/3154_Rosenthal_in_der_Mark_M851_Germany_25K_AMS_1952.jpg
https://books.google.pl/books?id=hBwEAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=pl&source=gs_bv2_summary_r#v=onepage&q&f=false
<http://neumark.genealogy.net/soldin/ewsorose.htm>
<http://neumark.pl/main.php?miasto=rozansko&lang=pl>
<http://pkjs.de/bahn/Kursbuch1944/Teil1/129b.jpg>
<https://pl.wikipedia.org/wiki/Różańsko>
<http://salezjanie.pl/rozansko>
http://stargardzkakolej.pl/wer_1/index.php?option=com_content&view=article&id=98&Itemid=64
http://sp_rozansko.superszkolna.pl
http://wiki-de.genealogy.net/Klassifikation_der_Neumark_1718-

19_%28Kreis_Königsberg%29#Namensverzeichnis_l:_Besitzer_der_G.C3.BCter
[http://wiki-de.genealogy.net/Rosenthal_\(Soldin\)](http://wiki-de.genealogy.net/Rosenthal_(Soldin))
<http://www.bazakolejowa.pl/index.php?dzial=linie&id=643&od=o&do=258&ed=&okno=historia>
<http://www.niedziela.pl/artykul/16682/nd/Parafia-pw-sw-Michala-Archaniola-w>
http://www.rozansko.szczecin.lasy.gov.pl/lasy-nadlesnictwa#.Ve63x4rc8_9
http://www.vbgo.de/index.php?ccpage=ausgrabungen&set_z_ausgrabung=999&jahr=2014
<http://www.verwaltungsgeschichte.de/soldin.html>

Spis treści

1. Położenie i ogólna charakterystyka Różańska	9
2. Nazwa miejscowości	9
3. Najdawniejsze dzieje – archeologia	10
4. Osadnictwo średniowieczne	13
5. Różańsko w świetle dokumentów	14
6. Dzieje nowożytne	15
7. Proces czarownicy z Różańska	18
8. Różańsko na przełomie XIX i XX w.	20
9. Rok 1945	23
10. „Sybiracy” z Różańska	27
11. Różańsko w granicach Polski, osadnictwo	28
12. Przynależność państwowa i podziały administracyjne	35
13. Władze administracyjne w latach 1945 – 1976	40
14. Gospodarka i kolej	42
15. Lasy – Nadleśnictwo	53
16. Kościół	56
17. Szkoła	68
18. Biblioteka, działalność społeczna, kulturalna, sportowa	77
19. Mieszkańcy i ich zajęcia 1718 – 2005	84
20. Wspomnienia i relacje pionierów – osadników	92
Bibliografia	103

